

Α.Τ.Ε.Ι ΠΑΤΡΑΣ

ΣΕΥΠ

ΤΜΗΜΑ : ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΘΕΜΑ :

« Η ΒΙΑ ΩΣ ΜΕΣΟ
ΔΙΑΠΑΙΔΑΓΩΓΗΣΗΣ ΚΑΤΑ
ΤΗΝ ΠΑΙΔΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ »

ΜΕΤΕΧΟΥΣΕΣ ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΕΣ :

ΜΑΛΤΕΖΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ

ΣΑΡΙΚΑ ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ –

ΧΑΡΙΤΩΜΕΝΗ

ΕΙΣΗΓΗΤΡΙΑ :

Κα ΓΑΙΤΑΝΗ ΡΕΓΓΙΝΑ

Πτυχιακή εργασία για την λήψη πτυχίου στην Κοινωνική Εργασία από το τμήμα Κοινωνικής Εργασίας της Σχολής Επαγγελματιών Υγείας και Πρόνοιας του Ανώτατου Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος (Α.Τ.Ε.Ι) Πάτρας.

ΠΑΤΡΑ 2003

ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ	4115
----------------------	------

Η επιτροπή για την έγκριση της Πτυχιακής Εργασίας

Υπογραφή

Υπογραφή

Υπογραφή

Τα παιδιά σου δεν είναι παιδιά σου. Είναι οι γιοι και οι κόρες της λαχτάρας της ζωής για την ζωή.

Για την ζωή τους είσαι το μέσο κι όχι η αρχή, κι ας μένουν μαζί σου, δεν ανήκουν σε σένα.

Μπορείς να τους δώσεις την αγάπη σου, όχι όμως και τις ιδέες σου γιατί ιδέες έχουν δικές τους.

Μπορείς να τους δώσεις μια στέγη στο σώμα τους, όχι όμως και στην ψυχή τους γιατί η ψυχή τους κατοικεί στο σπίτι του αύριο, που εσύ δεν μπορείς να επισκεφτείς ούτε και στα όνειρα σου.

Μπορείς να προσπαθήσεις να τους μοιάσεις, μη προσπαθείς όμως να τα κάνεις όμοιά σου, γιατί η ζωή δεν πάει προς τα πίσω και δεν σταματά στο χθες.

Είσαι το τόξο απ' το οποίο εκτοξεύονται τα παιδιά σου σαν ολοζώντανα βέλη.

Κάνε, τοξότη, η σαΐτα που στα χέρια σου κρατάς να σημαίνει χαρά.

Kahlil Eibran

Ο προφήτης (1923)

Αναγνώριση

Ευχαριστούμε θερμά την υπεύθυνη καθηγήτρια Κα Γαϊτάνη Ρεγγίνα, για τις κατευθύνσεις και τις υποδείξεις, που μας βοήθησαν σημαντικά στην διεξαγωγή και συγγραφή της μελέτης.

Επίσης ευχαριστούμε τους υπευθύνους του Ινστιτούτου Υγείας του Παιδιού για το πολύτιμο υλικό που μας διέθεσαν. Την Κα Σεργίου Λεμονιά, Κοινωνική Λειτουργό του Π.Γ.Ν.Π « Άγιος Ανδρέας » για τις κατευθύνσεις της, σε βιβλιογραφικό υλικό. Τέλος ευχαριστούμε την Κα Αντωνάρακη Αρμονία, Κοινωνική Λειτουργό του τμήματος Υγείας και Πρόνοιας της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Δωδεκανήσου για τις υποδείξεις τους, σε βιβλιογραφικό υλικό όπως, και την Κα Ζαρουχλιώτη, Κοινωνική Λειτουργό του Ιατροπαιδαγωγικού Κέντρου Ρόδου.

Περίληψη μελέτης

Σκοπός αυτής της μελέτης είναι να παρουσιάσει το πρόβλημα της χρήσης βίας ως μέσο διαπαιδαγώγησης στα παιδιά από τους γονείς αλλά και όσους έχουν την ευθύνη για την φροντίδα και την εξέλιξή τους.

Για την επίτευξη και ολοκλήρωση της εργασίας, έγινε βιβλιογραφική ανασκόπηση ώστε να αναλυθούν τα στοιχεία που φανερώνουν την έκταση και συχνότητα του προβλήματος, τις αντιλήψεις που επικρατούν για την βία ως μέσο διαπαιδαγώγησης, τις μορφές βίας κατά του παιδιού-θύματος, τα αίτια της βίας καθώς και την προσωπικότητα των γονέων και εκπαιδευτικών. Γίνεται αναφορά στην διαγνωστική εκτίμηση, στην θεραπευτική αντιμετώπιση του προβλήματος, στα μέσα διαπαιδαγώγησης και στις αντιλήψεις της κοινωνίας. Παρουσιάζονται οι αρμόδιοι οργανισμοί της παιδικής προστασίας στην Ελλάδα, η νομική αντιμετώπιση της βίας και ο ρόλος της ομάδας ειδικών που αναλαμβάνουν περιστατικά κακοποιημένων παιδιών. Ένα μέρος της βιβλιογραφικής μελέτης αναφέρεται στον ρόλο του κοινωνικού λειτουργού, στις αρχές και αξίες του και στον τρόπο παρέμβασης του.

Όπως προέκυψε από την βιβλιογραφική μελέτη, η χρήση βίας για την διαπαιδαγώγηση του παιδιού είναι ένα πρόβλημα με σοβαρές επιπτώσεις, αν και ένα μεγάλο ποσοστό των περιστατικών δεν αποκαλύπτεται. Παρατηρούνται σοβαρές ψυχολογικές συνέπειες και διαταραχές καθώς και έλλειψη ικανότητας για ευχαρίστηση. Επίσης παρατηρούμε πως σε πολλές περιπτώσεις δεν εφαρμόζονται θεραπευτικά προγράμματα αντιμετώπισης.

Τέλος παρουσιάζονται κάποια συμπεράσματα και προτάσεις με βάση τα αποτελέσματα της βιβλιογραφικής ανασκόπησης της ερευνάς

μας με σκοπό της πληρέστερη και σφαιρικότερη αντιμετώπιση του προβλήματος της χρήσης βίας για την διαπαιδαγώγηση κατά την παιδική ηλικία.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Αναγνώριση

Περίληψη μελέτη

<u>Κεφάλαιο 1.Εισαγωγή</u>	1
Εισαγωγή.....	1
Α. Το πρόβλημα (η βία ως μέσο διαπαιδαγώγησης).....	4
Β. Σκοπός της μελέτης.....	6
Γ. Ορισμοί εννοιών (ανάλυση εννοιών).....	8
<u>Κεφάλαιο 2.</u>	12
Μεθοδολογία Πτυχιακής Εργασίας.....	12
<u>Κεφάλαιο 3. Ανασκόπηση άλλων συγγραμμάτων και μελετών.</u>	13
Α. Η βία ως μέσο διαπαιδαγώγησης.....	13
Α1. Ιστορική αναδρομή.....	14
Β. Έκταση και συχνότητα του προβλήματος.....	18
Β 1. Θεωρητικές προσεγγίσεις	21
Γ. Αντιλήψεις που επικρατούν για την βία ως μέσο διαπαιδαγώγησης.....	25

Γ1. Αντιλήψεις που επικρατούν για την βία ως μέσο διαπαιδαγώγησης , στην Οικογένεια.....	27
Γ2. Αντιλήψεις που επικρατούν για την βία ως μέσο διαπαιδαγώγησης στο Σχολείο.....	30
Γ3. Αντιλήψεις που επικρατούν για την βία ως μέσο διαπαιδαγώγησης στην Κοινωνία.....	32
Δ. Μορφές βίας κατά του παιδιού-θύματος.....	36
Δ1. Μορφές βίας στην οικογένεια.....	38
Δ2. Μορφές βίας στο σχολείο.....	41
Ε. Αίτια της βίας ως μέσο διαπαιδαγώγησης του παιδιού.....	43
Ε1. Αίτια της βίας ως μέσο διαπαιδαγώγησης στην οικογένεια.....	44
Ε1.1 Προσωπικότητα γονέων.....	46
Ε1.2 Εκπαίδευση γονέων.....	49
Ε1.3 Σχέσεις μεταξύ γονέων – παιδιών.....	51
Ε1.4 Σχέσεις μεταξύ αδελφών.....	54
Ε2. Αίτια της βίας ως μέσο διαπαιδαγώγησης στο σχολείο.....	56
Ε2.1 Προσωπικότητα του εκπαιδευτικού.....	57
Ε2.2 Εκπαίδευση του εκπαιδευτικού.....	59
Ε2.3 Σχέσεις εκπαιδευτικού-μαθητών.....	60
Ε2.4 Σχέσεις μεταξύ συμμαθητών.....	62
Στ. Επιπτώσεις της βίας για το παιδί-θύμα.....	63
Στ1. Επιπτώσεις της βίας για την οικογένεια.....	66
Στ2 Επιπτώσεις της βίας για το σχολείο.....	68
	70

Κεφάλαιο 4. Αντιμετώπιση της βίας

Α Γνωστοποίηση του προβλήματος.....	72
-------------------------------------	----

A1	Τρόποι γνωστοποίησης.....	73
A2	Ενδεικτικά σημάδια βίας στο παιδί-θύμα.....	75
A3	Δυσκολίες στην γνωστοποίηση.....	79
B	Διάγνωση της βίας στο παιδί-θύμα.....	81
B1	Η έρευνα των συνθηκών.....	83
Γ	Θεραπευτική αντιμετώπιση.....	85
Γ1	Επιλογή θεραπευτικής μεθόδου και στόχοι παρέμβασης.....	85
Γ2	Ατομική θεραπεία παιδιού-θύματος.....	87
Γ2.1	Θεραπευτική σχέση και καλά προετοιμασμένος θεραπευτής.....	90
Γ2.2	Δυσχέρειες που εμφανίζονται στην ατομική θεραπεία.....	93
Γ3	Ομαδική θεραπεία παιδιού-θύματος.....	95
Γ3.1	Προετοιμασία της ομάδας και του θεραπευτή.....	98
Γ3.2	Δυσκολίες στην ομαδική θεραπεία.....	101
Γ4	Οικογενειακή θεραπεία.....	103
Γ4.1	Δυσκολίες στην οικογενειακή θεραπεία.....	106
Γ5	Μέθοδοι και τεχνικές στην ατομική, ομαδική και οικογενειακή θεραπεία.....	108
Δ	Μέσα διαπαιδαγώγησης.....	112
Δ1	Ενημέρωση για τα μέσα διαπαιδαγώγησης στους γονείς.....	112
Δ2	Ενημέρωση για τα μέσα διαπαιδαγώγησης στο σχολείο.....	115
Ε	Η κοινωνία απέναντι στο πρόβλημα.....	118
Ε1	Γειτονία-σχολείο-Μ.Μ.Ε.....	118
Στ	Πρόληψη της βίας.....	121
Z	Αρμόδιοι οργανισμοί αντιμετώπισης του προβλήματος.....	126
Z1	Παιδική προστασία στην Ελλάδα.....	126
Z2	Αρμόδιοι φορείς-υπηρεσίες.....	128
Z3	Δυσκολίες που αφορούν τους γονείς και τις υπηρεσίες στην Ελλάδα.....	138

H	Νομική αντιμετώπιση της βίας.....	139
H1	Νομικές προβλέψεις.....	139
H2	Κολλήματα εφαρμογής του Νόμου.....	142
Θ	Ο ρόλος της ομάδας ειδικών.....	144
Θ1	Ο ρόλος του παιδοψυχιάτρου και ο τρόπος παρέμβασης.....	144
Θ2	Ο ρόλος του γιατρού	146
Θ3	Ο ρόλος της νοσηλεύτριας και της επισκέπτριας Υγείας.....	148
I	Ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού.....	150
I1	Αρχές και αξίες του κοινωνικού λειτουργού.....	150
I2	Τρόπος παρέμβασης του κοινωνικού λειτουργού.....	152
I3	Δυσκολίες του κοινωνικού λειτουργού.....	157
 <u>Επίλογος</u>		159
 Συμπεράσματα.....		159
Προτάσεις.....		161
 <u>Βιβλιογραφία</u>		164

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1.

Εισαγωγή

Η χρήση της βίας ως μέσο διαπαιδαγώγησης των παιδιών από τους γονείς και όλους όσους έχουν την ευθύνη για την φροντίδα τους, φαίνεται σαν μία μέθοδος απεχθής και αναποτελεσματική, ωστόσο τα αποτελέσματα ερευνών στην Ελλάδα επιβεβαιώνουν την εκτεταμένη χρήση της.

Η παρούσα μελέτη εξετάζει το πρόβλημα της χρήσης βίας ως μέσο διαπαιδαγώγησης των παιδιών από τους γονείς και όλους όσους έχουν ευθύνη για την φροντίδα τους, πρόβλημα που συνεπάγεται καταλυτικές αρνητικές επιπτώσεις στην όλη ψυχοκοινωνική ανάπτυξη και εξέλιξη των παιδιών. Επίσης, αναφέρεται σε μεθόδους θεραπείας και αποκατάστασης των επιπτώσεων στο παιδί. Τέλος, δίνει λύσεις για άλλα μέτρα διαπαιδαγώγησης που δεν μπορούν να βλάψουν το παιδί αλλά και το πώς αντιμετωπίζεται αυτό το φαινόμενο από τους ειδικούς και την κοινωνία γενικά.

Στην ουσία το φαινόμενο της βίας που χρησιμοποιείται ως μέσο διαπαιδαγώγησης έχει μικρή διαφορά από την άσκηση βίας που χρησιμοποιείται χωρίς αιτία. Δύο είναι τα χαρακτηριστικά που διαφοροποιούν την βία ως μέσο διαπαιδαγώγησης από την «αόριστη» κακοποίηση: 1) Είναι η σοβαρότητα της πράξης και 2) η πολιτισμική νομιμότητα.

Η βία που χρησιμοποιείται ως μέσο διαπαιδαγώγησης ή η τιμωρία που χρησιμοποιείται για πειθαρχία θεωρείται μία επιτρεπτή πράξη βίας στα πλαίσια του ρόλου του κηδεμόνα, ως δε κακοποίηση ορίζονται πράξεις βίας από τον γονέα/κηδεμόνα προς το παιδί, οι οποίες

ξεπερνούν τα επιτρεπτά, από τον νόμο και τα κοινωνικά ήθη, όρια και εκθέτουν το παιδί σε αυξημένο κίνδυνο τραυματισμού. Χαρακτηριστικό στην μεταξύ των δύο φαινομένων σχέση είναι ότι τις περισσότερες φορές η χρήση βίας ως μέσο διαπαιδαγώγησης δεν καταλήγει σε σοβαρές σωματικές βλάβες, ενώ η κακοποίηση τις περισσότερες φορές αρχίζει σαν συνήθης χρήση βίας.

Το μέγεθος του προβλήματος είναι δύσκολο να εκτιμηθεί, γιατί πρώτον δεν διαφοροποιείται από την γενική κακοποίηση και δεύτερον γιατί συνήθως καταλήγει να είναι μία « κλειστή κοινοτική υπόθεση » όπου μηχανισμοί άμυνας και διάψευσης το κρατούν σφιχτά σφαιλισμένο πίσω από οικογενειακές και κοινοτικές πόρτες.

Άλλοτε πάλι, η εκτίμηση γίνεται κατά προσέγγιση με αρνητικό αποτέλεσμα εφόσον οι αριθμοί αποτελούν εργαλείο στα χέρια δημοσιογράφων, πολιτικών, χρηματοδοτών και φιλάνθρωπων που πείθονται με διαστάσεις μεγάλων μεγεθών.

Η σωστή εκτίμηση και αντιμετώπιση του προβλήματος εξαρτάται άμεσα από τον βαθμό ευαισθητοποίησης των ειδικών, την ενημέρωση του κοινού και την πολιτική βούληση που θέλει να ξεσκεπάσει σε όλη του την έκταση το πρόβλημα.

Η χρήση βίας ως μέσο διαπαιδαγώγησης είναι ένα φαινόμενο με σημαντική συναισθηματική φόρτιση που προκαλεί έντονα συναισθήματα και γνώμες συχνά λανθασμένες ή επηρεασμένες από το μορφωτικό επίπεδο, το επάγγελμα ή την κοινωνική τάξη. Γι' αυτό είναι σημαντικό, για όλους όσους συμμετέχουν σε προγράμματα πρόληψης ενός από τα πιο διαδεδομένα, πολύπλοκα και δύσκολα ψυχοκοινωνικά προβλήματα του καιρού μας, να μην βασίζονται στα δικά τους συναισθήματα. Μεγαλύτερη βοήθεια μπορούν να πάρουν από την συνεχή επαφή τους με τα διεθνή ερευνητικά δεδομένα, τα οποία έχουν την βαθύτερη κατανόηση των πολύπλοκων ψυχολογικών και

κοινωνικών μηχανισμών που ευθύνονται για το πρόβλημα της χρήσης
βίας ως μέσο διαπαιδαγώγησης των παιδιών.

A. Το πρόβλημα (η βία ως μέσο διαπαιδαγώγησης)

Το φαινόμενο της βίας ως μέσο διαπαιδαγώγησης δεν αποτελεί πρόβλημα που μόλις σήμερα αποκαλύφθηκε. Είναι ένα φαινόμενο το οποίο είναι γνωστό δια μέσου των αιώνων και εκδηλώνεται με διάφορες μορφές. Είναι άμεσα συνδεδεμένο με πολιτισμικούς και κοινωνικούς παράγοντες και εξαρτάται από τα πρότυπα τα οποία κάθε κοινωνία επιβάλλει στους γονείς και όσους έχουν την ευθύνη για την φροντίδα του παιδιού, τρόπους ανατροφής, πειθαρχίας και συμπεριφορά των παιδιών.

Αν εξετάσουμε την βία ως μια παγκόσμια ανθρώπινη δυνατότητα, θα πρέπει να την δούμε όχι μόνο από την σκοπιά αυτού που την ασκεί. Υπάρχει πάντοτε και το θύμα, δηλαδή το αντικείμενο της βίας, ο τρόπος με τον οποίο εκδηλώνεται η βία και η συγκεκριμένη περίοδος στο χρόνο που εκδηλώνεται. Η κακοποίηση του παιδιού είναι ένα παράδειγμα όπου υπάρχει το θύμα, ο θύτης και η περίοδος του χρόνου που εκδηλώνεται η βία. (Τσιαντής Γιάννης, 1996, σελ. 31-32)

Σύμφωνα με την Ε. Αγάθωνος-Γεωργοπούλου (1998), η χρήση βίας ως μέσο διαπαιδαγώγησης θεωρείται η επιβολή πόνου στο ανθρώπινο σώμα ή στην ψυχή ως τιμωρία για την πράξη ή την συμπεριφορά του παιδιού, που δεν εγκρίνει ο ενήλικας.

Οι ασχολούμενοι με το παιδί και τα γενικότερα προβλήματα της ηλικίας μαρτυρούν ότι τα τελευταία χρόνια, στην Ελλάδα, η βία ως μέσο διαπαιδαγώγησης αποτελεί υπαρκτό πρόβλημα. Ωστόσο τα τελευταία χρόνια η άρνηση στην ύπαρξη του προβλήματος έχει υποχωρήσει, δίνοντας τη θέση της στην μερική αποδοχή καθώς και στην προσπάθεια κατανόησης του.

Η ελληνική κοινωνία δεν μπορούσε να αποδεχτεί την ιδέα της χρήσης βίας ως μέσο διαπαιδαγώγησης. Οι λίγες περιπτώσεις που

δημοσιεύονταν στον τύπο θεωρούνταν μεμονωμένα. Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια αυτά τα περιστατικά απασχολούν συχνότερα τον τύπο.

Μελέτες και επισημάνσεις των ειδικών μαρτυρούν το μέγεθος του προβλήματος και έχει αρχίσει η ευαισθητοποίηση της ελληνικής κοινωνίας στο σύνολο της. Έτσι, επιστήμονες, Πολιτεία και κοινή γνώμη αντιμετωπίζουν με σκεπτικισμό το πρόβλημα της χρήσης στα παιδιά στην χώρα μας. Παρ' όλα αυτά, μένουν πολλά που πρέπει να γίνουν για την ολοκληρωμένη και συντονισμένη-συστηματική αντιμετώπιση του προβλήματος.

B. Σκοπός της μελέτης

Σκοπός της μελέτης αυτής είναι να παρουσιάσει το πρόβλημα της χρήσης βίας ως μέσο διαπαιδαγώγησης στα παιδιά από τους γονείς αλλά και όσους έχουν την ευθύνη για την φροντίδα και την εξέλιξη τους:

- A) Ενημερώνοντας τους επαγγελματίες γύρω από τις ακαθόριστες διαστάσεις και τη σοβαρότητα του προβλήματος.
- B) Καταγράφοντας τις λιγοστές ερευνητικές προσπάθειες διερεύνησης του προβλήματος στην Ελλάδα.
- Γ) Αξιολογώντας τους υπάρχοντες τρόπους αντιμετώπισης του προβλήματος.
- Δ) Συμβάλλοντας στην εδραίωση της πεποίθησης ότι αποτελεί ένα μείζον κοινωνικό πρόβλημα που επηρεάζει άμεσα ή έμμεσα την κοινωνία ή επηρεάζεται από αυτήν και γι' αυτό απαιτεί την ευαισθητοποίηση όλων των μελών της.

Ειδικότεροι στόχοι αυτής της μελέτης είναι:

- 1) Να δώσει έμφαση στα σημάδια εκείνα που μαρτυρούν την ύπαρξη βίας στο παιδί.
- 2) Να καταγράψει τους αιτιολογικούς παράγοντες του προβλήματος αλλά και τις επιπτώσεις που συνεπάγονται.
- 3) Να προσδιορίσει τα χαρακτηριστικά του θύματος και τις ψυχοκοινωνικές επιπτώσεις της βίας σε αυτό.
- 4) Να εξετάσει τα χαρακτηριστικά του θύτη.
- 5) Να ερευνήσει την σχέση θύτη-θύματος.
- 6) Να παρουσιάσει μέσα διαπαιδαγώγησης που δεν επηρεάζουν αρνητικά το παιδί.
- 7) Να παρουσιάσει την στάση της κοινωνίας (Μ.Μ.Ε. Σχολείο, γειτονιά) απέναντι στο πρόβλημα.

- 8) Να διερευνήσει το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο για την νομική προστασία του θύματος, τις έννομες συνέπειες αλλά και την προστασία του θύτη.
- 9) Να εξετάσει τρόπους παρέμβασης των ειδικών και ειδικότερα του κοινωνικού λειτουργού σε περιπτώσεις χρήσης βίας, τον ρόλο του, τους χειρισμούς και τις κατευθυντήριες γραμμές που πρέπει να ακολουθήσει όχι μόνο στα στάδια θεραπείας και αποκατάστασης αλλά και στο στάδιο πρόληψης.

Γ. Ορισμοί εννοιών

Η βία ως μέσο διαπαιδαγώγησης αποτελεί ένα φαινόμενο το οποίο δεν ξεχωρίζει κατά πολύ από την γενική χρήση της βίας και είναι γνωστό δια μέσου των αιώνων, το οποίο εκδηλώνεται με διάφορες μορφές.

Ένα από τα κύρια βήματα στην ανίχνευση ενός φαινομένου τόσο πολυσύνθετου όπως είναι η χρήση βίας ως μέσο διαπαιδαγώγησης των παιδιών, είναι η ανάπτυξη ενός σαφούς ορισμού που θα αποτελεί την βάση για την αναγνώριση και την μελέτη κάθε περίπτωσης. Μέχρι τώρα, κάθε προσπάθεια αναζήτησης ενός θεωρητικού ή λειτουργικού ορισμού προσκρούει σε ανυπέρβλητες δυσκολίες, πολύ περισσότερες από όσες θα συναντούσε κανείς σε έναν ορισμό πράξης βίας από ενήλικα σε ενήλικα.

Ο ορισμός της βίας ως μέσο διαπαιδαγώγησης δεν ήταν σαφής. Οι επιμέρους ορισμοί που αφορούν στα διαφορετικά είδη κακομεταχείρισης των παιδιών, διαμορφώνονταν από κλινικούς επιστήμονες, οι οποίοι είχαν την ευθύνη για την διάγνωση και την θεραπεία των παιδιών.

Κατά την Ε. Αγάθωνος-Γεωργοπούλου και Μαρία Τσαγκάρη (Εγχειρίδιο Υγείας του παιδιού, 1999, σελ.7), αποτέλεσμα ήταν να είναι αδύνατη η μεταξύ των ερευνών, σύγκριση και ανάπτυξη μεθοδολογίας, για την εκτίμηση της συχνότητας του φαινομένου σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο, εφόσον η ανάπτυξη ενός λειτουργικού ορισμού εξυπηρετούσε τις ανάγκες μίας συγκεκριμένης έρευνας και των μελετητών της.

Σε μία έκθεση του Συμβουλίου της Ευρώπης αναφέρονται τα εξής: Η ενεργητική μορφή της «κακομεταχείρισης» περιλαμβάνει κυρίως σωματικές κακώσεις που προκαλούνται από ενήλικες. Αυτή η

μορφή της κακοποίησης συνήθως συνδέεται με μη λεκτική « κακομεταχείριση ». Η παθητική μορφή της κακομεταχείρισης περιλαμβάνει κυρίως την παραμέληση και αποστέρηση του παιδιού με αποτέλεσμα να προκαλείται καθυστέρηση στην σωματική, νοητική, συναισθηματική και κοινωνική του ανάπτυξη.(Ε.Αγάθωνος - Γεωργοπούλου, 1991, σελ.95)

Αξίζει επίσης να αναφερθεί και ο ορισμός του Gil: «Σωματική κακοποίηση των παιδιών είναι με την θέληση των γονέων χρησιμοποίηση φυσικής βίας εναντίον των παιδιών τους. Η βία αυτή δεν είναι τυχαία. Εδώ, επίσης, συμπεριλαμβάνεται η μη τυχαία παραμέληση ή κακοποίηση των παιδιών από τους γονείς ή άλλο πρόσωπο, που έχει αναλάβει την φροντίδα του παιδιού και έχει σαν αποτέλεσμα τον τραυματισμό και την γενικότερη κακοποίηση του».(Ε. Αγάθωνος-Γεωργοπούλου, 1991, σελ.95-96)

Τέλος, ο προτεινόμενος γενικός ορισμός από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας, είναι: « Η κακοποίηση ή κακομεταχείριση ενός παιδιού περιλαμβάνει όλα τα είδη της σωματικής ή/και συναισθηματικής κακοποίησης, της σεξουαλικής παραβίασης, της παραμέλησης και της αμελούς θεραπείας, όπως και της εμπορικής ή άλλης εκμετάλλευσης ενός παιδιού, η οποία καταλήγει σε συγκεκριμένη, ή εν δυνάμει, βλάβη της υγείας, ζωής, ανάπτυξης ή αξιοπρέπειας του παιδιού, στα πλαίσια μιας σχέσης που χαρακτηρίζεται από ευθύνη, εμπιστοσύνη ή δύναμη ». (Ε. Αγάθωνος-Γεωργοπούλου και Μαρία Τσαγκάρη, 1999, σελ.75)

Οι ανωτέρω καταστάσεις των ορισμών είναι εντελώς διαφορετικές αλλά δύναται να συνυπάρξουν δύο ή και περισσότερες καταστάσεις ταυτόχρονα. Όμως, η βία που χρησιμοποιείται ως μέσο διαπαιδαγώγησης δεν διαφέρει από την γενική κακοποίηση ή παραμέληση και είναι δύο τα κύρια χαρακτηριστικά που την

διαφοροποιούν: 1) η σοβαρότητα της πράξης και 2) η πολιτισμική νομιμότητα.

Η βία ως μέσο διαπαιδαγώγησης θεωρείται μια πράξη που δεν ξεπερνά τα επιτρεπόμενα, από τον νόμο και τα κοινωνικά ήθη, όρια και δεν εκθέτουν το παιδί σε αυξημένο κίνδυνο αλλά έχουν σκοπό την πειθαρχία καθώς και την διαπαιδαγώγηση του παιδιού. Αναλυτικότερα:

-Διαπαιδαγώγηση ορίζεται η συστηματική εφαρμογή παιδαγωγικών αρχών στα παιδιά για την σωματική, την ηθική, την ψυχική και την πνευματική τους διάπλαση.

-Βία. Πρέπει να διευκρινιστεί πως στον όρο βία δεν συμπεριλαμβάνονται μόνο οι ανοιχτές εκδηλώσεις βίας οι οποίες μπορεί να εκδηλωθούν με φυσικό τρόπο, δηλαδή την σωματική βία, αλλά και με άλλες εκδηλώσεις βίας που μπορεί να εκφραστούν με ψυχολογικό τρόπο, άμεσα ή έμμεσα. Η βία αυτή μπορεί να εκδηλωθεί με αυταρχικότητα και απορριπτικότητα στις καθημερινές σχέσεις, τις σχέσεις μεταξύ γονέων και παιδιών, τις σχέσεις δασκάλων-παιδιών, τις σχέσεις γενικά των συνανθρώπων.

Η βία ως μέσο διαπαιδαγώγησης μπορεί να υπάρξει σε δύο μορφές:

- 1) **Η σωματική βία** η οποία ορίζεται ως οποιαδήποτε, διατάραξη της ανατομικής ακεραιότητας των ιστών του σώματος του παιδιού κι οποιαδήποτε κατάσταση είναι αποτέλεσμα μη τυχαίας δυσμενούς επίδρασης εξωγενούς παράγοντα ή αποτέλεσμα στέρησης ενός παράγοντα απαραίτητου για την ζωή.
- 2) **Ψυχολογική/ συναισθηματική βία** περιγράφει την επιδίωξη έλλειψης προσοχής στις συναισθηματικές και κοινωνικές ανάγκες των παιδιών σε τέτοια έκταση ώστε να μην είναι ικανά να δουν τον εαυτό τους σαν άτομα με κάποια αξιοπρέπεια, εκτίμηση και να υποτάσσονται στην επιβολή και τις προσδοκίες των γονιών/ κηδεμόνων.

Αν και η παρούσα μελέτη εξετάζει εκτενέστερα το φαινόμενο της βίας ως μέσο διαπαιδαγώγησης, θεωρήθηκε σκόπιμο να δοθούν οι ορισμοί εννοιών έτσι ώστε να έχουμε μία πληρέστερη εικόνα του τι περιλαμβάνει το κεφάλαιο « η βία ως μέσο διαπαιδαγώγησης στην παιδική ηλικία ».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Μεθοδολογία Πτυχιακής Εργασίας

Η παρούσα πτυχιακή εργασία βασίζεται σε βιβλιογραφική μελέτη. Η συγκέντρωση των στοιχείων στηρίζεται σε μελέτες και συγγράμματα που έχουν θέμα την βία κατά την παιδική ηλικία. Η συλλογή του βιβλιογραφικού υλικού έγινε από το Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, το Κέντρο Ερευνών και από βιβλιοθήκες της Αθήνας, Πάτρας και Ρόδου.

Ποίο συγκεκριμένα αντλήσαμε υλικό από το Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού, το νοσοκομείο Παίδων « Αγία Σοφία », το Α.Τ.Ε.Ι Αθήνας και την Πάντειο σχολή. Από το Α.Τ.Ε.Ι, το Πανεπιστήμιο και την Δημοτική βιβλιοθήκη Πάτρας. Τέλος βιβλιογραφικό υλικό χρησιμοποιήσαμε από την βιβλιοθήκη της Ροδιακής Έπαυλης, την Δημοτική βιβλιοθήκη και την βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου της Ρόδου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3.

Η βία ως μέσο διαπαιδαγώγησης

Στην σύγχρονη εποχή μας όπου ο κόσμος βρίσκεται σε ένα επίπεδο συνεχούς εξέλιξης και ανάπτυξης, η Ελλάδα ως χώρα ανεπαρκή στο επίπεδο των κοινωνικών επιστημών.

Η επιστημονική ενασχόληση, με ένα πολυσύνθετο πρόβλημα όπως είναι η βία που χρησιμοποιείται ως μέσο διαπαιδαγώγησης, είναι δύσκολη έως αδιανόητη. Θα ήταν, όμως, εξίσου παράδοξο αν η Ελλάδα δεν ακολουθούσε την πορεία που ακολουθεί κάθε χώρα προσπαθώντας να αντιμετωπίσει σοβαρές κοινωνικές διαταραχές όπως είναι η άσκηση βίας ως μέσο διαπαιδαγώγησης με την ιδιαίτερη έκφραση της στα παιδιά. Η πορεία αυτή ακολουθεί μία σειρά από στάδια.

Πρώτα ανακαλύπτεται το πρόβλημα αρχίζοντας από την σοβαρότερη μορφή του (π.χ. βασανισμός του παιδιού επειδή δεν είναι ήσυχος). Ακολουθεί ένα κλίμα αμηχανίας που το διαδέχεται συνήθως ο σχηματισμός μικρής ομάδας ανθρώπων, οι οποίοι είναι έντονα προβληματισμένοι και επιμένουν πως κάτι πρέπει να γίνει άμεσα. Η επιμονή αυτή διαμορφώνεται επιστημονικά σε μελέτες που χρειάζονται χρηματοδότηση και έτσι το πρόβλημα εκτιμάται από πολλές πλευρές.

Ακολουθεί η αναγνώριση των μορφών άσκησης βίας ως μέσο διαπαιδαγώγησης. Η γενικότερη ευαισθητοποίηση ενισχύει την παραδοχή προβλημάτων φορτισμένων με κοινωνικά ταμπού και αντιλήψεις που αφορούν την διαπαιδαγώγηση του παιδιού.

Ιστορική αναδρομή

Η βία ως μέσο διαπαιδαγώγησης δια μέσου των αιώνων παρουσιάζει την αξία της παιδικής ηλικίας σε κάθε ιστορική περίοδο και την θέση των παιδιών σε κάθε κοινωνία και κράτος.

Στους Ηρωικούς χρόνους (900π.Χ.), η παρουσία του Ομήρου δέσποζε. Μέσα από τα αθάνατα έργα του, την Ιλιάδα και την Οδύσσεια, εκφράζονται η θρησκεία, τα ήθη και τα έθιμα, το πολιτιστικό επίπεδο και η αγωγή παιδιών και νέων. Πρότυπα προς μίμηση ήταν οι ήρωες του πολέμου όπως ο Αχιλλέας και ο Οδυσσεύς. Με άλλα λόγια επικρατούσε το ηρωικό ιδεώδες της αγωγής και οι παιδαγωγοί είχαν σκοπό να δημιουργήσουν ανθρώπους με σωματικές και πνευματικές ικανότητες, τέτοιες που να συμμετέχουν στην πολιτική και στους πολέμους με αξιώσεις. Προσπαθούσαν να διδάξουν την ανδρεία, την φιλοδοξία, την φιλοπατρία και το αίσθημα υπεροχής ενώ συγχρόνως επέβαλαν τον σεβασμό, την υπακοή και τον φόβο προς τους θεούς.

Κατά τους χρόνους προ των περσικών πολέμων, στο Σπαρτιατικό σύστημα καλλιεργήθηκε το στρατιωτικό ιδεώδες. Σκοπός της αγωγής ήταν να δημιουργήσουν έναν καλό στρατιώτη, ικανό να υπερασπίζεται την πατρίδα του. Η άσκηση του σώματος και η σκληραγωγία ήταν τρόπος ζωής. Το κράτος είχε την απόλυτη ευθύνη για την διαπαιδαγώγηση των νέων. Οι παιδαγωγοί επέβαλαν αυστηρή πειθαρχία και τάξη χρησιμοποιώντας σωματικές ποινές.

Στο Αθηναϊκό σύστημα (6^{ος} π.Χ. αιώνας), το ιδεώδες της Αθηναϊκής αγωγής είναι « καλός κ αγαθός » που σημαίνει « αυτός που συγκεντρώνει τις αρετές του τέλειου ανθρώπου », δηλαδή αποσκοπούσε στην αρμονική ανάπτυξη των πνευματικών και σωματικών ιδιοτήτων των παιδιών και την διάπλαση τους σε ανθρώπους μορφωμένους και σωματικά ισχυρούς. Οι παιδαγωγοί

συνόδευαν τους νέους σε περιπάτους και στους τόπους διδασκαλίας, ενώ ταυτόχρονα φρόντιζαν για την σωστή συμπεριφορά τους. Για κάθε ανάρμοστη συμπεριφορά προβλέπονταν σκληρές ποινές.

Κατά την διάρκεια και μετά τους περσικούς πολέμους, οι Έλληνες έρχονταν σε επαφή με γειτονικές χώρες. Νέοι πνευματικοί ορίζοντες ανοίχτηκαν με αποτέλεσμα την διεύρυνση του μορφωτικού επιπέδου και κατ' επέκταση του παιδαγωγικού συστήματος. Σε αυτή την εποχή εμφανίζονται οι σοφιστές, οι φιλόσοφοι και οι ρήτορες.

-Οι σοφιστές είχαν αναλάβει να διαπαιδαγωγούν τους νέους. Η επιδίωξη τους ξέφευγε από τα πλαίσια της ηθικής βάσης και της αλήθειας.

-Οι φιλόσοφοι καθιέρωσαν το φιλοσοφικό ιδεώδες της παιδείας που αναπτύχθηκε μέσα από τις θεωρίες των φιλόσοφων-παιδαγωγών Πυθαγόρα, Σωκράτη, Πλάτωνα και Αριστοτέλη.

Για τον Πυθαγόρα η διαπαιδαγώγηση ήταν μία μορφή Συμβουλευτικής που παρείχε απόλυτη κατεύθυνση, καλλιεργούσε την αυτοπειθαρχία, αυτοέλεγχο, εγκράτεια αλλά ταυτόχρονα την υπευθυνότητα και τον σεβασμό προς τον συνάνθρωπο, τους νόμους και τους ιεραρχικά ανώτερους.

Οι αρχές της ηθικής που διατύπωσε και εφάρμοσε ο Σωκράτης αλλά και ο τρόπος με τον οποίο αντιμετώπιζε τον άνθρωπο ανέδειξαν τον Σωκράτη σε μία εξέχουσα φιλοσοφική μορφή. Η φιλοσοφία του θεμελιώθηκε από την αγάπη και τον σεβασμό προς τον άνθρωπο. Η μαιευτική μεθοδολογία αποτελεί μια βασική προσφορά του Σωκράτη στην παιδαγωγική (Φράγκου Χρήστος Π., 1983, σελ. 73-74).

Ο Πλάτων, μαθητής του Σωκράτη συνέχισε και συμπλήρωσε το έργο του δασκάλου του. Σκοπός της αγωγής ήταν η αγωγή του τέλειου πολίτη. Ο Πλάτων, όπως και ο Σωκράτης, πίστευε πως κάθε άνθρωπος είναι εκ φύσεως καλός και ικανός να λειτουργήσει με υπευθυνότητα.

Εφόσον, η εφαρμογή του σωστού και ηθικού είναι υπόθεση προσωπικής επιλογής και όχι επιβολής από τρίτους.

Ο Αριστοτέλης ήταν μαθητής του Πλάτωνα και πίστευε στη σημασία της παιδείας σαν την μόνη πηγή ευδαιμονίας. Ταύτιζε τις ακρότητες με τις κακίες και ως αντικείμενο της διδασκαλίας του ήταν η διαμόρφωση ηθικής και πνευματικής προσωπικότητας. Για τον Αριστοτέλη, η βάση της επικοινωνίας μεταξύ παιδαγωγών και παιδαγωγούμενων ήταν ο διάλογος.

-Οι ρήτορες σαν κύριο εκπρόσωπο τους είχαν τον Ισοκράτη, ο οποίος θεωρείται και ο πρώτος που προέβλεπε την ανάγκη ύπαρξης οργανωμένων σχολείων. Θεωρούσε πως σκοπός αγωγής του ατόμου είναι η διαπαιδαγώγηση και μόρφωση του σε ενιαίο σύνολο.

Στους Ελληνιστικούς χρόνους οπού ο Μέγας Αλέξανδρος ίδρυσε ένα καινούργιο κράτος, του οποίου τα χαρακτηριστικά επηρεάστηκαν από διαφοροποιημένα πολιτισμικά συστήματα. Αυτό το νέο διαμορφωμένο σύστημα ονομάστηκε Ελληνιστικό μέσα στο οποίο το άτομο αντιμετωπίστηκε ως ανεξάρτητη οντότητα.

Κατά τους Ελληνιστικούς χρόνους ιδρύθηκε η Στωϊκή Σχολή από τον φιλόσοφο Ζήνωνα, ο οποίος ως παιδαγωγός αποτελούσε υπόδειγμα θεωρητικής και πρακτικής πλευράς. Ο ίδιος ξεχώριζε για την ανιδιοτέλεια, την λιτότητα και την εγκράτεια του. Τα μέσα που χρησιμοποίησε για την αγωγή των παιδαγωγούμενων ήταν το παράδειγμα, η παραίνεση, η προσταγή, ο φόβος, ο έπαινος, η τιμωρία και η λογική χρησιμοποίηση των ποινών.

Κατά τους Ρωμαϊκούς χρόνους επικρατούσε ένα στρατιωτικό καθεστώς και το κράτος επεδίωκε να είναι οι πολίτες « πρακτικοί άνθρωποι » δηλαδή πολίτες που να επιδιώκουν ότι είναι πρακτικό και ωφέλιμο. Η διαπαιδαγώγηση περιείχε αυστηρή πειθαρχία και άσκηση, η οποία έφθανε και σε σωματικές ποινές με ράβδο και μαστίγιο. Ο

παιδαγωγούμενος προετοιμαζόταν κυρίως για στρατιωτικές και πολεμικές ικανότητες, χωρίς να δίνεται έμφαση στην αισθητική αγωγή.

Στους Χριστιανικούς χρόνους, ο Ιησούς Χριστός σαν δάσκαλος και παιδαγωγός υπήρξε πρότυπο μεγίστης σημασίας γιατί ότι δίδαξε τα εφάρμοσε πρώτα ο ίδιος θυσιάζοντας την ζωή του με τον πιο μαρτυρικό τρόπο για χάρη της ανθρωπότητας. Χρησιμοποίησε σαν μέσο αγωγής την αγάπη και αντικατέστησε την ποινή με την συγχώρεση. Έδειξε ιδιαίτερη αγάπη προς τα παιδιά και τους αναγνώρισε δικαιώματα που μέχρι τότε δεν υπήρχαν. Τέλος, ισχυροποίησε την ηθική υπόσταση του ανθρώπου.

Στους Βυζαντινούς χρόνους η συγχώνευση του Ελληνικού και Χριστιανικού πολιτισμού δημιούργησε το Ελληνοχριστιανικό ιδεώδες όπου το ιδεώδες της παιδείας ήταν η δημιουργία του καλού Χριστιανού. Η διαπαιδαγώγηση περιείχε την αγάπη προς το παιδί αλλά χρησιμοποιούνταν τιμωρίες, νηστείες και ως μέσο σωφρονισμού ήταν ο φόβος προς τον Θεό.

Στον Μεσαίωνα, οι σταυροφορίες δημιουργούσαν το ιπποτικό πνεύμα κατά το οποίο τα αγόρια από μικρή ηλικία έπρεπε να καθοδηγούνται προς τον αντρισμό. Τα μέσα διαπαιδαγώγησης αποτελούνταν από υπερβολική αυστηρότητα και πειθαρχία.

* * * * *

Με την περιληπτική αναδρομή που έγινε στο παρελθόν και την επισήμανση ορισμένων θέσεων δεν υπήρξε επιθυμία για επισήμανση της αιωνιότητας των προβλημάτων στην αγωγή και διαπαιδαγώγηση. Αντίθετα, η ιστορική αναδρομή έγινε με σκοπό να βρεθούν οι διασυνδέσεις όσον αφορά τον προβληματισμό που υπάρχει για τα μέσα διαπαιδαγώγησης που χρησιμοποιούνται στην εποχή μας.

Β. Έκταση και συχνότητα του προβλήματος

Η έκταση και συχνότητα του προβλήματος δεν είναι ξεκάθαρες αλλά ούτε και αντιπροσωπευτικές γιατί η βία ως μέσο διαπαιδαγώγησης αποτελεί ένα, από τα τόσα διαφορετικά, είδη κακομεταχείρισης των παιδιών. Πέρα τούτου, ακόμα και τα στοιχεία που υπάρχουν από διάφορες μελέτες για την κακομεταχείριση είναι απλώς ενδεικτικά γιατί ποικίλουν ανάλογα με την ευαισθητοποίηση των υγειονομικών και ανάλογα με τον ορισμό που δίνεται σε κάθε χώρα.

Η συχνότητα του προβλήματος είναι δυσχερής για λόγους όπως:

- α) σε πολλές χώρες δεν είναι υποχρεωτική η αναφορά,
- β) Συχνά διαφεύγει η διάγνωση,
- γ) δεν καταγράφεται η κακοποίηση ακόμα και όταν την υποψιάζεται ο γιατρός και
- δ) υπάρχει η αντίληψη ότι το παιδί μόνο όταν τιμωρηθεί με τον πιο αυστηρό και σκληρό τρόπο, θα διαπαιδαγωγηθεί σωστά. Άρα, είναι φυσικό οι πραγματικές διαστάσεις του προβλήματος να είναι πολύ μεγαλύτερες απ' ό τι φαίνεται επίσημα.

Έτσι, ο προσδιορισμός της συχνότητας και έκτασης του προβλήματος είναι άμεσα συνδεδεμένος τόσο με τον βαθμό ευαισθητοποίησης κάθε χώρας όσο και με την ύπαρξη και την επιτυχία των συστημάτων καταγγελίας και καταγραφής. Επανειλημμένα έχει παρατηρηθεί, ότι από την στιγμή που οι ειδικοί επαγγελματίες ευαισθητοποιούνται τόσο σχετικά με την διάγνωση του προβλήματος όσο και με την ύπαρξη υπηρεσίας που αντιμετωπίζει τέτοια περιστατικά, ο αριθμός των παραπομπών αυξάνεται κατακόρυφα.

Στα τελευταία 40 χρόνια που πέρασαν, όλες οι πτυχές και διαστάσεις του θέματος ερευνήθηκαν εκτενώς, δοκιμάστηκαν θεραπευτικές και προληπτικές προσεγγίσεις και θεσπίστηκαν νόμοι για

την πρόληψη και καταστολή. Σήμερα, είναι αρκετά γνωστό το θέμα της κακομεταχείρισης των παιδιών όμως δεν είναι σίγουρο αν η γνώση αυτή έχει συμβάλει στη μείωση του προβλήματος, εφόσον πρόκειται για ένα πρόβλημα, συνήθως, οικογενειακό που το μεγαλύτερο του μέρος είναι άδηλο. Συγχρόνως, οι ταχύτατα αναπτυσσόμενες και εναλλασσόμενες κοινωνικές ανάγκες δημιουργούν νέα αδιέξοδα που θέτουν σε κίνδυνο το θεσμό της οικογένειας, ιδιαίτερα δε τις ευάλωτες οικογένειες.

Η συχνότητα της κακομεταχείρισης των παιδιών, όλων των μορφών, σε χώρες που διαθέτουν νόμο υποχρεωτικής αναφοράς, εκτιμήθηκε σε 1-2% των παιδιών για τις ηλικίες 0-18 ετών. Για την Ελλάδα 1000-2000 καινούργιες περιπτώσεις κακομεταχείρισης κατά έτος ηλικίας ή 18000 έως 36000 παιδιά 0-18 ετών σε μία δεδομένη στιγμή (Ε. Αγάθωνος-Γεωργοπούλου και Μαρία Τσαγκάρη, 1999, σελ.79).

Κοινωνιολογική έρευνα που πραγματοποιήθηκε από το Ινστιτούτο του Παιδιού σχετικά με την χρήση της τιμωρίας στην διαπαιδαγώγηση των παιδιών στην Ελληνική οικογένεια έδειξε ότι το ποσοστό χρήσης σωματικής τιμωρίας στην οικογένεια ανέρχεται σε 65%. Κατά την έρευνα που παρουσιάστηκε, έδειξε ότι τα αγόρια έχουν διπλάσια πιθανότητα να τιμωρηθούν από τα κορίτσια, τα μικρότερα παιδιά έχουν τριπλάσια πιθανότητα απ' ότι τα μεγαλύτερα. Και τέλος τα παιδιά που έχουν αδέρφια έχουν διπλάσια πιθανότητα να τιμωρηθούν απ' ότι τα μοναχοπαίδια. Είναι χαρακτηριστικό ότι οι γονείς πολύ συχνά τιμωρούν τα παιδιά τους γιατί τσακώνονται με τα αδέρφια τους (Ε. Αγάθωνος-Γεωργοπούλου, 1998, σελ.25-26).

Τα αποτελέσματα και άλλων ερευνών στην Ελλάδα, επιβεβαιώνουν την εκτεταμένη χρήση της τιμωρίας από τους γονείς προς τα παιδιά τους ως μεθόδου ελέγχου της συμπεριφοράς, ασχέτως

ηλικίας.

Σύμφωνα με τις μελέτες αυτές :

- 1:3 παιδιά ηλικίας 7 ετών υφίσταται τιμωρία με την μορφή ξύλου από τους γονείς τους τουλάχιστον μία φορά την εβδομάδα ενώ 1:6 καθημερινά. Περισσότερο χτυπιούνται παιδιά που χαρακτηρίζονται «δύσκολα», από αγροτικές περιοχές, με γονείς νέους και χαμηλού μορφωτικού επιπέδου, πατέρα ανειδίκευτο εργάτη, μητέρα νοικοκυρά και με πολλά αδέρφια.
- 15% μαθητών 13-15 ετών, αναφέρουν ότι οι γονείς τους, τους χτυπούσαν σοβαρά κατά τον μήνα που προηγήθηκε της έρευνας. (Ε. Αγάθωνος-Γεωργοπούλου, Οδηγός για την αναγνώριση και την αντιμετώπιση της κακοποίησης και παραμέλησης του παιδιού, 1998, σελ 26-27).

Σήμερα, οι παραδοσιακές επιστήμες όπως η ιατρική, η εκπαίδευση και η ψυχολογία παράγουν νέα γνώση σχετικά με το θέμα της βίας ως μέσο διαπαιδαγώγησης αλλά και της βίας, γενικά, στα παιδιά ενώ άλλες επιστήμες όπως η νομική, η κοινωνιολογία και η ιστορία ανακαλύπτουν την παιδική ηλικία ως ένα θέμα πολιτικής συζήτησης που μπλέκει και την κοινή γνώμη. Παρ' όλα αυτά, η οποιαδήποτε σχολαστική αναζήτηση της συχνότητας της βίας ως μέσο διαπαιδαγώγησης όχι μόνο είναι άσκοπη αλλά μπορεί να ερμηνευτεί σαν αμυντικός μηχανισμός άρνησης της ύπαρξης του προβλήματος σε ατομικό, ομαδικό ή εθνικό επίπεδο.

B1. Θεωρητικές προσεγγίσεις

Οι θεωρίες για την εξήγηση του φαινομένου της βίας ως μέσο διαπαιδαγώγησης είναι πολλές: βιολογικές, κοινωνιολογικές, ανθρωπολογικές, ψυχαναλυτικές, πολιτικό-οικονομικές. Είναι ευνόητο πως μία και μόνο ερμηνεία είναι δύσκολο να ερμηνεύσει το φαινόμενο.

Είναι απαραίτητο να διατυπωθεί ότι στην εποχή μας υπάρχει μυθοποίηση και εμπορευματοποίηση της βίας. Η μυθοποίηση της βίας και τα συστατικά της βίας είναι τα μέσα με τα οποία το παιδί στην εποχή μας τροφοδοτείται από πολύ νωρίς από την τηλεόραση, τους γονείς, το σχολείο, τους συνομήλικους κ.α.

Ως συνέπεια των παραπάνω υπάρχει επίγνωση των επιπτώσεων που μπορεί να έχει οποιαδήποτε μορφή βίας επάνω στο παιδί και κατ' επέκταση στην οικογένεια, στο σχολείο, στην ευρύτερη κοινότητα και στην κοινωνία συνολικά.

Στον πίνακα 1 έχει γίνει μια προσπάθεια να παρουσιαστεί ο δρόμος προς την χρήση της βίας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.
ΔΡΟΜΟΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΒΙΑ

βιολογικοί	Έμφυτη δυνατότητα για εκδηλώσεις βίας
------------	---------------------------------------

	Παράγοντες παρορμητικής συμπεριφοράς
	A) Σωματικοί-οργανικοί
	B) Ψυχοκοινωνικοί

Βιολογικοί παράγοντες και εμπειρίες ζωής	Απουσία ή αδυναμία παραγόντων που αναστέλλουν τις εκδηλώσεις βίας (ωριμότητα του Εγώ, σύστημα αξιών, ικανότητα για αγάπη)
(σωματική παθητική, προσωπικότητα)	Αυξημένη ευαισθησία για προκλήσεις δυσφορία, ένταξη σε μειονότητες, ανεπαρκής ή υπερευαίσθητη

τυχαίοι παράγοντες	εύκολη πρόσβαση σε όπλα)
απειλή,	Εκλυτικοί παράγοντες (βρισιές, προβολή,

ΠΗΓΗ: Γιάννης Τσιαντής (1996)

Όπως φαίνεται, οι δυνάμεις που επενεργούν για να εκδηλωθεί ή

όχι μια πράξη βίας προέρχονται από το ίδιο το άτομο και έξω από το άτομο. Αυτές που προέρχονται από το άτομο είναι οι παρορμητικές δυνάμεις που χαρακτηρίζονται από το πόσο αποτελεσματικές είναι. Δηλαδή, το Προεγώ, αυτό που στην φροϋδική ορολογία ονομάζεται id και αυτό που μπορούμε να ονομάσουμε ελεγκτικό σύστημα στο οποίο συμπεριλαμβάνονται, εκτός των άλλων, και οι ηθικές αξίες του ατόμου. Η παρόρμηση για να γίνει μια βίαιη πράξη ξεκινά αρχικά σαν μια παρόρμηση για επίθεση (Γιάννης Τσιαντής, 1996, σελ.32).

Σε μερικές περιπτώσεις μπορεί η παρόρμηση για χρήση βίας ως μέσο διαπαιδαγώγησης να είναι οργανικής προέλευσης όπως σε περιπτώσεις σωματικής προέλευσης εγκεφαλικών όγκων ή τραυματισμών του εγκεφάλου. Επίσης, ορμονικοί παράγοντες φαίνεται να έχουν μεγάλη σημασία για την έκλυση της βίαιης συμπεριφορά του ατόμου. Η αδρεναλίνη και η τεστοστερόνη θεωρείται ότι παίζουν σημαντικό ρόλο. Μάλιστα, υπάρχει η άποψη ότι οι άντρες είναι περισσότερο βίαιοι ακριβώς λόγω της τεστοστερόνης.

Πρέπει να διευκρινιστεί ότι το ποσοστό των ατόμων των οποίων η βία προέρχεται από βιολογικούς παράγοντες, είναι αρκετά μικρό. Αντίθετα, στο ιστορικό ατόμων που ασκούν την βία ως μέσο διαπαιδαγώγησης, βρίσκονται αρκετά συχνά πάρα πολλοί ψυχοκοινωνικοί παράγοντες που φαίνεται να συμβάλλουν σημαντικά στην βίαιη συμπεριφορά τους.

Κατά την διάρκεια της εξέτασης των ψυχοκοινωνικών παραγόντων είναι απαραίτητο να διακριθούν αυτοί που προκαλούν την βία καθώς και αυτούς που την μειώνουν. Γιατί, όπως είναι γνωστό, με τον τρόπο που διαμορφώνονται οι σχέσεις των ατόμων εξαρτάται και η ομαλή εξέλιξη της προσωπικότητας του ατόμου και επομένως η διαμόρφωση του παρορμητικού και του ελεγκτικού συστήματος.

Η βία ως μέσο διαπαιδαγώγησης συνδέεται άμεσα με τις βασικές

ανθρώπινες ανάγκες, το μέτρο με το οποίο αυτές οι ανάγκες βρίσκουν ανταπόκριση από το περιβάλλον καθώς και την μάθηση και αναπαραγωγή ορισμένων συμπεριφορών του ατόμου από το περιβάλλον στο οποίο μεγαλώνει.

Γ. Αντιλήψεις της βίας ως μέσο διαπαιδαγώγησης

Το πρόβλημα της διαπαιδαγώγησης του ανθρώπου είναι τόσο παλιό όσο και η ανθρωπότητα. Αυτό σημαίνει ότι, από την εποχή του πρωτόγονου ανθρώπου υπάρχει το πρόβλημα στην εισαγωγή του εξελισσόμενου παιδιού σε ορισμένες κοινωνικές μορφές ζωής. Αυτές οι κοινωνικές μορφές είναι διαφορετικές από χώρα σε χώρα και από εποχή σε εποχή και αντικατοπτρίζονται στις κοινωνικό-πολιτισμικές συνθήκες ενός λαού για την εποχή που ανήκουν. Οι σκοποί και οι μέθοδοι της διαπαιδαγώγησης στους διάφορους λαούς προσαρμόζονται κάθε φορά στις διάφορες κοινωνικές αλλαγές, προσανατολίζονται στην εξέλιξη των επιστημών της αγωγής καθώς και στην κοινωνικό-πολιτική και οικονομική δομή της χώρας.

Η διαδικασία της διαπαιδαγώγησης διαδραματίζεται κυρίως ανάμεσα σε γενιές. Η γενιά των ενηλίκων προσπαθεί να μεταδώσει στην νέα γενιά, γνωστικά και πολιτισμικά στοιχεία τα οποία είναι απαραίτητα για την διατήρηση του κοινωνικού συστήματος. Σκοπός της διαπαιδαγώγησης είναι να δημιουργήσει, καθώς και να εξελίξει στο παιδί ορισμένες ψυχικές, γνωστικές και ηθικές καταστάσεις, οι οποίες επιβάλλονται τόσο από την κοινωνία όσο και από το ειδικό περιβάλλον στο οποίο, το παιδί, με ιδιαίτερο τρόπο καθορίζονται.

Η διαπαιδαγώγηση είναι μια μακρόχρονη διαδικασία, η οποία αρχίζει από την στιγμή της γέννησης. Αν κανείς ξεκινήσει από τον επιδιωκόμενο σκοπό της διαπαιδαγώγησης, τότε θα περιμένει ότι τα αποτελέσματα μπορεί να αποβούν άλλοτε θετικά και άλλοτε αρνητικά για την εξέλιξη του παιδιού.

Οι αποδεκτές πρακτικές κοινωνικοποίησης των παιδιών φέρουν την ευθύνη για την πολιτισμική αιτιολογική θεώρηση της κακοποίησης, οι οποίες προδιαθέτουν την βία εναντίον των παιδιών και συχνά την

δημιουργούν.

Η διερεύνηση των κοινωνικών αντιλήψεων και συνθηκών που περιβάλλουν το φαινόμενο, έδειξε ότι η άσκηση βίας που χρησιμοποιείται για την διαπαιδαγώγηση του παιδιού ευνοείται από:

- την αντίληψη ότι αποτελεί δικαίωμα των γονέων αλλά και όσων έχουν αναλάβει την φροντίδα του παιδιού.
- Την ύπαρξη έντασης και εκνευρισμού από προβλήματα και καταστάσεις, ανεξάρτητα από την συμπεριφορά του παιδιού, όταν τα τιμωρούν.
- Την αντίληψη ότι είναι κάτι που το κάνουν όλοι όσοι διαπαιδαγωγούν ένα παιδί.
- Την απουσία βοήθεια για την φροντίδα των παιδιών από άλλα άτομα υποστηρικτικά προς τους γονείς/τροφούς, όταν υπάρχει ανάγκη.

Η έννοια της διαπαιδαγώγησης φαίνεται να παίρνει ένα μονόπλευρο χαρακτήρα γιατί αυτή περιορίζεται στις συνειδητές και σκόπιμες επιδράσεις, ενώ λαμβάνεται υπόψη η σοβαρότητα των ασυνείδητων επιδράσεων.

Γ1. Αντιλήψεις που επικρατούν για την βία ως μέσο διαπαιδαγώγησης στην οικογένεια

Η μόρφωση και η διαπαιδαγώγηση του παιδιού είναι έργο πολλών παραγόντων, μητέρα, πατέρα, οικογένειας, σχολείου, κ.α. Οι γονείς, όμως, αποτελούν τον κύριο πυρήνα της διαπαιδαγώγησης του παιδιού.

Η διαπαιδαγώγηση αρχίζει από το διάστημα που το έμβρυο βρίσκεται στα σπλάχνα της μητέρας. Η μητέρα, κατά το διάστημα της κύησης, πρέπει να διακατέχεται από ωραία συναισθήματα και ανώτερες σκέψεις τα οποία αποτελούν το υλικό με το οποίο σχηματίζονται οι κλίσεις της παιδικής ψυχής.

Όταν το παιδί έλθει στον κόσμο, η μητέρα μαζί με το μητρικό γάλα διοχετεύει ότι υπάρχει στην ψυχή της για να θρέψει και την ψυχή του παιδιού. Η μητέρα, μεταδίδει όσα καλά συναισθήματα μπορεί γιατί πάνω σε αυτά τα συναισθήματα θα θεμελιωθεί η παραπέρα ανατροφή και διαπαιδαγώγηση του παιδιού.

Μεγαλώνοντας, το παιδί, αρχίζει να αντιλαμβάνεται τον κόσμο που το περιβάλλει και μπαίνει στην νηπιακή ηλικία. Στα πέντε πρώτα χρόνια του παιδιού, οικοδομούνται τέτοια θεμέλια που εύκολα μπορούν να μορφοποιηθούν από τους άλλους παράγοντες της αγωγής παρά να διορθωθούν αργότερα. Εδώ, λοιπόν, φαίνεται πόσο σπουδαίος είναι ο ρόλος των γονέων στην φροντίδα και την διαπαιδαγώγηση του παιδιού. Η κάθε κίνηση, ενέργεια και εκδήλωση των γονέων πρέπει να φανερώνει και μία υψηλή αρετή, ώστε το παιδί να αρχίσει να εντυπώνει αυτές τις αρετές που θα αποτελέσουν την προϋπόθεση για την καλή ψυχοσωματική του ανάπτυξη.

Ότι αποκτήσει το παιδί στην παιδική του ηλικία, θα το συνοδεύει σε όλη του την ζωή. Είναι βέβαιο ότι το παιδί αντιδρά στην προσπάθεια

απόκτησης κάποιων συνηθειών, όμως οι γονείς πρέπει να είναι κατηγορηματικοί, σε ορισμένα θέματα, αλλά με τρόπο ήρεμο, γλυκό και σταθερό, που θα οδηγήσει το παιδί σε μία ομαλή εξέλιξη.

Οι γονείς που αντιδρούν με βιαιότητα και άγριες φωνές, δεν πετυχαίνουν να διαμορφώσουν σωστό χαρακτήρα στο παιδί και η ηλεκτρισμένη ατμόσφαιρα δεν εκφράζει εμπιστοσύνη, απεναντίας το παιδί νιώθει έντονο φόβο.

Το φαινόμενο της διαπαιδαγώγησης που συνοδεύεται με άσκηση βίας, συνηθίζεται πολύ στα φτωχότερα στρώματα όπου οι γονείς δεν έχουν την δυνατότητα μόρφωσης. Βέβαια, αυτό δεν σημαίνει ότι οι μορφωμένοι άνθρωποι δεν αποτελούν πάντα εξαίρεση. Όταν, κάτι τέτοιο είναι δυνατό για έναν άνθρωπο που μορφώνεται και θεωρεί τον εαυτό του λογικό ον, υπάρχει αιτία που βασίζεται στην περίπτωση των γονέων που μεγάλωσαν με την δογματική αντίληψη ότι η σωστή τιμωρία για κάθε σφάλμα είναι « ένα γερό χέρι ξύλο ».

Σήμερα, σχεδόν, όλοι οι γονείς πιστεύουν ότι η χρήση βίας ως μέσο διαπαιδαγώγησης μπορεί να οδηγήσει σε τραυματισμό, ενώ παράλληλα θεωρούν την μέθοδο αναποτελεσματική και συμφωνούν στην κατάργησή της. Όμως, αυτή η μέθοδος διαπαιδαγώγησης εξακολουθεί να χρησιμοποιείται.

Οι συνηθέστεροι λόγοι για τους οποίους τα παιδιά τρώνε ξύλο είναι όταν κάνουν κάτι για το οποίο τα έχουν προειδοποιήσει ή μαλώσει, όταν λένε ψέματα, όταν χρησιμοποιούν « κακές » λέξεις, κάνουν κάποια ζημιά στο σπίτι και όταν αρνούνται να διαβάσουν.

Παρά την διαδεδομένη χρήση της βίας ως μέσο διαπαιδαγώγησης, οι περισσότεροι γονείς πιστεύουν ότι η χρήση βίας είναι δυνατόν να κλονίσει την σχέση γονέα και παιδιού, να κάνει το παιδί να αισθάνεται ανεπιθύμητο, να του καλλιεργεί τον φόβο, να του προκαλέσει κατάθλιψη και ψυχολογικά προβλήματα και να καθυστερεί

την φυσιολογική περιέργεια και νοητική ανάπτυξη.

Η χρήση βίας ως μέσο διαπαιδαγώγησης εξακολουθεί να ασκείται μέσα στην οικογένεια, στα πλαίσια του γονικού ρόλου, ως μέθοδος « σωφρονισμού » και ελέγχου συμπεριφοράς των παιδιών.

Στην Ελλάδα δεν υπάρχει νόμος απαγόρευσης της χρήσης βίας ως μέσο διαπαιδαγώγησης στα πλαίσια της οικογένειας. Το Π.Δ.497/81(ΦΕΚ 134 Α´) απαγορεύει τις σωματικές ποινές στα πλαίσια της εκπαίδευσης (Ε, Αγάθωνος-Γεωργοπούλου, 1998, σελ. 27).

Γ2. Αντιλήψεις που επικρατούν για την βία ως μέσο διαπαιδαγώγησης στο σχολείο

Δεύτερος παράγοντας αγωγής είναι το σχολείο εφόσον θεωρείται το αποτελεσματικότερο και σπουδαιότερο μέσο για την κατανόηση, την συντήρηση, την προαγωγή και την μετάδοση του πολιτισμού από την μία γενιά στην άλλη.

Ένας από τους σκοπούς του σχολείου είναι η μεταλαμπάδευση του πολιτισμού στις ψυχές των νέων. Στο σχολείο, εμπιστεύεται η κοινωνία την ψυχή και την σκέψη των γενεών που διαδέχονται η μία την άλλη. Αποτελεί έναν από τους σπουδαιότερους παιδαγωγικούς και μορφωτικούς παράγοντες και έχει επωμιστεί τις μεγαλύτερες ευθύνες για την αγωγή και μόρφωση των παιδιών και των νέων. Στην σημερινή, μάλιστα, εποχή όπου η οικογένεια, με την υπάρχουσα χαλάρωση των ηθών και την επαγγελματική απασχόληση των μητέρων, δεν είναι σε θέση να αναλάβει ευθύνες για την παιδεία της « προσωπικής ζωής », για τις αξίες και τους σκοπούς της ανθρωπότητας.

Το σχολείο καλείται να καταλάβει την θέση της και να αναλάβει ολόκληρο το παιδευτικό έργο γιατί δεν υπάρχει αμφιβολία ότι αυτές οι πλευρές της αγωγής έχουν θεμελιώδη σημασία για το άτομο. Η σχολική αγωγή διαφέρει πολύ από την αγωγή που συντελείται στην κοινωνία ως προς τους σκοπούς, τα διαθέσιμα μέσα, τις μεθόδους διδασκαλίας, την ανακάλυψη και ικανοποίηση των ατομικών διαφορών των μαθητών, την παροχή κατάλληλων ευκαιριών για την ανάπτυξη των ικανοτήτων και διαμόρφωση του χαρακτήρα τους (Χαραλαμπόπουλος Γιάννης, 1983, σελ. 185-186).

Παρ' όλα τα θετικά σημεία στην αγωγή των παιδιών που παρέχει το σχολείο, υπάρχουν και τα αρνητικά σημεία που τις περισσότερες φορές δεν παρουσιάζονται γιατί υπάρχουν τα μέσα για να καλύπτονται

έτσι ώστε να μην βλάψουν το γόητρο του σχολείου και των εκπαιδευτικών.

Στην Ελληνική εκπαιδευτική πραγματικότητα γίνεται πολύς λόγος για τα μοντέλα της αυταρχικής και της αντιαυταρχικής αγωγής. Η αυταρχική εκπαίδευση όπως αποδείχτηκε από έρευνες δημιουργεί μισαλλόδοξους και δογματικούς ανθρώπους με το πλέγμα των αισθημάτων ενοχής (Παπάς Αθανάσιος Ε., 1995, σελ.164).

Όσον αφορά την βία ως μέσο διαπαιδαγώγησης στα παιδιά, ο προσδιορισμός της προέρχεται, κυρίως, από την ηθολογία και καλύπτει όλες τις ευέλικτες ή στερεότυπες διαγωγές αποφυγής και απειλής. Μέσω αυτών των συμπεριφορών προσδιορίζεται ένας προσωπικός χώρος, με τον οποίο δεν δίνεται η δυνατότητα στους μαθητές να διεισδύσουν και να επηρεάσουν τον τρόπο που εφαρμόζει το έργο του ο εκπαιδευτικός.

Ο εκπαιδευτικός που χρησιμοποιεί την βία ως μέσο διαπαιδαγώγησης θεωρείται αυταρχικός τύπος εκπαιδευτικού και χαρακτηρίζεται από αναχρονισμό, προσήλωση στις « αιώνιες αξίες » που ερμηνεύονται πάντα μονοδιάστατα και δογματικά. Ο τρόπος συμπεριφοράς του βασίζεται στην λογική ότι το παιδί ωριμάζει, γίνεται σοβαρότερο, πιο πειθαρχημένο και του αναπτύσσει τον αυτοέλεγχο.

Γ3. Αντιλήψεις που επικρατούν για την βία ως μέσο διαπαιδαγώγησης στην κοινωνία

Οι άνθρωποι όταν πρωτοεμφανίστηκαν στην γη, ζούσαν ή απομονωμένοι ή κατά οικογένειες. Γρήγορα, όμως, αισθάνθηκαν την ανάγκη να ενωθούν σε μικρές ομάδες, που τις αποτελούσαν στην αρχή λίγες οικογένειες, για να αποκρούουν ευκολότερα τους διάφορους κινδύνους του περιβάλλοντος και να αντιμετωπίσουν καλύτερα τα ζητήματα της επιβίωσης τους. Έτσι σχηματίστηκαν οι πρώτες μικρές κοινωνίες των ανθρώπων.

Οι μικρές αυτές κοινωνίες που συγκροτήθηκαν στην αρχή, σιγά σιγά μεγάλωσαν και απέκτησαν ιδιαίτερα γνωρίσματα, όπως δική τους γλώσσα, δικές τους συνήθειες, δικούς τους σκοπούς, δική τους θρησκεία και γενικότερα έναν πολιτισμό διαφορετικό από τον πολιτισμό των άλλων κοινωνιών. Το κύτταρο της κοινωνίας δηλαδή η μικρότερη κοινωνία, είναι η οικογένεια. Η ανώτερη μορφή της κοινωνίας είναι το κράτος. Η κάθε κοινωνία με τις διάφορες λειτουργίες της επηρεάζει πολύ την συμπεριφορά, την αγωγή και την ζωή του ανθρώπου. Κάθε άτομο αποτελεί μέλος μιας στενότερης και ευρύτερης κοινωνίας, μέσα στην οποία ζει και εξελίσσεται. Ο άνθρωπος δεν μπορεί να ζει απομονωμένος από άλλους ανθρώπους και έτσι συμβιώνει με την συζήτηση, την συμπεριφορά, το παράδειγμα και τον τρόπο ζωής. Με τον τρόπο ζωής του ασκεί, συνήθως ασυνείδητα και χωρίς σύστημα, θετικές και αρνητικές επιδράσεις.

Η αγωγή δεν ασκείται μόνο στην οικογένεια και το σχολείο αλλά και στην κοινωνία ευρύτερα. Γενικά, η γλώσσα, τα ήθη, τα έθιμα, η μίμηση, το παράδειγμα, το δίκαιον και η θρησκεία αποτελούν το πολιτισμό μιας κοινωνίας, ο οποίος πολύ νωρίς αρχίζει να διοχετεύεται και να επιδρά με έναν τρόπο βιωματικό στην ψυχή του

αναπτυσσόμενου ατόμου. Η κοινωνική, πολιτική και οικονομική μορφή της ζωής αποτελούν τους σπουδαιότερους παράγοντες αγωγής του ατόμου. Όσο παιδαγωγική και αν είναι η οικογενειακή και σχολική ατμόσφαιρα, δεν μπορεί να εξασφαλισθεί η πνευματική και ψυχική υγεία του ατόμου, αν η κοινωνική ατμόσφαιρα, μέσα στην οποία ζει δεν είναι καθαρή. Πολλά παιδιά, με καλή οικογενειακή ανατροφή πέφτουν θύματα του κακού και διεφθαρμένου κοινωνικού περιβάλλοντος. Δεν ωφελεί πολύ, αν η οικογένεια και το σχολείο είναι καλοί οικοδόμοι της ψυχής του παιδιού, όταν η κοινωνία δηλητηριάζει καθημερινά την ψυχή και το πνεύμα τους.

Πρόσφατες στατιστικές έρευνες δείχνουν πως η σημερινή κοινωνία αναπτύσσει την λεγόμενη « κουλτούρα βίας ». τα παιδιά μεγαλώνουν παίρνοντας « μαθήματα » βίας από την ζωή, την κοινωνία, την τηλεόραση. Αργότερα, βέβαια, ως ενήλικες έχουν περισσότερες δυνατότητες εφαρμογής και σε συνανθρώπους. Έτσι, η « κουλτούρα βίας » συνεχίζεται και αναπτύσσεται, διεκδικώντας ολοένα και μεγαλύτερο τμήμα του κοινωνικού περιβάλλοντος. Τις διαφορές μεταξύ των διαφόρων κοινωνιών, στον τρόπο ζωής, στον τρόπο σκέψης κ.λ.π, ανεξάρτητα αν είναι μικρές ή μεγάλες, τις βρίσκουμε και σήμερα. Αυτό, όμως, που βρίσκεται κοινό σε κάθε κοινωνία είναι το φαινόμενο της εκμετάλλευσης και της κακομεταχείρισης των παιδιών. Με την άνοδο του επιπέδου ζωής, μεγαλύτερη έμφαση δίνεται στα ατομικά δικαιώματα.

Η διακήρυξη των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα του παιδιού, ψηφίστηκε στις 20 Νοεμβρίου 1959. Περιλαμβάνει δέκα (10) αρχές εκ των οποίων οι τέσσερις (4) έχουν άμεση σχέση με την σημερινή αντίληψη της κακομεταχείρισης παιδιών.

- Αρχή πρώτη : « το παιδί θα απολαμβάνει ιδιαίτερη προστασία που θα του παρέχονται, με νομοθετικά ή άλλα μέσα, ευκαιρίες

και δυνατότητες για να μπορέσει να αναπτυχθεί σωματικά, ψυχικά, ηθικά, πνευματικά και κοινωνικά, με τρόπο φυσιολογικό και υγιεινό και σε συνθήκες ελευθερίας και αξιοπρέπειας. Όταν θεσπίζονται νόμοι για τον σκοπό αυτό, πρωταρχική φροντίδα θα είναι η εξασφάλιση των πραγματικών συμφερόντων του παιδιού ».

- Αρχή δεύτερη : « το παιδί θα απολαμβάνει το δικαίωμα της κοινωνικής ασφάλειας. Θα του αναγνωρίζεται το δικαίωμα της κοινωνικής ασφάλειας. Θα του αναγνωρίζεται το δικαίωμα να μεγαλώνει και να αναπτύσσεται με υγεία. Για το σκοπό αυτό θα παρέχεται στο παιδί και στην μητέρα του ιδιαίτερη φροντίδα και προστασία, στην οποία περιλαμβάνεται και η ικανοποιητική προγεννητική και μεταγεννητική μέριμνα. Το παιδί θα έχει το δικαίωμα ικανοποιητικής διατροφής, στέγασης, ψυχαγωγίας και ιατρικής περίθαλψης ».
- Αρχή τρίτη : « το παιδί έχει ανάγκη, για την πλήρη και την αρμονική ανάπτυξη της προσωπικότητάς του, από αγάπη και κατανόηση. Θα μεγαλώσει, όπου είναι δυνατόν, με την ευθύνη και την φροντίδα των γονιών του και πάντοτε σε μια ατμόσφαιρα στοργής, ηθικής και υλικής ασφάλειας ».
- Αρχή τέταρτη : « το παιδί θα προστατεύεται από κάθε μορφή εγκατάλειψης, σκληρότητας και εκμετάλλευσης. Δεν θα είναι αντικείμενο κανενός είδους συναλλαγής ». (Αγάθωνος – Γεωργοπούλου, 1991, σελ 20 –21).

Η χρήση βίας ως μέσο διαπαιδαγώγησης αποτελεί ένα φαινόμενο που περνά δια μέσο των αιώνων και παρ' ότι θεωρείται ότι στις μέρες μας είναι μια μέθοδος αναχρονιστική που πρέπει να εξαλειφθεί, εξακολουθεί να υφίσταται και να αναπαράγεται. Οι κοινωνικοί

παράγοντες που προδιαθέτουν την βία ως μέσο διαπαιδαγώγησης, δεν διαφέρουν από τις γενικότερες δυσμενείς συνθήκες ζωής, οι οποίες επιβαρύνουν την ψυχοκοινωνική ανάπτυξη και την κοινωνική προσαρμογή και οι οποίες τροφοδοτούν τους κλασικούς κύκλους της κοινωνικής αποστέρησης. Όμως, ο συνδυασμός τους με τους προδιαθετικούς παράγοντες (οικογένεια, σχολείο, κ.λ.π.) για την άσκηση βίας ως μέσο διαπαιδαγώγησης, τους κάνει ιδιαίτερα σημαντικούς.

Η ευρύτερη, λοιπόν, κοινωνία με τα αγνά ή κακά ήθη και έθιμα της, τις δοξασίες και τις προκαταλήψεις της, το υψηλό ή το χαμηλό επίπεδο του πολιτισμού της και όλη η ηθική στάθμη της, παρέχει θετικές ή αρνητικές επιδράσεις στα μέλη της. Όλοι οι άνθρωποι με την στάση τους, την συμπεριφορά και το ηθικό ή ανήθικο παράδειγμα τους, διαμορφώνουν ως ένα βαθμό την προσωπικότητα του παιδιού. Έτσι, για την προκοπή και την ευτυχία των παιδιών, οφείλει ο καθένας να συμπεριφέρεται άψογα στα παιδιά.

Δ. Μορφές βίας κατά του παιδιού-θύματος

Η άσκηση βίας που χρησιμοποιείται ως μέσο διαπαιδαγώγησης στα παιδιά, είναι ένα φαινόμενο σύμφωνα με το οποίο ένας ή περισσότεροι ενήλικες που έχουν την ευθύνη για την φροντίδα ενός παιδιού, προκαλούν ή επιτρέπουν να προκληθούν στο παιδί σωματικές κακώσεις ή συνθήκες στέρησης σε τέτοιο βαθμό, ώστε συχνά να επιφέρουν σοβαρές διαταραχές σωματικής, νοητικής, συναισθηματικής ή κοινωνικής μορφής, ακόμα και θάνατο.

Πρέπει να διευκρινιστεί πως άτομα που φροντίζουν ένα παιδί, εκτός από τους γονείς, είναι και άλλοι συγγενείς, βρεφοκόμοι, δάσκαλοι, προσωπικό ιδρυμάτων, κ.α.

Η βία ως μέσο διαπαιδαγώγησης συμπεριλαμβάνει:

α) Σωματική βία: Περιγράφεται ως μία ή περισσότερες μη τυχαίες κακώσεις που τις προκαλεί το άτομο που έχει την ευθύνη για την φροντίδα και την διαπαιδαγώγηση του παιδιού. Η σωματική κακοποίηση περιλαμβάνει κάθε είδους τραυματισμό ή κάκωση διαφορετικής σοβαρότητας, που δεν οφείλονται σε ατυχήματα. Οι κακώσεις περιλαμβάνουν μώλωπες, εκδορές, κατάγματα κρανίου και άκρων, κ.α. Οι κακώσεις που παρατηρούνται συχνότερα είναι στα ακάλυπτα μέρη του σώματος δηλαδή στο κεφάλι και στα άκρα του παιδιού.

β) Ψυχολογική/συναισθηματική βία : Στα παιδιά που τους ασκείται η ψυχολογική/συναισθηματική βία δεν είναι τόσο εύκολο να διαγνωστεί καθώς δεν φέρουν σημάδια βίας στο σώμα τους. Παρά ταύτα και η ψυχολογική/συναισθηματική βία είναι ιδιαίτερη σοβαρή εφόσον τα ίχνη της παραμένουν βαθιά χαραγμένα στην ψυχή του παιδιού με αποτέλεσμα να υπάρχουν σημαντικές προεκτάσεις στην ψυχοκοινωνική ανάπτυξη του παιδιού. Στις ψυχολογικές/συναισθηματικές μορφές βίας

συμπεριλαμβάνονται:

-Η λεκτική ή συναισθηματική επίθεση, η οποία περιλαμβάνει και την απειλή σωματικής επίθεσης.

-Ο εγκλεισμός ή ο περιορισμός. Για παράδειγμα, το κλείδωμα του παιδιού μέσα σε ένα κλειστό χώρο.

-Η στέρηση ή η ανεπαρκής παροχή τροφής.

-Απόδοση ευθυνών. Για παράδειγμα, η συμμόρφωση του παιδιού με την κατηγορία πως είναι υπεύθυνο για τους τσακωμούς των γονιών του.

-Εκφοβισμός. (π.χ. δημιουργία φόβου για τα ζώα, γιατρούς, φαντάσματα, κ.α.).

Δ1. Μορφές βίας την οικογένεια

Η βία έπαψε να αποτελεί μέσο διαπαιδαγώγησης. Φαίνεται, όμως, ότι πολλοί γονείς το χρησιμοποιούν ακόμα και δυστυχώς το φαινόμενο αυτό παρατηρείται και σε πολιτιστικά προηγμένες χώρες. Οι γονείς θεωρούν την βία αποκλειστική δικαιοδοσία τους. Έτσι, η κοινή γνώμη συγκλονίζεται όταν τα Μ.Μ.Ε. φέρνουν στο προσκήνιο δράματα παιδιών με σκληρούς γονείς. Όμως, οι πολιτισμικά προσδιορισμένες αντιλήψεις για τον γονικό ρόλο συνέτειναν στην δυσκολία να γίνει αποδεκτό τόσο από την κοινή γνώμη, όσο και από τους ειδικούς, ότι η γονική ικανότητα δεν αποτελεί ένα αλάθητα έμφυτο χαρακτηριστικό σε όλους τους γονείς.

Η βιβλιογραφία σχετική με τις μεθόδους πειθαρχίας είναι περιορισμένη, όμως τα στοιχεία που προκύπτουν είναι αρκετά ενδιαφέροντα. Μια μελέτη των μορφών κοινωνικοποίησης των παιδιών στην Ελληνική οικογένεια, με ειδική αναφορά στις στάσεις απέναντι στην πειθαρχία, αποκάλυψε ότι η πειθαρχία που επιβάλλεται από τους γονείς στα παιδιά επηρεάζεται από παράγοντες όπως το φύλο και την κοινωνική τάξη.

Η βολική εικόνα της οικογένειας ως ενός στοργικού οργανισμού και ως παράδεισου ασφάλειας, κλονίζεται πολύ πιο συχνά απ' ότι νομίζουμε, όταν στους κόλπους της ξεσπά η βία.

Οι μέθοδοι ανατροφής βρέθηκε να ενθαρρύνουν την εξάρτηση του παιδιού. Οικογένειες από την κατώτερη τάξη παρουσίασαν ισχυρότερες τάσεις ενίσχυσης της εξάρτησης των παιδιών, ενώ οικογένειες από την μέση και την ανώτερη κοινωνική τάξη ήταν πιο φιλελεύθερες.

Από έρευνα που έγινε σχετική με την πειθαρχία των παιδιών βρέθηκε ότι το 52% των γονιών στερούσαν από τα παιδιά κάτι που τους

άρεσε (τηλεόραση, παιχνίδι, παρέα με φίλους), το 49% χρησιμοποιούσε σωματική τιμωρία ή άλλου είδους βία και το 27% χρησιμοποιούσαν περισσότερες από μία μεθόδους. Οι γονείς από την εργατική τάξη ανέφεραν σε σημαντικά μεγαλύτερο βαθμό ότι χρησιμοποιούσαν την σωματική τιμωρία (Ελένη Αγάθωνος-Γεωργοπούλου, 1991, σελ.137-138).

Κατά κανόνα, στο πρόβλημα της πειθαρχίας και της διαπαιδαγώγησης, το παιδί έχει ανάγκη από μία σταθερή, συνεπή και λογική πειθαρχία σε συνδυασμό με μία μετρημένη ελευθερία. Ωστόσο, πολλοί γονείς χρησιμοποιούν εσφαλμένους τρόπους μεταχείρισης του παιδιού, όπως είναι:

α) Η υπερβολική αυστηρότητα όπου οι γονείς με αυταρχικό χαρακτήρα θέλουν να κυριαρχούν μέσα στην οικογένεια. Ο σατραπικός τύπος του γονιού, για να επιτύχει τους σκοπούς του χρησιμοποιεί αυταρχικά και βίαια μέσα. Απαιτεί τυφλή υπακοή, πλήρη υποταγή, πλήρη υποταγή που συνθλίβει την προσωπικότητα του παιδιού.

β) Η ευμετάβλητη μεταχείριση του παιδιού όπου οι γονείς με την συμπεριφορά και την στάση τους για τα παραπτώματα και την συμπεριφορά του παιδιού είναι ασυνεπής και άστατη. Το ίδιο το παράπτωμα του παιδιού την μία φορά τιμωρείται αυστηρά ενώ την άλλη περνά απαρατήρητο ή και διασκεδάζει τους γονείς. Υπάρχει, επίσης, και η « διαιρεμένη » πειθαρχία δηλαδή η διαφορετική μεταχείριση του παιδιού από τα διάφορα πρόσωπα της οικογένειας. Για παράδειγμα, μπορεί η μητέρα να είναι πολύ αυστηρή ενώ ο πατέρας να είναι αρκετά επιεικής (Χαραμπόπουλος Γιάννης, 1983, σελ.181-182).

Η χρήση βίας ως μέσο διαπαιδαγώγησης μπορεί να είναι σωματική ή ψυχολογική. Συνηθέστερη μορφή είναι η σωματική με την μορφή σκληρού ξυλοδαρμού με το χέρι ή με οποιοδήποτε αντικείμενο βρεθεί μπροστά στον γονιό (ζώνη, παντόφλα, σκούπα, κ.α.). Η

ψυχολογική βία όταν χρησιμοποιείται έχει την μορφή απειλών όπως είναι η απειλή σωματικής επίθεσης ή η απόδοση ευθυνών, ο εγκλεισμός του παιδιού σε κλειστό και σκοτεινό χώρο, και η πρόκληση φοβιών.

Πρέπει να σημειωθεί ότι η άσκηση βίας για την διαπαιδαγώγηση του παιδιού μπορεί να είναι, και συνηθίζεται, ένας συνδυασμός σωματικής και ψυχολογικής/συναισθηματικής βίας. Αυτό που πρέπει να τονιστεί είναι ότι ανεξάρτητα με την μορφή βίας που χρησιμοποιείται δεν παύει να είναι σκληρή και να προκαλεί πολλά προβλήματα στην ψυχοκοινωνική ανάπτυξη του παιδιού.

Δ2. Μορφές βίας στο σχολείο

Το σχολείο, μετά από την οικογένεια, αποτελεί σημαντικό παράγοντα για την κοινωνικοποίηση του παιδιού. Ο εκπαιδευτικός είναι εκείνος που θα δώσει στο παιδί τα απαραίτητα εφόδια που θα τα χρησιμοποιήσει στην ενήλικη ζωή του.

Το έργο του εκπαιδευτικού στο σχολείο χαρακτηρίζεται ως λειτούργημα γιατί, ανεξάρτητα από την ειδικότητα του, όταν μπει στην τάξη δεν έχει σαν μοναδικό σκοπό να μεταδώσει γνώσεις πάνω στο αντικείμενο που διδάσκει, αλλά έχει και την υποχρέωση να διαμορφώσει χαρακτήρες, να εμπνεύσει καινούργιες ιδέες, να δημιουργήσει κίνητρα για πρόοδο, να καλλιεργήσει ηθικές αρχές, να προετοιμάσει τους μαθητές στην αντιμετώπιση της ζωής για αισιοδοξία και αυτοπεποίθηση.

Ο ρόλος του εκπαιδευτικού είναι διπλός. Πέρα από τον διδακτικό ρόλο, στο σημερινό σχολείο ο εκπαιδευτικός έχει και Συμβουλευτικό ρόλο. Βρίσκεται κοντά στους μαθητές, ενδιαφέρεται για την καλή μάθηση τους αλλά θέλει να είναι κοντά τους και στα προβλήματα που αντιμετωπίζουν. Λειτουργεί σαν σύμβουλος ακολουθώντας την δική του φιλοσοφία και βασισμένος στις εμπειρίες που έχει αποκτήσει ίδιος από την ζωή του. Δεν είναι ψυχολόγος, κοινωνικός λειτουργός ή ψυχίατρος αλλά προσπαθεί να εμπλουτίσει τις γνώσεις του με πληροφορίες και ερεθίσματα που θα τον βοηθήσουν στο Συμβουλευτικό του έργο.

Ο εκπαιδευτικός πέρα από το συμβουλευτικό του ρόλο έχει και μία συγκεκριμένη αποστολή να διδάξει κάποιο μάθημα λειτουργώντας κάτω από ορισμένους κανονισμούς που του επιβάλλει τόσο η πολιτεία όσο και το σχολείο που εργάζεται. Έτσι, δεν υπάρχει συγκεκριμένη συνταγή για την καταλληλότερη και αποτελεσματικότερη εφαρμογή

του έργου του.

Ο εκπαιδευτικός, ανάλογα την προσωπικότητα του, την φιλοσοφία του σχετικά με την Παιδεία και τις κοινωνικές συνθήκες κάτω από τις οποίες εργάζεται, χρησιμοποιεί και τις ανάλογες μεθόδους για να διαπαιδαγωγήσει τους μαθητές του.

Οι περιπτώσεις χρήσης βίας ως μέσο διαπαιδαγώγησης από τους εκπαιδευτικούς που βγαίνουν στο φως της δημοσιότητας, είναι πολύ λίγες γιατί υπάρχουν τα απαραίτητα μέσα για να καλυφθούν. Παρ' όλα αυτά δεν είναι άγνωστοι οι μέθοδοι που χρησιμοποιούν για να διαπαιδαγωγήσουν τους μαθητές.

Ο εκπαιδευτικός που χρησιμοποιεί την βία ως μέσο διαπαιδαγώγησης είναι πάντα αυταρχικός, δίνει διαταγές, προσπαθεί να επιβάλλει την γνώμη του, αποφεύγει τον διάλογο και αρνείται οποιαδήποτε κριτική ή αντίρρηση, αποθαρρύνει τα παιδιά να τον πλησιάσουν και να συζητάει μαζί τους για κάτι που τους απασχολεί.

Στην προσπάθεια του να επιβάλλει την πειθαρχία και την προσοχή των μαθητών στο μάθημα του, προειδοποιεί με απειλές. Αντιμετωπίζει την ανεπιθύμητη συμπεριφορά με χαρακτηρισμούς όπως « ηλίθιε », « βλάκα », « τι ανοησίες είναι αυτές που λες; » και γίνονται πάντα μπροστά στους υπόλοιπους μαθητές με σκοπό την γελοιοποίηση ή την καταδίκη της πράξης. Όταν φτάσει στα άκρα χρησιμοποιεί ακόμα και την σωματική τιμωρία με το χέρι ή με κάποιο αντικείμενο (π.χ. βέργα) σε συνδυασμό με προειδοποίηση προς τους υπόλοιπους μαθητές.

Όλα τα παραπάνω δεν είναι άγνωστα παρ' ότι βγαίνουν σπάνια στην επιφάνεια. Αυτό, όμως, που έχει σημασία να γνωρίζουμε είναι πως αν αυτό το φαινόμενο δεν ανακαλύπτεται τότε η χρήση βίας ως μέσο διαπαιδαγώγησης θα αναπαράγεται, θα ενισχύεται και θα συνεχίζει να υπάρχει.

Ε. Αίτια της βίας ως μέσο διαπαιδαγώγησης στο παιδί

Ένας ακήρυκτος πόλεμος και μια τάση αλληλοκατηγοριών ακούγεται καθημερινά μεταξύ παιδιών, οικογένειας και σχολείου.

Τα παιδιά παραπονιούνται για τις τιμωρίες στο σχολείο και αποσιωπούν στην κακομεταχείριση των γονιών. Η οικογένεια μιλάει για παραλείψεις του σχολείου και για επαναστατική συμπεριφορά των παιδιών αλλά εναντιώνονται όταν τα παιδιά τιμωρούνται από τους εκπαιδευτικούς. Το σχολείο μοιράζει τις ευθύνες ανάμεσα στα παιδιά και την οικογένεια και τους θεωρεί συνυπεύθυνους για τις δυσκολίες του σχολικού έργου.

Αυτό που είναι σημαντικό να ειπωθεί είναι πως η οικογένεια, το σχολείο ή οποιοδήποτε άλλο περιβάλλον έχει αναλάβει την κοινωνικοποίηση και διαπαιδαγώγηση του παιδιού, έχει το πλεονέκτημα να επιβάλει τις απόψεις και τις παραδόσεις του και το παιδί είναι υποχρεωμένο να τις αφομοιώνει. Το δύσκολο είναι όταν το παιδί βρίσκεται και διαπαιδαγωγείται σε διαφορετικό περιβάλλον (π.χ. σπίτι και σχολείο) και θα πρέπει να μαθαίνει και από τις δύο πλευρές αυτά που του διδάσκονται.

Αρκετές φορές το παιδί δυσκολεύεται να ανταποκριθεί στις δυσκολίες των απαιτήσεων των « μεγάλων » και παραπονιέται ή εναντιώνεται. Όταν γίνεται κάτι τέτοιο βρίσκονται σύμφωνοι αυτοί που έχουν την ευθύνη για την φροντίδα και την εξέλιξη του και χρησιμοποιούν διάφορες μεθόδους για να τα συνετίσουν. Αυτοί οι μέθοδοι δεν είναι πάντα σύμφωνοι με την ομαλή ψυχοκοινωνική ανάπτυξη του παιδιού όμως χρησιμοποιούνται, και μάλιστα πολύ συχνά, απερίσκεπτα.

ΕΙ. Αίτια της βίας ως μέσο διαπαιδαγώγησης στην οικογένεια

Οι σημερινοί γονείς στην πλειονότητα παραπονιούνται για την συμπεριφορά, τα ενδιαφέροντα και τις ιδέες των παιδιών τους. Επαινούν, συνήθως, την εσωστρέφεια, την προσκόλληση στην ηθική, την απεριόριστη υποταγή, την τάση για φιλομάθεια και κάθε άλλο σχετικό που δείχνει εξάρτηση από την οικογένεια.

Παρατηρώντας την αστική οικογένεια, φαίνεται πως αξίζει την κριτική για τους εξής λόγους:

1^ο. Επειδή είναι λειτουργικά ικανή μόνο με την αυστηρή τήρηση της ηθικής παρεμποδίζει την ελεύθερη εξέλιξη των παιδιών και έτσι περιορίζει τις ζωτικές ανάγκες της ζωής του και εκτός αυτού τους κάνει πιστούς απέναντι στην εξουσία.

2^ο. Επειδή η οικογένεια είναι η δομή της μικρογραφίας της αυταρχικής κοινωνίας, εξαναγκάζει τα μέλη της από την στιγμή της γέννησης τους σε προσαρμογή σε αυταρχικές συνθήκες. Την ψυχική βάση γι' αυτή την προσαρμογή την προσφέρει η ηθική. Η πρώτη δοκιμή στην αυταρχική συμπεριφορά επιτυγχάνεται με την αυταρχικά διαρθρωμένη οικογένεια.

3^ο. Η οικογένεια, για την καταπίεση των παιδιών, στηρίζεται συμπληρωματικά στην οικονομική εκμετάλλευση και την καταπίεση της γυναίκας που χωρίς αυτές δεν θα ήταν δυνατόν να διατηρηθεί (Ντήτριχ Χένς, 1973, σελ. 44).

Άλλα οικογενειακά προβλήματα που συχνά αναφέρονται ως « οικογενειακές δυσλειτουργίες » και οδηγούν τους γονείς στην χρήση βίας ως μέσο διαπαιδαγώγησης είναι:

- Η χαοτική οικογενειακή οργάνωση, γεγονός που κάνει την διαχείριση των αλλαγών ή την αντιμετώπιση του άγχους, αρκετά δύσκολη.
- Υπερβολικά άκαμπτη οργάνωση, η οποία παρεμποδίζει την

αλλαγή όταν είναι απαραίτητη ή οδηγεί σε στερεότυπες και απρόσφορες αντιδράσεις στα γεγονότα.

- Υπερβολικά μεγάλη απόσταση ανάμεσα στα μέλη της οικογένειας, η οποία ενδεχομένως οδηγεί σε συναισθηματική απομόνωση.
- Συμμαχία μεταξύ γενεών, η οποία αποδιοργανώνει την ζωή της οικογένειας (π.χ. ο παππούς επεμβαίνει στον τρόπο που ανατρέφει η μητέρα το παιδί).
- Κακή επικοινωνία ανάμεσα στα μέλη της οικογένειας.
- Αδυναμία των μελών της οικογένειας να ανταποκριθούν κατάλληλα ο ένας στα συναισθήματα του άλλου. (Martin Hebert, 1997, σελ. 79-80).

Εκτός από την αναζήτηση παραγόντων προδιάθεσης στα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας των γονέων, πρέπει να ληφθούν σοβαρά υπόψη οι στάσεις των γονέων προς το παιδί τους και οι συνθήκες που δημιουργούν την κρίση.

Οι κυριότεροι λόγοι που οι γονείς χρησιμοποιούν την βία ως μέσο διαπαιδαγώγησης είναι:

- Όταν το παιδί είναι άτακτο, δύσκολο και απαιτητικό.
- Έχουν προσδοκίες από την ανάπτυξή του και μερικές φορές είναι εξωπραγματικές και δεν ανταποκρίνονται στην ηλικία του.
- Αναπαράγουν την συμπεριφορά των δικών τους γονέων.

Τα ευρήματα από μελέτες κοινωνιολογικού περιεχομένου συμπεραίνουν ότι οι τρεις βασικοί τύποι συμπεριφοράς των παιδιών που θεωρούνται τελείως απαράδεκτοι στην Ελληνική οικογένεια είναι η αντίθεση στην γονική εξουσία, η αποτυχία στο σχολείο, και η ανάρμοστη κοινωνική συμπεριφορά.

E1.1. Προσωπικότητα γονέων

Ο σημαντικότερος παράγοντας διαπαιδαγώγησης του παιδιού είναι η οικογένεια. Από την στιγμή που γεννιέται έως ότου μεγαλώσει και ολοκληρωθεί σαν άνθρωπος, η φύση του παιδιού εξαρτάται από τους γονείς του. Ιδιαίτερη σημασία για την ανάπτυξη του παιδιού έχουν οι οικογενειακές σχέσεις που απορρέουν από την προσωπικότητα των γονέων, οι οποίοι διαμορφώνουν την ποιότητα του οικογενειακού κλίματος.

Η σπουδαιότητα που έχει η προσωπικότητα των γονέων στην ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού φαίνεται κυρίως στις περιπτώσεις των προβληματικών παιδιών που κατά κανόνα προέρχονται από προβληματικούς γονείς. Πολλά προβλήματα συμπεριφοράς που εμφανίζονται στα παιδιά, αργότερα εξελίσσονται σε σοβαρές μορφές προβληματικής συμπεριφοράς και οφείλονται κυρίως σε προστριβές, ίριδες και συγκρούσεις των γονέων, στην κακή στάση τους απέναντι στο παιδί και τα λάθος μέτρα διαπαιδαγώγησης που χρησιμοποιούν.

Αρκετοί ψυχολόγοι υποστηρίζουν ότι η προσωπικότητα των γονέων αλλά και η ποιότητα των σχέσεων μεταξύ των γονέων και του παιδιού επηρεάζει την ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού περισσότερο από τους εξωτερικούς παράγοντες του περιβάλλοντος του. Οι βαθύτερες σχέσεις ανάμεσα στους δύο γονείς και μεταξύ γονέων και παιδιού, ο βαθμός και η ποιότητα της ψυχικής τους ένωσης, έχουν πρωταρχική σημασία και επηρεάζει την διάπλαση του χαρακτήρα και διαμόρφωση της προσωπικότητας του παιδιού.

Το κοινωνικό-οικονομικό και μορφωτικό επίπεδο των γονέων καθώς και οι συναισθηματικές σχέσεις μεταξύ των γονέων και των άλλων μελών της οικογένειας, επηρεάζουν τον τρόπο διαπαιδαγώγησης

του παιδιού.

Η ύπαρξη του φαινομένου της βίας ως μέσο διαπαιδαγώγησης προκαλείται από παράγοντες που σχετίζονται με την κατάσταση της οικογένειας, την ψυχοσύνθεση των γονέων αλλά και του παιδιού-θύματος.

Όσον αφορά την ψυχοσύνθεση των γονέων, μελέτη που εκπόνησε το Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού (Ε. Αγάθωνος Γεωργοπούλου,1998), είχε στόχο την διερεύνηση αιτιολογικών παραγόντων που πιθανά συνδέονται με την εκδήλωση βάνανυσης συμπεριφοράς των γονιών όπως είναι το επίπεδο νοημοσύνης και η προσωπικότητα. Σύμφωνα με τα στοιχεία της έρευνας, οι Έλληνες γονείς που ασκούν βία στα παιδιά τους, είχαν χαμηλή νοημοσύνη και αυξημένα επίπεδα ψυχοπαθολογίας. Διαταραχές της προσωπικότητας καθώς επίσης ανωριμότητα, παρορμητικότητα, ισχυρή ανάγκη για εξάρτηση και διαταραγμένες διαπροσωπικές , ήταν τα πιο συχνά χαρακτηριστικά. Παρ' όλο που αυτά τα στοιχεία ταιριάζουν με τα στοιχεία ανάλογων ερευνών σε άλλες χώρες, δεν επιτρέπεται η έγκυρη απόδοση των παραπάνω χαρακτηριστικών των γονιών που ασκούν βία λόγω της απουσίας ομάδας ελέγχου κατά την έρευνα.

Συνήθως, οι γονείς που έχουν διαπαιδαγωγηθεί με βία ως παιδιά από τους δικούς τους γονείς και μέσα από τους μηχανισμούς ταύτισης με τον επιτιθέμενο, προβάλλουν και επαναλαμβάνουν την βία στα παιδιά τους. Δηλαδή, μέσω της προβολής και της μετάθεσης αποδίδουν στο παιδί όλα τα αρνητικά γονικά χαρακτηριστικά που δεν μπορούν να ελέγξουν και να συγκρατήσουν.

Πιστοποιείται, λοιπόν, για άλλη μία φορά η σπουδαιότητα των υγιών οικογενειακών σχέσεων για την επιτυχή ανάπτυξη και εκπλήρωση των ρόλων που καλείται να παίξει στην πορεία της ζωής του ο άνθρωπος. Πρέπει να επισημανθεί ότι οι αιτιογόνοι παράγοντες

που σχετίζονται με την προσωπικότητα και τα χαρακτηριστικά των γονέων είναι αρκετοί, ποικίλοι και πολύπλευροι και χρειάζονται αρκετή προσοχή στην ανίχνευση και αποκατάσταση των περιστατικών άσκησης βίας ως μέσο διαπαιδαγώγησης στα παιδιά.

E1.2. Εκπαίδευση των γονέων

Ο ρόλος των γονέων δεν σταματάει στην γέννηση του παιδιού και στην φροντίδα του κατά την περίοδο της παιδικής του ηλικίας αλλά επεκτείνεται και στην ενίσχυση του παιδιού με όλες τις απαραίτητες ικανότητες και εφόδια για την επιτυχή αντιμετώπιση των προβλημάτων της ζωής του. Γι' αυτό τον σκοπό, οι γονείς πρέπει, εκτός των άλλων, να καλλιεργήσουν στο παιδί βασικές προτιμήσεις και αποστροφές, καλές εσωτερικές διαθέσεις απέναντι σε πρόσωπα και τρόπους συμπεριφοράς.

Οι γονείς δεν είναι έμπειροι ούτε και επιδέξιοι παιδαγωγοί και συνήθως έχουν γνώμονα και οδηγό των πράξεων τους, την παράδοση. Πολλές φορές νιώθουν σαν κατηγορούμενοι οι εγκληματίες για τον τρόπο συμπεριφοράς προς τα παιδιά τους και αυτό αποδειχνει ένα αίσθημα ενοχής εφόσον δεν είναι σίγουροι για τον σωστό τρόπο συμπεριφοράς και διαπαιδαγώγησης στα παιδιά τους.

Αρκετοί γονείς δεν θέλουν συμβουλές και προτροπές. Νιώθουν απογοητευμένοι και δυσανασχετούν επειδή το παιδί τους φέρνει σε δύσκολη θέση εφόσον δεν μπορεί να γίνει αυτό που θέλουν εκείνοι. Τέτοιοι γονείς έχουν τις περισσότερες φορές αντιδράσει με βίαιο τρόπο, έτσι ώστε να συνετίσουν το παιδί.

Σύμφωνα με το Open University στην σύγχρονη εποχή μας, οι νέοι γονείς είναι συνειδητοποιημένοι και προσπαθούν να μάθουν για τον τρόπο που πρέπει να μεγαλώσουν το παιδί τους. Συμμετέχουν σε ομάδες όπου γίνονται συζητήσεις και ενημερώσεις σχετικά με την ανατροφή των παιδιών και οι οποίες οργανώνονται υπό την αιγίδα συλλόγων ψυχικής υγείας, γονέων, δασκάλων και άλλων που έχουν σκοπό να τους εκπαιδεύσουν για την φροντίδα των παιδιών τους.

Η εκπαίδευση γονέων μπορεί να οριστεί ως δραστηριότητα που

χρησιμοποιεί εκπαιδευτικές μεθόδους για να επιφέρει αλλαγές στην εκτέλεση του ρόλου του γονέα. Τίποτα δεν υπονοεί ότι αυτή η δραστηριότητα έχει καθορισμένο στόχο, όπως η σωματική υγεία του παιδιού αντίθεση χρησιμοποιείται συνήθως για την επίτευξη πολλών διαφορετικών στόχων (THE OPEN UNIVERSITY, Η κακοποίηση του παιδιού, 1985, σελ. 52).

Η εκπαίδευση γίνεται με την προσπάθεια επηρεασμού των γονέων μέσω των κινήτρων και των πεποιθήσεων τους που βρίσκονται υπό συνειδητό έλεγχο. Βέβαια, αν οι γονείς πιστεύουν ότι οι σωστές μέθοδοι διαπαιδαγώγησης των παιδιών βρίσκονται μέσα στις παραδόσεις που έχουν διδαχθεί από τους δικούς τους γονείς τότε δεν είναι πρόθυμοι να συμμετάσχουν και ούτε μπορούν να βοηθηθούν από τα διάφορα προγράμματα εκπαίδευσης για την φροντίδα των παιδιών τους.

E1.3. Σχέσεις μεταξύ γονέων- παιδιού

Η αστική οικογένεια είναι διαμορφωμένη με τον ίδιο τρόπο όπως η αστική κοινωνία. Η δομή της εξουσίας της αστικής κοινωνίας εμφανίζεται στην οικογένεια σαν αιτιολογημένη εξουσία των γονέων στα παιδιά. Η οικογένεια αναλαμβάνει τον ρόλο της άρχουσας τάξης σαν ομάδα παραγωγής της ηθικής και της παράδοσης και αντικείμενα καταπίεσης γίνονται τα παιδιά.

Η σχέση που αναπτύσσεται ανάμεσα στους γονείς και το παιδί καθορίζεται από δύο βασικές διαστάσεις, οι οποίες είναι ανεξάρτητες μεταξύ τους. Η πρώτη υποδουλώνει τον συναισθηματικό τόνο της σχέσης και το συναισθηματικό τόνο που μπορεί να διακυμανθεί από την αγάπη ως την εχθρότητα. Η δεύτερη καθορίζει τον βαθμό στον οποίο οι γονείς επηρεάζουν, κατευθύνουν, ελέγχουν ή υπαγορεύουν στο παιδί τους την συμπεριφορά που πρέπει να δείξει. Οι διακυμάνσεις κι εδώ είναι τεράστιες και εκτείνονται από τον απόλυτο έλεγχο ως την αυτόνομη συμπεριφορά του παιδιού.

Η συμπεριφορά των γονιών καθορίζεται από τον τρόπο που συνδυάζονται οι δύο αυτές διαστάσεις και διαμορφώνεται η ιδιαίτερη σύσταση της σχέσης που αναπτύσσεται ανάμεσα στους γονείς και το παιδί.

Σε αυτές τις διαστάσεις υπάρχουν τέσσερις πιθανοί συνδυασμοί:

α. Αγάπη-Έλεγχος (Υπερπροστατευτικοί γονείς). Η σχέση αυτή καθορίζεται από την στοργική διάθεση, την αποδοχή του παιδιού και τους περιορισμούς που οι γονείς θέτουν στην συμπεριφορά του.

β. Αγάπη-Αυτονομία (Δημοκρατικοί γονείς). Οι γονείς που χαρακτηρίζονται από αυτή τη συμπεριφορά συνδυάζουν τα θετικότερα στοιχεία, την αγάπη με την ελευθερία. Πρόκειται για την τάση των γονέων να παραχωρούν στα παιδιά τους την απαιτούμενη ελευθερία και

να τα υποβοηθούν, ώστε να ικανοποιούν αυτά μόνα τους τις ανάγκες τους και να οδηγηθούν τελικά στην αυταρέσκεια, την αυτοτέλεια και την αυτονομία.

γ. Εχθρότητα-Έλεγχος (Αυταρχικοί γονείς). Οι γονείς αυτοί διακρίνονται για την αρνητική στάση τους προς το παιδί. Δηλαδή, απορρίπτουν το παιδί και στρέφονται προς αυτό με έλλειψη στοργής και ψυχρότητα.

δ. Εχθρότητα-Αυτονομία (φλεγματικοί γονείς). Οι γονείς αυτοί έχουν κοινό με τους αυταρχικούς γονείς το στοιχείο της άρνησης και της απόρριψής του παιδιού. Η απορριπτική αυτή στάση δεν συνδέεται ωστόσο στους γονείς αυτούς με έλεγχο, αλλά με ψυχρή αδιαφορία και απραξία (Πυργιωτάκης Ιωάννης, σελ. 57-59).

Η σχέση μεταξύ του γονέα που χρησιμοποιεί την βία ως μέσο διαπαιδαγώγησης στο παιδί και στο παιδί-θύμα που κακομεταχειρίζεται δεν μπορεί να είναι μια σχέση στοργής και αγάπης αλλά περισσότερο μπορεί να είναι μια σχέση εξουσίας και υποταγής.

Ο γονέας που χρησιμοποιεί την βία ως μέσο διαπαιδαγώγησης, συνήθως, θεωρεί πως ασκώντας δύναμη και έλεγχο πάνω στο παιδί, επιβάλλει την κυριαρχία του και έτσι μπορεί να αποκτήσει τον έλεγχο της ζωής του παιδιού.

Η σχέση γονέα-θύτη και παιδιού-θύματος χαρακτηρίζεται από απειλές, απαιτήσεις, φόβο και ανασφάλεια. Συνήθως οι γονείς-θύτες χρησιμοποιούν την βία ως μέσο διαπαιδαγώγησης στο παιδί τους για πιο απλούς λόγους όπως σιωπή και υπακοή.

Τα παιδιά δέχονται αυτή την μεταχείριση γιατί φοβούνται την μεγαλύτερη έκρηξη των γονιών τους. Νιώθουν πως δεν μπορούν να εμπιστευτούν κανέναν γιατί νομίζουν ότι κανείς δεν θα τα πιστέψει. Επίσης, πιστεύουν πως δεν φταίνε για κάθε τι που κάνουν και γι' αυτό δικαίως τους τιμωρούν οι γονείς τους.

Πρέπει να τονιστεί πως στις περιπτώσεις άσκησης βίας ως μέσο διαπαιδαγώγησης , όπως και στις γενικές περιπτώσεις κακοποίησης και παραμέλησης, υπάρχουν τα αμφιθυμικά συναισθήματα στις σχέσεις γονέων- παιδιών. Αυτή η αμφιθυμία πηγάζει και από τις δύο πλευρές και κινείται αμφίδρομα , δηλαδή και από τις δύο πλευρές. Συνηθέστερο φαινόμενο είναι οι γονείς που κακομεταχειρίζονται για να διαπαιδαγωγήσουν τα παιδιά τους, παράλληλα τα αγαπούν, προσπαθούν να ενδιαφερθούν και να τα φροντίσουν. Από την άλλη τα παιδιά-θύματα αντιδρούν σε αυτή την αμφιθυμική συμπεριφορά των γονέων τους με τον ίδιο ακριβώς τρόπο. Άλλοτε τους βλέπουν σαν βασανιστές και κακούς με αποτέλεσμα να τους μισούν και άλλοτε τους βλέπουν σαν στοργικούς γονείς που τα αγαπούν.

Συμπεραίνεται, λοιπόν, πως η άσκηση βίας που χρησιμοποιείται ως μέσο διαπαιδαγώγησης ενός παιδιού γίνεται η αιτία να διαταραχθεί σοβαρά η σχέσεις με τους γονείς-θύτες. Έτσι, καταλήγει να είναι μια σχέση άνιση, αυταρχική και έντονα αμφιθυμική.

E1.4 Σχέσεις μεταξύ των αδελφών

Σε μια οικογένεια που οι γονείς χρησιμοποιούν την βία ως μέσο διαπαιδαγώγησης σε ένα παιδί, συνήθως την ίδια μέθοδο χρησιμοποιούν και στα υπόλοιπα παιδιά τους. Ωστόσο, σε αρκετές οικογένειες παρατηρείται ο διαχωρισμός που κάνουν οι γονείς στα παιδιά, για παράδειγμα το ένα παιδί διαπαιδαγωγείται χωρίς να ασκείται βία ενώ στο άλλο επιβάλλονται συνεχείς τιμωρίες. Αυτό το φαινόμενο συμβαίνει συνήθως όταν τα παιδιά σαν αδέλφια έχουν διαφορετικές προσωπικότητες. Αυτές οι διαφορές ακόμη και οι αντιθέσεις στην προσωπικότητα και στον χαρακτήρα που υπάρχουν μεταξύ αδελφών δεν οφείλονται μόνο σε κληρονομικούς παράγοντες αλλά και στη σειρά της γέννησης του παιδιού, η οποία καθορίζει σημαντικά την ψυχολογική θέση του παιδιού στην οικογένεια.

Οι γονείς μπορεί να βρίσκονται σε διαφορετικό στάδιο της προσωπικής τους εξέλιξης όταν αποκτούν το ένα ή το άλλο παιδί αλλά ακόμη και όταν ασκούν την ίδια μεταχείριση, τα παιδιά το βιώνουν διαφορετικά.

Όλα τα παιδιά δεν επηρεάζουν τους γονείς ούτε και επηρεάζονται με τον ίδιο τρόπο. Οι γονείς πολλές φορές διαφοροποιούν σημαντικά την συμπεριφορά τους από το ένα παιδί στο άλλο. Έτσι, υποστηρίζεται ότι η παρουσία ενός παιδιού οδηγεί το παιδί στην ανάπτυξη χαρακτηριστικών που βρίσκονται σε αντιδιαστολή με εκείνα του αδελφού του.

Οι γονείς προσαρμόζουν την συμπεριφορά τους ανάλογα με την ηλικία των παιδιών τους. Συνήθως, τα προσαρμόζουν σύμφωνα με τα στάδια ανάπτυξης των τελευταίων. Τα μεγαλύτερα αδέλφια αντιλαμβάνονται την διαφορά στην συμπεριφορά των γονιών τους απέναντι στα ίδια και στα μικρότερα αδέλφια τους. Αυτή η διαπίστωση

μπορεί να έχει σημαντικές επιπτώσεις πάνω τους.

Σε μία οικογένεια ο λόγος δεν απευθύνεται στα μικρότερα παιδιά τα οποία αντιλαμβάνονται την διαφορά στην μεταχείριση, ενοχλούνται και άμεσα και επίμονα αντιδρούν στις επαφές που έχουν οι γονείς με τα αδέρφια τους.

Αν και η αντιπαλότητα ή η επιθετικότητα συχνά φαίνεται να κυριαρχούν ανάμεσα στις σχέσεις ανάμεσα στα αδέρφια, όταν είναι μικρά, παίζουν πολύ ώρα μαζί, συνεργάζονται, δείχνουν ενδιαφέρον, προσπαθούν να βοηθηθούν και να παρηγορήσουν το ένα το άλλο.

Το να μεγαλώνει με αδελφό-ή που είναι διαφορετικός-ή, έχει επιπτώσεις τόσο από την σύγκρουση που ο ίδιος σε σχέση με την προσωπικότητα, την επίδοση, τις κοινωνικές σχέσεις όσο και την κοινωνική σύγκρουση, την οποία αντιλαμβάνεται νωρίς (Χουντουμάδη Αναστασία, 1998, σελ. 238).

Συχνά υπάρχουν αμφιθυμία συναισθημάτων ανάμεσα στα αδέρφια. Ένα παιδί που μπορεί να εχθρεύεται τον/την αδελφό-ή του, δεν διστάζει να πάρει το μέρος του σε κάποια αντιπαράθεση προς την εξουσία των γονιών.

Συχνά τα παιδιά συμπάσχουν με το παιδί που κακομεταχειρίζεται, έχουν καλή επαφή μαζί του, το προσέχουν, το αγαπούν και σκαρφίζονται τρόπους για να το γλιτώσουν από την οργή των γονιών τους. Όμως, λόγω του νεαρού της ηλικίας τους, τον φόβο προς τους γονείς και την αίσθηση της αδυναμίας τους δεν μπορούν να αντιδράσουν σε αυτή την κακομεταχείριση προς τον/την αδελφό-ή.

Ε.2. Αίτια της βίας ως μέσο διαπαιδαγώγησης στο σχολείο

Η παιδαγωγική ιδεολογία της παράδοσης διαφέρει αρκετά από την νέα παιδαγωγική ιδεολογία όμως και στις δύο μορφές η αγωγή έχει σκοπό, και ακολουθώντας πάντα ορισμένες μεθόδους, να προσαρμόσει το παιδί ή τον έφηβο στην κοινωνία των μεγάλων.

Η διαφορά ανάμεσα στις δύο μορφές της παιδαγωγικής είναι ότι στην νέα παιδαγωγική, στο σχολείο δίνεται στο παιδί η απόλυτη ελευθερία έκφρασης, ενώ στην παραδοσιακή παιδαγωγική ο παιδαγωγός έχει τον ρόλο του τιμωρού έτσι ώστε να περιορίζει την ελευθερία του παιδιού.

Στα σχολεία, σήμερα, εφαρμόζεται η νέα παιδαγωγική ιδεολογία αλλά από λίγους εκπαιδευτικούς και παρ' ότι η παραδοσιακή παιδαγωγική δεν υφίσταται, εξακολουθεί να εφαρμόζεται στα περισσότερα σχολεία. Ωστόσο, και παρά την επίσημη απαγόρευση, η προσφυγή σε σωματική και λεκτική βία εξακολουθεί να υπάρχει.

Οι σχέσεις μεταξύ εκπαιδευτικού και μαθητών, θεωρούνται συνεργατικές και επικοινωνιακές σχέσεις αλληλεπίδρασης κατά βάθος, όμως, υπάρχει σχέση εξουσίας- εχθρότητας.

Για την εξέλιξη της φυσιογνωμίας του σχολείου καταβάλλονται μεγάλες προσπάθειες όμως οι προκαταλήψεις, οι κακές συνθήκες και η έλλειψη υποδομών καθώς και η ανεπάρκεια κινήτρων εμποδίζουν αυτή την εξέλιξη.

E2.1 Προσωπικότητα του εκπαιδευτικού

Ο ρόλος του εκπαιδευτικού είναι πολύπλευρος και πολυσύνθετος. Πριν μερικά χρόνια ο εκπαιδευτικός περιοριζόταν στο να μεταδίδει γνώσεις και ειδικότερα τις λεγόμενες τεχνικές του πολιτισμού δηλαδή ανάγνωση, γραφή και αριθμητική. Σήμερα, όμως, προβάλλεται μια νέα διάσταση του κοινωνικού ρόλου του εκπαιδευτικού ρόλου του εκπαιδευτικού όπου προϋποθέτει ένα αυξημένο αίσθημα ευθύνης τόσο απέναντι και στην πολιτεία.

Η νέα διάσταση της παιδαγωγικής ιδεολογίας φέρνει τους μαθητές πιο κοντά στα κοινωνικά προβλήματα και τους δίνεται η ευθύνη για συμμετοχή στην κοινωνική ζωή. Εξάλλου, η διδασκαλία δεν θεωρείται μόνο ένα ατομικό-ψυχολογικό γεγονός όπου οι ατομικότητες μαθαίνονται αλλά είναι και ένα κοινωνικό γεγονός όπου τα μέλη της σχολικής τάξης θεωρούνται μέλη κοινωνικών ομάδων που επικοινωνούν και ενεργούν.

Ο εκπαιδευτικός είναι ο βασικός συντελεστής κοινωνικής μάθησης, φορέας κοινωνικών αξιών και ιδεών. Η φυσική του υπεροχή απέναντι στους μαθητές και η επαγγελματική/επιστημονική του κατάρτιση προσδιορίζουν τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της παιδαγωγικής αυθεντίας, που ασκεί σημαντική επιρροή στους μαθητές. Αυτή η υπεροχή του εκπαιδευτικού έναντι των μαθητών εξισορροπείται όταν αυτός έχει την ικανότητα να κατανοεί τον εαυτό του μέσα στην τάξη, όχι σαν ελεγκτή και τιμωρό, αλλά ως ισότιμο μέλος της κοινωνικής ομάδας που επιδιώκει να επιτύχει στόχους και σκοπούς.

Η δημιουργία δεσμών αγάπης και πνευματικής επικοινωνίας μεταξύ εκπαιδευτικού και μαθητών και κατά συνέπεια η επιτυχία της αγωγής και η διδασκαλία είναι γνωστό πως είναι θέμα προσωπικότητας του εκπαιδευτικού. Όσο πιο μορφωμένος είναι ο εκπαιδευτικός και όσο

πιο αρτιότερη προσωπικότητα έχει, τόσο μεγαλύτερη επιτυχία σημειώνει το έργο της αγωγής και της μόρφωσης των μαθητών του.

Άλλη μια σημαντική ιδιότητα για την επιτυχία του εκπαιδευτικού είναι η συναισθηματική ωριμότητα όπου ο εκπαιδευτικός δεν αφήνει να ταραξούν οι συμπεριφορές των παιδιών. Ο εκπαιδευτικός που δεν αισθάνεται αγάπη για το έργο του, δεν το βιώνει ως λειτούργημα αλλά το εξασκεί καθαρά για βιοποριστικούς λόγους. Δεν νιώθει τον ενθουσιασμό και δεν αισθάνεται την ανάγκη να φροντίσει για την πνευματική και ηθική τελειοποίηση του. Αρκείται στην ανάγνωση σχολικών εγχειριδίων, οι παιδαγωγικές του γνώσεις περιορίζονται σε αυτά που απέκτησε όταν φοιτούσε στο Πανεπιστήμιο και κάθε του φροντίδα σταματά σε αυτό το σημείο.

Ο εκπαιδευτικός που περιφρονεί ή μισεί το επάγγελμα του, αποτελεί ατύχημα για τους μαθητές του οι οποίοι νιώθουν φόβο προς τον εκπαιδευτικό και ο εκπαιδευτικός νιώθει αδιαφορία για τους μαθητές. Ατύχημα, όμως, αποτελεί και για τον ίδιο τον εκπαιδευτικό που η ευχαρίστηση, για το έργο του στο σχολείο, είναι ανύπαρκτη.

E2.2 Εκπαίδευση του εκπαιδευτικού

Ο εκπαιδευτικός πέρα από την διδακτική κατάρτιση που λαμβάνει κατά την διάρκεια των σπουδών του, πρέπει να γίνει κάτοχος των επιστημών της αγωγής., δηλαδή πρέπει να έχει και ψυχολογική και παιδαγωγική κατάρτιση. Οφείλει να παρακολουθεί την εξέλιξη και πρόοδο της παιδαγωγικής επιστήμης και την πνευματική κίνηση. Να μη περιορίζεται μόνο στα διδακτικά του καθήκοντα αλλά να εμπλουτίζει συνεχώς τις γνώσεις του έτσι ώστε να μπορεί να ανταποκρίνεται στα διάφορα παιδαγωγικά προβλήματα.

Σημαντικό κομμάτι της εκπαίδευσης του εκπαιδευτικού είναι να γνωρίζει καλά τους παράγοντες της αγωγής, τον ιδιαίτερο ρόλο του καθενός από αυτούς στο έργο της αγωγής και να καταβάλλει κάθε δυνατή προσπάθεια για την συνεργασία και την αξιοποίηση όλων ανεξαρτήτως των βασικών παραγόντων της αγωγής. Να μάθει τα σωστά μέσα αγωγής και την σημασία του καθενός στην ψυχοσωματική ανάπτυξη του παιδιού. Να γνωρίζει αρκετά καλά τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της παιδικής ηλικίας, τον ψυχικό κόσμο και την φύση του παιδιού ώστε να επιλέγει την σωστή αγωγή για το παιδί και τους καταλληλότερους διδακτικούς μεθόδους και τα παιδευτικά μέσα.

Αρκετά συχνά οι αταξίες που παρατηρούνται στην τάξη, καθώς και η έλλειψη συνεργασίας μεταξύ εκπαιδευτικού και μαθητών, οφείλονται στο ότι ο εκπαιδευτικός αγνοεί τους διάφορους παράγοντες που συντελούν στην ελαττωματική προσαρμογή των μαθητών καθώς και τα βαθύτερα αίτια που προκαλούν την προβληματική διαγωγή του παιδιού.

Η αυταρχικότητα ενός εκπαιδευτικού δεν οφείλεται στην επιστημονική του κατάρτιση αλλά στην έλλειψη ενδιαφέροντος για το επάγγελμα του. Δεν επιδιώκει να εμπλουτίζει τις γνώσεις του, αρκείται

στο διδακτικό του έργο και δεν τον ενδιαφέρει η παιδική φύση και η ψυχολογία του παιδιού.

Στο σημερινό σχολείο, αν ο εκπαιδευτικός δεν καταβάλλει προσπάθειες για την αυτοαγωγή του και την διαμόρφωση άρτιας προσωπικότητας, δεν θα καταφέρει να εκτελέσει το έργο του και να το νιώσει σαν λειτούργημα. Όσες γνώσεις και αν έχει και παρ' όλη την επαγγελματική του κατάρτιση, δεν θα καταφέρει ποτέ να αποτελέσει « παράδειγμα προς μίμηση » για τους μαθητές.

E2.3 Σχέσεις μεταξύ εκπαιδευτικού και μαθητή

Στην διαπροσωπική σχέση μεταξύ εκπαιδευτικού και μαθητή δεν υπάρχει αρχή εκκίνησης σε έναν από τους δύο ρόλους, ούτε και υπάρχει ο επικρατέστερος ρόλος. Αυτοί οι δύο ρόλοι συνυπάρχουν σε κάθε μορφή ενέργειας. Αρχή εκκίνησης είναι η δυαδική συμβολή των ρόλων. Ο εκπαιδευτικός και ο μαθητής κρατάνε τον δικό τους ρόλο και την δική τους συμπεριφορά όπου μέσα από αυτή την δυαδική συμπεριφορά δημιουργείται η αγωγή.

Ο πρώτος ρόλος δεν ανήκει ούτε στον εκπαιδευτικό αλλά ούτε και στον μαθητή. Και οι δύο έχουν τον δικό τους λόγο που προκαλεί τον απαραίτητο διάλογο για να γίνει η προσαρμογή του παιδιού στον κόσμο των μεγάλων. Καθένας από τους δύο παράγοντες κρατάει τις φυσικές διαστάσεις του και τα φυσικά πνευματικά δικαιώματα του. Το παιδί με το να πάρει πρωτοβουλία δεν αλλάζει μορφή η παιδαγωγική πράξη. Αν όμως ο εκπαιδευτικός σφετεριστεί τα δικαιώματα του παιδιού, δεν δημιουργούνται διαπροσωπικές σχέσεις αλλά ούτε και δημιουργείται το σωστό κλίμα για την κατάλληλη αγωγή του παιδιού.

Στο σχολείο, συνήθως, την πρωτοβουλία την έχει ο εκπαιδευτικός. Ο μαθητής είναι αναγκασμένος με την υποταγή να συνεργάζεται με τον εκπαιδευτικό. Το σχολείο είναι ο τόπος όπου ο εκπαιδευτικός έχει θέληση και ο μαθητής έχει υποχρέωση. Ο εκπαιδευτικός μέσα στο σχολείο επιβάλλει αυτό που πρέπει αδιαφορώντας αν οι μαθητές δυσκολεύονται, αντιδρούν ή νιώθουν φόβο.

Στις ακραίες περιπτώσεις όπου ο εκπαιδευτικός επιβάλλει αυτό που θέλει και ο μαθητής εξαναγκάζεται να κάνει αυτό που του επιβάλλει ο εκπαιδευτικός, τότε υπάρχει η απόλυτη υποταγή του μαθητή η οποία επηρεάζει την διαπροσωπική σχέση ανάμεσα στον εκπαιδευτικό και τον μαθητή.

Η επιβολή όλων των γνώσεων, επιθυμιών και διαθέσεων του εκπαιδευτικού στον μαθητή είναι αδύνατη αλλά και ασύμφορη για την κοινωνική εξέλιξη του παιδιού. Αν όμως η διαπροσωπική σχέση εκπαιδευτικού-μαθητή χαρακτηρίζεται από ενότητα, κατανόηση και σωστή επικοινωνία τότε από την πλευρά του εκπαιδευτικού, το έργο του γίνεται πιο ευχάριστο αλλά και από την πλευρά του μαθητή αυξάνεται το αίσθημα ευθύνης, η όρεξη για μάθηση αλλά και η εκτίμηση και ο σεβασμός ως προς το πρόσωπο του εκπαιδευτικού.

E2.4. Σχέσεις μεταξύ μαθητών

Η σχολική τάξη έχει όλα τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα μίας τυπικής ομάδας. Είναι θεσποποιημένη, έχει ορισμένο αριθμό μελών-μαθητών, οι οποίοι αναλαμβάνουν ρόλους και επιδιώκουν αξίες και σκοπούς. Η εσωτερική δομή της σχολικής τάξης είναι σε μεγάλο βαθμό προδιαγραμμένη και αντανακλά το σύνολο των ενεργειών και δραστηριοτήτων στις οποίες προβαίνουν οι μαθητές. Σε κοινωνικό-ψυχολογική έννοια, η σχολική τάξη κατανοείται ως ένα πυκνό πλέγμα σχέσεων μεταξύ των μελών, δηλαδή του δασκάλου και των μαθητών. Τα μέλη της σχολικής τάξης βρίσκονται σε μια διαλεκτικό-δυναμική σχέση αλληλεπίδρασης, το είδος και η ποιότητα της οποίας εξαρτάται από τις ιδιαίτερες συνθήκες κάτω από τις οποίες ενεργούν (Γσαρδάκης Δημήτρης, 1993, σελ. 112).

Στο σχολικό επίπεδο είναι ιδιαίτερα αισθητή η πίεση που ασκούν ο ένας στον άλλο, στις ομάδες των μαθητών. Τα παιδιά επηρεάζονται έντονα από τις πράξεις των άλλων παιδιών της ηλικίας τους. Η ανάγκη να είναι αποδεκτά και να αποτελούν μέρος της ομάδας είναι πιο ισχυρή και συχνά η ομάδα αναπτύσσει μια ιδιαίτερη συμπεριφορά που υιοθετούν όλα τα μέλη ως ενδεικτικό σημάδι της συμμετοχής τους.

Τα παιδιά ως μέλη της σχολικής τάξης βρίσκονται σε μια παιδαγωγική και συναισθηματική σχέση και συνεργάζονται για την επίτευξη παιδαγωγικών σκοπών. Εκπαιδευτικός και μαθητές, βρίσκονται σε μια άμεση επικοινωνία. Το είδος της επικοινωνίας και της αλληλεπίδρασης μέσα στη σχολική τάξη διαμορφώνεται από διάφορους παράγοντες οι βασικότεροι των οποίων είναι: η διδακτική πράξη, ο ρόλος του μαθητή στην σχολική τάξη (ηγέτης ή απλό μέλος;) η σχέση μεταξύ εκπαιδευτικού-μαθητών, η σχέση μεταξύ των συμμαθητών.

Στ1. Επιπτώσεις της βίας για το παιδί-θύμα

Ο επιδιωκόμενος σκοπός της διαπαιδαγώγησης, έχει αποτελέσματα που άλλοτε είναι θετικά και άλλοτε είναι αρνητικά για την εξέλιξη του παιδιού. Θετικά είναι τα αποτελέσματα, όταν οι συνειδητές και ασυνείδητες παιδαγωγικές ενέργειες επιδρούν θετικά στην εξέλιξη των σωματικών, ψυχικών και διανοητικών λειτουργιών του παιδιού. Αρνητικά είναι τα αποτελέσματα, όταν η εξέλιξη αυτών των λειτουργιών δεν επιτυγχάνεται.

Η χρήση βίας ως μέσο διαπαιδαγώγησης έχει δραματικές συνέπειες στην σωματική, νοητική, συναισθηματική και κοινωνική ανάπτυξη του παιδιού.

Υπάρχουν ορισμένοι παράγοντες καθοριστικοί της βαρύτητας των συνεπειών αυτών, όπως:

1. ο βαθμός της βίας
2. η διάρκεια της κακομεταχείρισης
3. ο βαθμός της ψυχολογικής πίεσης και το είδος των απειλών που χρησιμοποίησαν για να κρατηθεί το πρόβλημα μυστικό
4. η αμεσότητα της θεραπευτικής παρέμβασης
5. το είδος της θεραπευτικής παρέμβασης.

Είναι κατανοητό πως όταν το παιδί τιμωρείται σκληρά, υφίσταται και ψυχολογική πίεση για να μην αποκαλύψει όσα του συμβαίνουν και δεν τυγχάνει αποτελεσματικής και έγκαιρης θεραπευτικής παρέμβασης, οι επιπτώσεις της κακομεταχείρισης του θα είναι πολλές και σοβαρές.

Οι επιπτώσεις του προβλήματος μπορούν να είναι άμεσα ορατές και αντιληπτές αλλά υπάρχουν και οι επιπτώσεις που κάνουν την εμφάνιση τους μετά από χρόνια. Διαχωρίζονται, δηλαδή, οι συνέπειες σε βραχυχρόνιες και μακροχρόνιες, σε ότι αφορά τον χρόνο εκδήλωσης τους μετά την εμφάνιση του προβλήματος.

Αναλυτικότερα, σε ότι αφορά την πρώτη κατηγορία συνεπειών, το παιδί-θύμα μπορεί να παρουσιάσει:

A) Σοβαρά σωματικά, νευρολογικά, νοητικά και συναισθηματικά προβλήματα.

B) Χαμηλό γενικό νοητικό πηλίκο, ιδιαίτερα λεκτικό.

Γ) Επιδράσεις στην συναισθηματική ανάπτυξη.

- χαμηλή εκτίμηση του εαυτού
- χαμηλές ατομικές προσδοκίες
- καθυστέρηση στον λόγο
- δυσκολία στην ανάπτυξη διαπροσωπικών σχέσεων
- ανάπτυξη ψυχικών διαταραχών και αστάθεια.
- κατάθλιψη.

Δ) Επιπτώσεις στη συμπεριφορά.

- προβλήματα προσαρμογής και συμπεριφοράς στο σχολείο
- επιθετική συμπεριφορά προς τους συνομήλικους
- επιθετική συμπεριφορά στο σχολείο
- απόσυρση, αντικοινωνική συμπεριφορά, συναισθηματική διαταραχή
- αποκλίνουσα συμπεριφορά
- κλοπές (Αγάθωνος-Γεωργοπούλου Ε., Οδηγός για την αναγνώριση και την αντιμετώπιση της κακοποίησης και παραμέλησης του παιδιού, 1998, σελ. 21-22).

Σε ότι αφορά τις μακρόχρονες επιπτώσεις της βίας, έχει παρατηρηθεί ότι:

A) Η συμπεριφορά των παιδιών αυτών καθώς μεγαλώνουν, χαρακτηρίζεται από χρόνιες παραβάσεις του Νόμου.

B) Οι παράνομες πράξεις, που ενώ αρχικά ήταν πταίσματα, με την πάροδο του χρόνου έγιναν πράξεις ποινικού δικαίου και αρκετές φορές περιλαμβάνουν εγκλήματα.

Γ) Εμφανίζονται ψυχοπαθολογικές καταστάσεις που οδηγούν σε κοινωνική απομόνωση.

Δ) Παρουσιάζονται χρόνιες καταθλιπτικές καταστάσεις που χαρακτηρίζονται από μεγάλη επιθετικότητα και απόσυρση.

Ε) Ανεπάρκεια στην εκπλήρωση διάφορων ρόλων.

Η πιο συχνή ανεπάρκεια εκπλήρωσης ρόλου είναι εκείνη του γονικού. Τα παιδιά που έχουν υποστεί την βία ως μέσο διαπαιδαγώγησης όταν θα μεγαλώσουν εμφανίζουν αυξημένη πιθανότητα και τάση να αναπαράγουν την συμπεριφορά των γονιών τους στα δικά τους παιδιά ως γονείς.

Συμπεραίνεται, λοιπόν, ότι οι επιπτώσεις της χρήσης βίας ως μέσο διαπαιδαγώγησης στην ψυχική υγεία και ανάπτυξη του παιδιού είναι ιδιαίτερος σοβαρές. Η διαδικασία της διαπαιδαγώγησης με μέσο την χρήση βίας αφήνει ανεξίτηλα σημάδια στην προσωπικότητα του παιδιού, τον ψυχικό του κόσμο και επηρεάζουν αρνητικά την όλη λειτουργικότητα του, ιδιαίτερα την επικοινωνία του στο άμεσο και ευρύτερο περιβάλλον.

Στ2. Επιπτώσεις της βίας για την οικογένεια

Οι επιδράσεις της οικογένειας στην ψυχή και το πνεύμα του παιδιού έχουν θεμελιώδη σημασία και αφήνουν βαθιά την σφραγίδα τους στην προσωπικότητα του.

Το παιδί για να αναπτυχθεί σωστά πρέπει να ζει μέσα σε μία αρμονική οικογένεια όπου να βασιλεύει η αγάπη, η χαρά, η αμοιβαία κατανόηση, η συνεργασία, η δικαιοσύνη, ο σεβασμός, η ασφάλεια και η καλή θέληση.

Οι περισσότερες ψυχολογικές ανωμαλίες και αντικοινωνικές αντιδράσεις ενός ατόμου πηγάζουν συνήθως από μια στερητική και καταπιεστική παιδική ηλικία.

Χωρίς την θερμή ψυχολογική ατμόσφαιρα, δίχως το ζωογόνο ψυχολογικό κλίμα της οικογένειας, η ομαλή ψυχική ανάπτυξη του παιδιού είναι αδύνατη. Παιδιά που μεγάλωσαν σε ένα αυστηρό και σκληρό κλίμα πειθαρχίας μέσα στην οικογένεια, παρουσίασαν πνευματική, κοινωνική και ψυχολογική καθυστέρηση. Δέχτηκαν βαριά, και κάποτε αθεράπευτα, ψυχικά τραύματα, που κατέληξαν σε μόνιμη συναισθηματική αναπηρία και σε ακρωτηριασμένη προσωπικότητα.

Όπως είναι ευνόητο, η ψυχοκοινωνική σχέση που αναπτύσσεται ανάμεσα στους γονείς και τα παιδιά είναι αποφασιστικής σημασίας για την ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού. Κάθε είδος, λοιπόν, της ψυχοκοινωνικής σχέσης ασκεί διαφορετικές επιδράσεις και επιφέρει διαφορετική μορφή κοινωνικοποίησης. Όταν στην οικογένεια υπάρχει το αυταρχικό στοιχείο τότε το αίσθημα του φόβου είναι δεδομένο ότι είναι αναπτυγμένο.

Η αυταρχική ατμόσφαιρα του οικογενειακού περιβάλλοντος επηρεάζει αρνητικά την αγωγή του παιδιού αλλά και τις σχέσεις μεταξύ των γονιών. Το παιδί τραυματίζεται ψυχικά και απογοητεύεται ακόμα

περισσότερο όταν βρίσκεται ανάμεσα σε φιλονικίες, αντιθέσεις και καβγάδες των γονιών του. Ένα έντονο συναίσθημα ανασφάλειας και φόβου κυριεύει τα παιδιά μπροστά στην οξύτητα των μεγάλων.

Η χρήση βίας ως μέσο διαπαιδαγώγησης από τους γονείς, κατά κύριο λόγο έχει επιπτώσεις στα παιδιά, αυτό δεν σημαίνει ότι η οικογένεια μένει ανέπαφη. Όταν οι γονείς παρασύρονται από μικρόψυχες και στενόκαρδες εκρήξεις τότε το σπίτι μετατρέπεται σε χώρο « δικαστικής αντιπαράστασης ». Τα παιδιά είναι δύσκολο να κατανοήσουν την συμπεριφορά των γονιών τους και οι γονείς δυσκολεύονται να κατανοήσουν γιατί τα παιδιά διαφέρουν από αυτό που εκείνοι απαιτούν.

Η αυταρχική συμπεριφορά των γονιών σκοτώνει την οικογενειακή αγάπη και έχει ως συνέπεια η κατάσταση να είναι αμετάβλητη και να επαναλαμβάνεται.

Η οικογένεια προσφέρει στο παιδί βιώματα και έξεις που θα ρυθμίσουν αργότερα τη διαγωγή του στο κοινωνικό περιβάλλον. Ως συνέπεια αυτού, η κοινωνία θα συνεχίσει να νοσεί αθεράπευτα, χωρίς ελπίδα να ωριμάσει κάποτε το ηθικό κριτήριο και να γίνει ο άνθρωπος υπεύθυνη προσωπικότητα.

Στ3. Επιπτώσεις της βίας για το σχολείο

Η διαπαιδαγώγηση αποβλέπει στην προσαρμογή του παιδιού στον κόσμο των ενηλίκων. Αυτή, όμως, η προσαρμογή δεν σημαίνει εξομοίωση. Τα σκληρά μέτρα διαπαιδαγώγησης δεν αποβλέπουν να δημιουργήσουν με επιβολή ένα ον τελείως όμοιο με τον παιδαγωγό. Ούτε, όμως, είναι δυνατό να θέλει να δημιουργήσει ένα ον διαφορετικό και ξένο προς τον παιδαγωγό.

Η υπέρτονη προσπάθεια του εκπαιδευτικού να στηριχθεί στην θέση και το κύρος του, μέσα από την επιβολή και τα σκληρά μέτρα πειθαρχίας, προσφέρει σε πολλά παιδιά το είδος της πρόκλησης που επιζητούν. Οι εκπαιδευτικοί για τους οποίους η θέση και το κύρος έχουν ζωτική σημασία, βάζουν τα παιδιά στον μόνιμο πειρασμό να βρίσκουν τρόπους και να τους προκαλούν δυσφορία.

Στον χώρο της εκπαίδευσης, ο ορισμός της βίας, εμφανίζεται υπέρμετρα διευρυμένος. Ι διάφορες προσεγγίσεις αναφέρονται συνήθως σε τέσσερις ομάδες διαπροσωπικών σχέσεων: 1) η συμπεριφορά των εκπαιδευτικών προς τους μαθητές, 2) η συμπεριφορά των μαθητών προς τους εκπαιδευτικούς, 3) η συμπεριφορά μεταξύ των εκπαιδευτικών και 4) η συμπεριφορά μεταξύ των μαθητών. Η διερεύνηση, αυτών, των σχέσεων παρουσιάζουν μια άνιση ανάπτυξη εφόσον οι εκπαιδευτικοί θεωρούνται οι ισχυροί των σχέσεων και δίνουν το παράδειγμα στους μαθητές.

Η κάθε μορφή βίας που χρησιμοποιείται ως μέσο διαπαιδαγώγησης, σοκάρει τους μαθητές και εξαλείφει και το ελάχιστο αίσθημα σεβασμού. Επίσης, δημιουργεί ένα αίσθημα απόρριψης και απογοήτευσης που συνήθως οδηγούν τους μαθητές σε αποτυχία των σχολικών καθηκόντων. Αυτό το αίσθημα απόρριψης και απογοήτευσης δημιουργεί στους μαθητές την ανάπτυξη ενός συναισθήματος

περιφρόνησης για τον εαυτό τους που μετατρέπει σε συναίσθημα περιφρόνησης για τους άλλους ή και διάχυτη περιφρόνηση προς την κοινωνία.

Όλες οι κοινωνικές ιδιότητες, κάτω από τις σημερινές συνθήκες της κοινωνίας, είναι απαραίτητα στοιχεία για να μπορεί ο άνθρωπος να υπερπηδήσει τα πολυσύνθετα προβλήματα της ζωής του. Τα αποτελέσματα της παιδαγωγικής και διδακτικής εργασίας κρίνεται σε μεγάλο βαθμό από την ποιότητα των διαπροσωπικών σχέσεων μεταξύ εκπαιδευτικών και μαθητών. Η ποιότητα, πάλι, αυτών των σχέσεων καθορίζει το συναισθηματικό κλίμα της σχολικής τάξης. Αποφασιστικό ρόλο στη διαμόρφωση του κατάλληλου παιδαγωγικού και συναισθηματικού κλίματος παίζει η προσωπικότητα του εκπαιδευτικού. Ένας απαιτητικός, πειστικός και αυταρχικός εκπαιδευτικός δεν ευνοεί την βελτίωση των διαπροσωπικών σχέσεων και βλάπτει την ποιότητα της αλληλεπίδρασης. Αντίθετα, ένας φιλικός και δημοκρατικός εκπαιδευτικός συμβάλλει αποφασιστικά στην εξέλιξη καλών σχέσεων μεταξύ των μαθητών, που είναι απαραίτητη προϋπόθεση για μία ενεργητική και δημιουργική μάθηση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3.

Αντιμετώπιση της βίας

Η βία ως μέσο διαπαιδαγώγησης είναι όρος με σημαντική συναισθηματική φόρτιση, που προκαλεί έντονα συναισθήματα και γνώμες συχνά λανθασμένες ή επηρεασμένες από κακή πληροφόρηση σε όλους σχεδόν τους ανθρώπους, άσχετα με το μορφωτικό επίπεδο, επάγγελμα ή κοινωνική τάξη.

Ο έγκαιρος προσδιορισμός των γονέων, ή των ατόμων που έχουν την ευθύνη για την ψυχοκοινωνική ανάπτυξη του παιδιού, που έχουν την προδιάθεση να ασκήσουν βία στο παιδί αποτελεί δευτερογενή πρόληψη του προβλήματος. Η έγκαιρη παρέμβαση μπορεί να αμβλύνει τους προδιαθετικούς παράγοντες για παιδαγωγική δυσλειτουργία και να οδηγήσει τα άτομα αυτά στην ομάδα με φυσιολογική παιδαγωγική λειτουργικότητα.

Μέχρι τώρα, η έμφαση έχει δοθεί στην τριτογενή πρόληψη, δηλαδή στην προσπάθεια να μην ξανακακομεταχειριστεί ένα ήδη κακοποιημένο παιδί. Κι αυτό γιατί ο εντοπισμός των γονιών ή των ατόμων που έχουν την ευθύνη για το παιδί και ασκούν βία ως μέσο διαπαιδαγώγησης είναι πολύ πιο εύκολη από τον εντοπισμό εκείνων που έχουν την προδιάθεση να ασκήσουν βία.

Η θέα ενός κακοποιημένου παιδιού μας κινητοποιεί συναισθηματικά πολύ περισσότερο από την αναζήτηση μιας ομάδας ατόμων υψηλού κινδύνου. Η ίδια ατομική ή ευρύτερη κοινωνική ενοχή, που ωθεί να « σωθεί » ένα παιδί, η ίδια ακινητοποιεί σοβαρά όταν πρόκειται να εκτιμηθεί η ικανότητα του ατόμου για την σωστή ανατροφή και διαπαιδαγώγηση του παιδιού.

Το πρόβλημα της βίας ως μέσο διαπαιδαγώγησης στα παιδιά είναι ύπουλο, πολυσύνθετο και απογοητευτικό, τουλάχιστον για κείνους που επιδιώκουν βιαστικές λύσεις « βιτρίνας ». Η σταδιακή, συστηματική και αισιόδοξη προσέγγιση του θα βοηθήσει πολλά παιδιά να αναπτυχθούν σωστά και θα προσφέρει μια νέα ποιότητα ζωής σταματώντας τον κύκλο της βίας σε αυτή την γενιά.

Η ριζική αλλαγή που επιτακτικά χρειάζεται στην αναχρονιστική και « απροστάτευτη » παιδική προστασία θα προσφέρει ένα καταλληλότερο πλαίσιο αποκατάστασης, όχι μόνο για τα κακοποιημένα παιδιά αλλά και για κάθε παιδί που γεννιέται και μεγαλώνει σε δυσλειτουργικό περιβάλλον.

Είναι πολύ σημαντικό για όλους όσους συμμετέχουν σε προγράμματα αναγνώρισης, αντιμετώπισης, ή πρόληψης ενός από τα πιο διαδεδομένα προβλήματα του καιρού μας να μη βασίζονται στα δικά τους συναισθήματα. Μεγαλύτερη βοήθεια μπορούν να πάρουν από την συνεχή επαφή τους με τα διεθνή ερευνητικά δεδομένα τα οποία έχουν την βαθύτερη κατανόηση των πολύπλοκων ψυχολογικών και κοινωνικών μηχανισμών που ευθύνονται για το πρόβλημα της χρήσης βίας στα παιδιά.

A. Γνωστοποίηση του προβλήματος

Η σύγχρονη περίοδος αναγνώρισης του προβλήματος της βίας ως μέσο διαπαιδαγώγησης στα παιδιά, δεν αποκάλυψε κάτι νέο ή μοναδικό.

Σήμερα η διεθνής βιβλιογραφία κατακλύζεται από επιστημονική πληροφόρηση σχετικά με τις νέες μορφές έκφρασης βίας προς τα προγράμματα καταστολής και πρόληψης της κακοποίησης. Όμως, η γνωστοποίηση του προβλήματος εξακολουθεί να είναι ένα φαινόμενο τόσο πολυσύνθετο.

Ακόμα και σήμερα που οι επιστημονικές γνώσεις και εμπειρίες έχουν διευρυνθεί είναι αρκετά δύσκολη η διαπίστωση της χρήσης βίας ως μέσο διαπαιδαγώγησης στα παιδιά. Αυτό μπορεί να οφείλεται όχι μόνο σε ατομικούς αλλά και σε κοινωνικούς παράγοντες. Παράλληλα έχει διαπιστωθεί αυξανόμενη έκταση διεπιστημονικής συνεργασίας αλλά και η εμπλοκή της κοινότητας που προσφέρουν ευρύ φάσμα διαγνωστικών στοιχείων και πληροφοριών.

Η βία ως μέσο διαπαιδαγώγησης του παιδιού παίρνει τη μορφή εγκεφαλικών κακώσεων, καταγμάτων, εξωτερικών κτυπημάτων, στερητικής τιμωρίας, εκφοβισμού ή/και συνδυασμό όλων αυτών με δυσμενείς επιπτώσεις στην σωματική, ψυχική και νοητική ανάπτυξη του παιδιού.

A.1. Τρόποι γνωστοποίησης του προβλήματος

Το παιδί που παρουσιάζει χαρακτηριστικά κακομεταχείρισης, δεν εκφράζει από μόνο του αυτό που του συμβαίνει. Συνήθως, η αποκάλυψη του προβλήματος γίνεται από τρίτα άτομα, οι οποίοι παρατηρούν σημάδια στο κορμί του παιδιού ή διαπιστώνουν αλλαγή στην συμπεριφορά του παιδιού. Η γνωστοποίηση μπορεί και να γίνει και από ειδικούς, οι οποίοι κατά την διάρκεια μιας απλής εξέτασης παρατηρούν κάποια χαρακτηριστικά που θέτουν την υποψία για κακομεταχείριση.

Όταν ένα περιστατικό κακοποίησης, λόγω της σοβαρότητας του, φτάνει στο Νοσοκομείο, η αποκάλυψη δεν γίνεται μόνο από τα εμφανή σημάδια της βίας αλλά είναι εύκολο να διαπιστωθεί και από την συμπεριφορά του γονέα/τροφού, ο οποίος νιώθει τρομερό άγχος και προσπαθεί με υπεκφυγές να δικαιολογήσει τα σημάδια στο κορμάκι του παιδιού του.

Για να στοιχειοθετηθεί το αδίκημα της βίας, θα πρέπει να στηριχθεί από:

- α. Στην εξακρίβωση της χρήσης βίας, με βάση την εμπειριστατωμένη και ιδιαίτερα προσεκτική εξέταση.
- β. Στην έρευνα των συνθηκών κάτω από τις οποίες πραγματοποιήθηκε η κακοποίηση, συνθήκες που θα αναζητηθούν στο άμεσο περιβάλλον του παιδιού καθώς και στη διερεύνηση των σχέσεων του παιδιού με τον θύτη.
- γ. Στη συσχέτιση και στην πιστοποίηση αιτιώδους σχέσης μεταξύ κακοποίησης και διαπροσωπικών σχέσεων θύτη- παιδιού (Αγάθωνος- Γεωργοπούλου Ε. 1991, σελ.35).

Με βάση τα παραπάνω γίνεται αμέσως φανερό, ότι η στοιχειοθέτηση της αδικοπραξίας δεν προϋποθέτει μόνο την ύπαρξη της

βλάβης, αλλά και την εξακρίβωση ότι η βλάβη αυτή είναι αποτέλεσμα μιας , οποιασδήποτε αιτιολογίας, διαταραχής στις σχέσεις θύτη-παιδιού και όχι συνέπεια ενός τυχαίου περιστατικού.

Αν το περιστατικό δεν φτάσει στο Νοσοκομείο και επομένως δεν είναι δυνατό να διαπιστωθεί, η γνωστοποίηση μπορεί να γίνει μετά από καταγγελία στην Αστυνομία και σε κοινωνικές υπηρεσίες όπου το πρόβλημα αντιμετωπίζεται σαν κοινωνικό περιστατικό. Τα ακραία περιστατικά φτάνουν στα Μ.Μ.Ε. με τις γνωστές συνέπειες.

A.2. Χαρακτηριστικά του παιδιού-θύματος

Τα ενδεικτικά σημάδια βίας που έχουν χρησιμοποιηθεί ως μέσο διαπαιδαγώγησης δεν διαφέρουν από τα σημάδια της βίας που δεν έχουν αιτία. Κάθε ένα από τα σημάδια δεν επιβεβαιώνει απαραίτητα την διάγνωση της κακομεταχείρισης, γι' αυτό και πρέπει να διερευνηθεί η πιθανότητα αυτή, όταν ένα παιδί παρουσιάζει έναν συνδυασμό από αυτά ή ένα μόνο χαρακτηριστικά, σε σοβαρό βαθμό.

Τα σημάδια της σωματικής βίας είναι :

- Ανεξήγητες κακώσεις ή εγκαύματα, ιδιαίτερα όταν είναι επαναλαμβανόμενα.
- Απίθανες δικαιολογίες που δίδονται για να ερμηνευτούν οι κακώσεις.
- Άρνηση να συζητηθεί το θέμα των κακώσεων.
- Περιοχές του τριχωτού κεφαλής χωρίς τρίχωμα.
- Κακώσεις χωρίς ιατρική αντιμετώπιση.
- Το παιδί δέχεται υπερβολική τιμωρία από τους γονείς ή άλλα πρόσωπα φροντίδας.
- Το παιδί φοβάται την πιθανότητα επικοινωνίας του σχολείου ή άλλους υπευθύνους με τους κηδεμόνες.
- Το παιδί φοβάται ή καθυστερεί όσο μπορεί να επιστρέψει στο σπίτι μετά το σχολείο.
- Το παιδί φοράει ρούχα που καλύπτουν χέρια και ποδιά, παρά το ζεστό καιρό.
- Το παιδί φοβάται την παροχή ιατρικής βοήθειας.
- Αυτοκαταστροφικές τάσεις του παιδιού.
- Επιθετικότητα του παιδιού προς τρίτους.
- Το παιδί το σκάει επανειλημμένα από την οικογένεια ή από άλλο πλαίσιο ζωής (Αγάθωνος-Γεωργοπούλου Ε. και Τσαγκάρη

Μαρία, 1999, σελ. 76-77).

Τα σημάδια της ψυχολογικής/συναισθηματικής βίας, είναι :

- Καθυστέρηση στη σωματική, νοητική και συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού.
- Το παιδί δέχεται υπερβολική τιμωρία.
- Υπερβολική αντίδραση του παιδιού όταν κάνει λάθη.
- Συνεχής υποτίμηση εαυτού.
- Αιφνίδιες διαταραχές στην ομιλία.
- Ανάρμοστες συναισθηματικές αντιδράσεις σε επίπονες καταστάσεις.
- Νευρωσική συμπεριφορά(π.χ. πιπίλισμα δακτύλου, στριφογύρισμα τούφας μαλλιών, επαναλαμβανόμενο κούνημα).
- Αυτό-ακρωτηριασμός.
- Φόβος για επικοινωνία του σχολείου ή άλλων υπευθύνων, με τους κηδεμόνες.
- Ακραία παθητικότητα ή επιθετικότητα του παιδιού.
- Κατάχρηση ουσιών ή απορρυπαντικών.
- Επανελημμένα το σκάει από το σπίτι ή άλλο πλαίσιο ζωής.
- Κλέβει ή/και τρώει από τα σκουπίδια με ψυχαναγκαστικό τρόπο.
(Αγάθωνος - Γεωργοπούλου Ε. και Τσαγκάρη Μαρία, Εγχειρίδιο για τα δικαιώματα του παιδιού, 1999, σελ. 77).

Το παιδί που κακοποιείται παρουσιάζει έντονες συναισθηματικές αντιδράσεις. Κλαίει πολύ εύκολα, είναι απαιτητικό και εμφανίζει υπερκινητικότητα. Ο όρος « παγωμένο βλέμμα » περιγράφει τη χαρακτηριστική έκφραση που έχουν. Στη σχέση τους με τρίτους είναι πολύ επιφυλακτικά για σωματική επαφή και γενικά καχύποπτα. Φαίνεται επίσης ότι έχουν μια ετοιμασία να αντιδράσουν σε σημάδια κινδύνου ή έντασης από το περιβάλλον (Τσιαντής Γιάννης, Ψυχική υγεία του παιδιού και της οικογένειας, 1996, σελ. 52).

Άλλα διαγνωστικά χαρακτηριστικά είναι:

- Καθυστέρηση στην αναζήτηση βοήθειας.
- Ιστορικό με ασάφειες, που δεν ταιριάζουν με την κλινική εικόνα ούτε με την εξελικτική φάση του παιδιού.
- Βλάβες, συχνά πολλαπλές και πολύμορφες.
- Βλάβες, συχνά διαφορετικής ηλικίας.
- Ο τρόπος που οι γονείς μιλούν στο ή για το παιδί τους, δείχνει απόρριψη: « χαζό », « γκρινιάρικο » ή δεν αναφέρονται ονομαστικά σε αυτό το παιδί, σε αντίθεση με τα άλλα τους παιδιά.
- Οι βλάβες υποχωρούν μόλις το παιδί εισαχθεί στο νοσοκομείο.
- Το παιδί δίνει αναφέρει κάκωση από τους γονείς του ή δίνει αταίριαστη εξήγηση για κάποια κάκωση.
- Το παιδί δεν αντιδρά στον αποχωρισμό από τους γονείς, φαίνεται να προτιμάει το Νοσοκομείο από το σπίτι.
- Στέρηση τροφής.
- Ασταθής σχολική φοίτηση ή εγκατάλειψη του σχολείου.
(Αγάθωνος-Γεωργοπούλου Ε., 1998, σελ. 19-20).

Τα γενικά χαρακτηριστικά της συμπεριφοράς του κακοποιημένου παιδιού είναι:

- Δυσκολία να επενδύσει στις σχέσεις με τους ενήλικες.
- Ανησυχία όταν άλλα παιδιά κλαίνε.
- Φόβος προς τους γονείς του.
- Φόβος να επιστρέψει σπίτι του ή φόβος να πάει σχολείο.
- Προσκόλληση σε άγνωστα άτομα.
- «Παγωμένο» βλέμμα.
- Εξαιρετικά χαμηλή αυτοεκτίμηση.
- Παιδί υπερβολικά υπάκουο, παθητικό, αποσυρμένο.
- Έκδηλο άγχος.

- Παιδί που παρουσιάζει σοβαρές δυσκολίες στις συναναστροφές με συνομήλικους ή ενήλικες.
- Καθυστέρηση ή διαταραγμένη ομιλία.
- Παλινδρομημένη συμπεριφορά.(Αγάθωνος-Γεωργοπούλου Ε., 1998, σελ. 20-21).

Τα μέχρι σήμερα ερευνητικά δεδομένα επιβεβαιώνουν την διαπίστωση ότι οι επιπτώσεις της γενικής χρήσης βίας στην ψυχική υγεία και ψυχοκοινωνική ανάπτυξη του παιδιού είναι σοβαρές.

A.3. Δυσκολίες στην γνωστοποίηση

Δύσκολα μπορεί να γίνει κατανοητό ότι στις μέρες μας χρησιμοποιείται η βία ως μέσο διαπαιδαγώγησης στο παιδί. Η διάχυτη καχυποψία και τα έντονα συναισθήματα που επικρατούν ακόμα και σε κύκλους « ειδικών » είναι το μεγαλύτερο εμπόδιο για την αναγνώριση, την γνωστοποίηση και επομένως να βοηθήσει και στην πρόληψη του προβλήματος. Το παράδοξο, όμως, είναι ότι οι ίδιοι οι άνθρωποι δείχνουν ταυτόχρονα μεγάλη επιείκεια για σημαντική άσκηση βίας προς τα παιδιά, ιδιαίτερα στο βαθμό που αυτή μπορεί να συνδεθεί με την έννοια του σωφρονισμού.

Η πρώτη δυσκολία στην γνωστοποίηση του προβλήματος είναι η δυναμική της χρήσης βίας ως μέσο διαπαιδαγώγησης που είναι βαθιά ριζωμένη σε κοινωνικούς θεσμούς που όχι μόνο επιτρέπουν αλλά και ενισχύουν την άσκηση της φυσικής βίας στα παιδιά με την μετουσιωμένη μορφή της πειθαρχίας.

Άλλη δυσκολία είναι το χαμηλό επίπεδο ευαισθητοποίησης ορισμένων ειδικών σε συνδυασμό με την άρνηση για την δυνατότητα παρέμβασης.

Η επιτυχία οποιασδήποτε προσπάθειας για την αντιμετώπιση του προβλήματος στην Ελλάδα, ακόμα και με τις καταλληλότερες συνθήκες και την επάρκεια εκπαιδευμένου προσωπικού, δεν μπορεί να υπάρξει λόγω της ποσοτικής και ποιοτικής ανεπάρκειας του προνοιακού και νομοθετικού πλαισίου.

Η δυνατότητα για διάγνωση πρέπει να συνδυάζεται με την δυνατότητα παρέμβασης. Πέρα από την αναστολή που επικρατεί στην Ελλάδα για οποιαδήποτε μορφή παρέμβασης οι αναστολές των γιατρών οφείλονται στο πραγματικό γεγονός ότι εφόσον δεν υπάρχουν υπηρεσίες παρέμβασης και αποκατάστασης δεν είναι εφικτό να

βοηθήσουν.

Μια ακόμη δυσκολία στην γνωστοποίηση του προβλήματος είναι το γεγονός πως πολλές μορφές κακομεταχείρισης ενός παιδιού δεν παρουσιάζουν χαρακτηριστικά ή σημάδια ορατά στο μάτι του τρίτου. Εφόσον το ίδιο το παιδί δεν μιλήσει γι' αυτό που του συμβαίνει, το γεγονός μπορεί να συσκοτισθεί μερικώς ή πλήρως. Προβλήματα που θα παρουσιάσει το παιδί αργότερα είναι δυνατόν να συσχετισθούν με εμπειρίες κακομεταχείρισης. Έτσι όμως είναι αργά για πρόληψη, ενώ συχνά είναι αργά και για θεραπεία.

Είναι, λοιπόν, αναγκαίο να επιτευχθούν δύο στόχοι. Ο πρώτος είναι να εκπαιδευτούν όλοι οι επαγγελματίες που έρχονται σε επαφή με τα παιδιά, ιδιαίτερα της μικρής ηλικίας, ώστε να μπορούν να υποπτεύονται ότι κάτι συμβαίνει στο παιδί, να ξέρουν να μιλήσουν με το παιδί, να συνεισφέρουν στην διαγνωστική εκτίμηση και να γνωρίζουν τι θα κάνουν, έτσι ώστε να σταματήσει η κακομεταχείριση του παιδιού και να θεραπεύσουν οι συνέπειες. Η γνώση αυτή, με απλούστερο τρόπο και περιεχόμενο, πρέπει να προσεγγίζει το ευρύ κοινό, δηλαδή κάθε πολίτη, ο οποίος οφείλει να κινητοποιείται υπέρ ενός παιδιού, όταν πιστεύει ότι είναι θύμα κακομεταχείρισης ή ότι κινδυνεύει σοβαρά από κάτι τέτοιο.

Ο δεύτερος στόχος είναι τα ίδια τα παιδιά που πρέπει να γνωρίζουν τα δικαιώματά τους, έτσι ώστε τα ίδια να προστατεύονται από κινδύνους που τα απειλούν, ενώ ταυτόχρονα να είναι σε θέση να διεκδικούν την καλύτερη δυνατή προστασία από την παράβαση των δικαιωμάτων τους.

B. Διάγνωση της βίας στο παιδί-θύμα

Όπως έχει αναφερθεί, η βία ως μέσο διαπαιδαγώγησης δεν διαφέρει από την γενική χρήση βίας. Η βία, είτε σωματική είτε ψυχολογική/συναισθηματική, προβάλλει με ποικίλους τρόπους και υποδύεται διάφορες κλινικές εικόνες, η διάγνωση των οποίων απαιτεί ευαισθητοποίηση και μερικές φορές σημαντική κλινική εμπειρία.

Από τότε που επιστημονικές ομάδες σε πολλά παιδιατρικά κέντρα, άρχισαν να διερευνούν το πρόβλημα και να αναζητούν τρόπους αντιμετώπισης των περιπτώσεων μέσα στα πλαίσια των συγκεκριμένων τοπικών συνθηκών.

Κάθε ομάδα που δουλεύει με κακοποιημένα παιδιά και τις οικογένειές τους, περνάει από την ίδια σειρά: Η πρώτη αντίδραση είναι η δυσπιστία και άρνηση του προβλήματος από το ιατρικό και νοσηλευτικό προσωπικό. Οι πρώτες περιπτώσεις που αναγνωρίζονται είναι ακραίες. Αυτές που ο γονιός είναι εγκληματίας, αλκοολικός ή έχει ψυχιατρικό πρόβλημα. Σταδιακά η διάγνωση γίνεται και στις πιο ελαφρές και λιγότερο φανερές περιπτώσεις και νωρίτερα στην εξέλιξη του προβλήματος, όπου η θεραπευτική παρέμβαση μπορεί να έχει πιο επιτυχημένα αποτελέσματα. Ένα επόμενο στάδιο συμπεριλαμβάνει την αναγνώριση οικογενειών που βρίσκονται σε αυξημένο κίνδυνο και την λήψη προληπτικών μέτρων (Αγάθωνος-Γεωργοπούλου Ε., 1991, σελ. 24).

Η διάγνωση της βίας μπορεί να αφορά έρευνα καθώς και διάκριση μεταξύ μιας πρώτης ή « κατ' επανάληψη » βιαιοπραγίας. Ο γιατρός που προβλέπει ένα τραυματισμένο παιδί πρέπει να σκεφτεί τέσσερις δυνατότητες:

- ένα πραγματικό ατύχημα (αν και πολλά ατυχήματα οφείλονται σε ατομικό ή και περιβαλλοντικό στρες)

- απροσεξία
- παραμέληση
- μη τυχαία κάκωση, δηλαδή κακοποίηση.

Για να διαφοροποιηθούν μεταξύ τους οι κατηγορίες αυτές, πρέπει να μελετηθούν:

- το ιστορικό της κάκωσης
- τα σωματικά ευρήματα στο παιδί
- οι γονείς
- οι κοινωνικοί παράγοντες, (Τσιαντής Γιάννης και Μανωλόπουλος Σωτήρης, 1998, σελ. 356).

Η διάγνωση της σωματικής κακοποίησης βασίζεται κυρίως στην ανεύρεση και αξιολόγηση κακώσεων στο δέρμα, τους βλεννογόνους και τον σκελετό (Δελτίο Α΄ Παιδιατρικής κλινικής, Πανεπιστήμιο Αθηνών, τόμος 46, 1999, σελ. 25).

Μέθοδος εκλογής για την μελέτη των σκελετικών κακώσεων είναι ο ακτινολογικός οστικός έλεγχος. Ο οστικός έλεγχος αποσκοπεί στην αποκάλυψη σιωπηλών κλινικά οστικών κακώσεων, αλλά και στην ανεύρεση ισχυρά ενδεικτικών κακοποίησης οστικών βλαβών που θα στηρίξουν την διάγνωση (Δελτίο Α΄ Παιδιατρικής Κλινικής, Πανεπιστήμιο Αθηνών, τόμος 46, 1999, σελ26-27).

B.1. Η έρευνα των συνθηκών

Η έρευνα των συνθηκών θα ξεκινήσει από το ιστορικό που θα ληφθεί αμέσως από τον γιατρό ή από τον ειδικό που θα δει το παιδί και γονείς, πριν προφτάσου τυχόν καχυποψίες των γονέων να αλλοιώσουν την αντικειμενική πληροφόρηση.

Είναι σημαντικό να παρθούν στοιχεία για το χρόνο που έγινε το « ατύχημα », ώστε να διαπιστωθεί αν υπάρχει η γνωστή καθυστέρηση στην αναζήτηση βοήθειας, γεγονός που αποτελεί ένα από τα διαγνωστικά χαρακτηριστικά του προβλήματος. Η έλλειψη ιστορικού σχετικά με τον τραυματισμό του παιδιού είναι παθολογικό στοιχείο της κακοποίησης (Τσιαντής Γιάννης και Μανωλόπουλος Σωτήρης, Σύγχρονα θέματα παιδοψυχιατρικής, 1^{ος} τόμος, 1998, σελ. 356).

Για να μπορέσει ο ειδικός να προσφέρει βοήθεια είναι απαραίτητο :

- 1) Να κατανοήσει ολόκληρο το περιβάλλον που ζει το παιδί, τις διαντιδράσεις και διαπλοκές στη λειτουργία της,
- 2) να διερευνήσει κατά ποιόν τρόπο οι κηδεμόνες και το στενό περιβάλλον επηρεάζουν την σχέση τους,
- 3) να διαπιστωθεί εάν υπάρχει κατανόηση του παιδιού και του ρόλου του στην σχέση,
- 4) να αξιολογηθούν οι στρεσογόνοι και κοινωνικοί παράγοντες.

(Κοινωνική εργασία, τόμος 11^{ος}, τεύχος 44^ο, 1996,σελ. 239)

Κύρια πρόκληση συνεπώς στην αξιολόγηση είναι η διερεύνηση όλων των στοιχείων που θα χρησιμοποιηθούν ώστε να αποτελέσουν ένα πλαίσιο φροντίδας μέσα στην πραγματικότητα του συγκεκριμένου περιβάλλοντος που ζει το παιδί, μέχρι ποιού σημείου υπάρχουν οι δυνατότητες παροχής φροντίδας στο παιδί ή είναι τόσο ελλείψεις και περιορισμένες που απαιτείται η ανεύρεση άλλης φροντίδας (Κοινωνική εργασία, τόμος 11^{ος}, τεύχος 44^ο, σελ. 239).

Η έρευνα των συνθηκών κάτω από τις οποίες έγινε η κακοποίηση περιλαμβάνει επίσης:

- Την αυτοψία του χώρου διαβίωσης του παιδιού (σπίτι-γειτονιά)
- Την λήψη χωριστών συνεντεύξεων από τους γονείς, τα παιδιά, την γειτονιά κ.λ.π.

Η διερεύνηση και αυτοψία του χώρου γίνεται από κατάλληλα εξειδικευμένα όργανα (π.χ. κοινωνικούς λειτουργούς) και αφορά την έρευνα των συνθηκών διαβίωσης του παιδιού μέσα στο οικογενειακό περιβάλλον (Αγάθωνος-Γεωργοπούλου Ε., Κακοποίηση και παραμέληση παιδιών, 1991, σελ39).

Η συνέντευξη με τους γονείς (χωριστά πάντοτε) είναι απαραίτητη (όπως και με τα αδέρφια ή τους γείτονες) και καθοριστικής συχνά σημασίας, αφού είναι δυνατόν, από μια τέτοια συνέντευξη, εύκολα ο ειδικός να αντιληφθεί ξεκάθαρα τη κακοποίηση του παιδιού. Είναι αυτονόητο ότι και η συνέντευξη αυτή πρέπει να γίνει το συντομότερο ώστε να μη δοθεί η ευκαιρία για μια σκηνοθετημένη παρουσίαση των γεγονότων , απόψεων, κ.α.

Γ. ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ

Γ 1. Επιλογή της θεραπευτικής μεθόδου και στόχοι παρέμβασης

Η επιλογή της θεραπευτικής μεθόδου για ένα παιδί που έχει υποστεί βία – κακοποίηση για την αγωγή του εξαρτάται από διάφορους παράγοντες. Οι παράγοντες αυτοί αφορούν την ηλικία του παιδιού, την ψυχοπαθολογία του, την ψυχοπαθολογία των γονέων, το επίπεδο της αντιληπτικής και κοινωνικής ανάπτυξης του παιδιού, τις σχέσεις του παιδιού με τους γονείς καθώς και την διαθεσιμότητα των υπηρεσιών και των ειδικών που ασχολούνται μ' αυτά τα περιστατικά (Τσιαντής, 1996, σελ 199).

Η ηλικία είναι ίσως ο πιο σημαντικός παράγοντας και η θεραπεία του παιδιού μπορεί να ξεκινήσει από την στιγμή που το παιδί έχει αρχίσει και επικοινωνεί με τον προφορικό λόγο. Η διάρκεια της θεραπείας σε παιδιά με μικρή ηλικία, είναι περιορισμένη και η θεραπευτική προσέγγιση επικεντρώνεται στους γονείς. Σε παιδιά με μεγαλύτερη ηλικία, η διάρκεια της θεραπείας είναι μεγαλύτερη.

Για την επιλογή της μεθόδου ο ειδικός θα πρέπει να εκτιμήσει το περιβάλλον του παιδιού κυρίως τους γονείς, καθώς και τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας. Μεγάλη σημασία έχει να εντοπίσει ο θεραπευτής κατά πόσο οι γονείς αισθάνονται ασφαλείς στον ρόλο τους και πόσο μπορούν να βοηθήσουν το παιδί τους στην εξέλιξή του. Η παρέμβαση θα πρέπει να στηρίζεται στις πραγματικές ανάγκες του παιδιού και όχι στην προτίμηση του θεραπευτή για συγκεκριμένο πρότυπο θεραπείας.

Επίσης, ο θεραπευτής σωστό είναι να γνωρίζει την διαθεσιμότητα των υπηρεσιών και βάσει ενός σχεδίου παρέμβασης να γίνεται η παραπομπή του περιστατικού σε άλλες υπηρεσίες που θα μπορούν να

προσφέρουν καλύτερη βοήθεια, υποστήριξη και φροντίδα.

Η θεραπευτική παρέμβαση πραγματοποιείται μετά την αποκάλυψη του προβλήματος με στόχο την άμεση αντιμετώπιση του προβλήματος και των αντιδράσεων που παρουσιάζονται καθώς και να εξετασθούν μακροπρόθεσμα προβλήματα.

Κύριοι στόχοι της θεραπευτικής παρέμβασης είναι :

- Η προστασία του παιδιού από περαιτέρω κακοποίηση – κακομεταχείριση
- Η αποκατάσταση της συναισθηματικής και κοινωνικής ανάπτυξης του παιδιού – θύματος, δηλαδή το παιδί να αποκτήσει κάποιο έλεγχο στην ζωή του.

Ο πρώτος στόχος έχει επιτυχία όταν το ποσοστό επανακακοποίησης δεν ξεπερνά το 17 % κατά τα πρώτα στάδια της θεραπείας. Ο δεύτερος στόχος επικεντρώνεται στην καλύτερη αντιμετώπιση της ψυχολογικής βλάβης σε συνδυασμό με την αντιμετώπιση των σωματικών βλαβών.

Η θεραπεία του παιδιού μπορεί να είναι ατομική ή ομαδική ή και τα δύο. Το ρόλο του θεραπευτή, αναλαμβάνουν παιδοψυχίατροι, ψυχολόγοι, κοινωνικοί λειτουργοί, μετά από ειδική εκπαίδευση για την αντιμετώπιση περιστατικών κακοποιημένων παιδιών. Οι ειδικοί επιλέγουν την σωστή θεραπευτική προσέγγιση που αρμόζει σε κάθε περίπτωση.

Στην χώρα μας, εφαρμόζονται δύο από τις θεραπευτικές προσεγγίσεις, σε περιορισμένα κέντρα και οι οποίες αναλύονται στα επόμενα κεφάλαια.

Γ2. Ατομική θεραπεία παιδιού – θύματος

Μια μέθοδος αντιμετώπισης του παιδιού – θύματος είναι η ατομική θεραπεία. Σημαντικό βήμα στην αρχή της θεραπείας είναι η σωστή διαγνωστική εκτίμηση και η δημιουργία θετικής σχέσης, σχέσης εμπιστοσύνης του παιδιού με τον θεραπευτή. Έτσι το παιδί μπορεί να νιώσει και στην συνέχεια να βιώσει την ασφάλεια, την παραδοχή, την εμπιστοσύνη και την κατανόηση από τον ενήλικα θεραπευτή.

Κύριος στόχος της ατομικής θεραπείας του παιδιού – θύματος είναι να ανακουφιστεί το παιδί από τα τρέχοντα άγχη, να διευκρινισθούν οι συγκρούσεις και να διευκολυνθεί η συμπεριφορά του παιδιού μέσω της υποστήριξης και των χειριστικών αλλαγών του περιβάλλοντος του. Η θεραπεία του παιδιού κυμαίνεται από μερικούς μήνες έως λίγα χρόνια και οι συναντήσεις είναι 1 – 3 φορές την εβδομάδα.

Βασικές αρχές της ατομικής θεραπείας είναι οι ακόλουθες :

- Ο θεραπευτής θα πρέπει να αναπτύσσει μια ζεστή, φιλική σχέση με το παιδί.
- Ο θεραπευτής θα πρέπει να δέχεται το παιδί όπως είναι.
- Ο θεραπευτής θα πρέπει να καθιερώνει, στη σχέση του με το παιδί, ένα κλίμα συμπαθητικής ανεκτικότητας, ώστε το παιδί να νιώθει τελείως ελεύθερο να εκφράσει τα συναισθήματά του.
- Ο θεραπευτής πρέπει να αναζητεί τρόπους να διαπιστώσει πως το παιδί νιώθει και να το βοηθήσει να αποκτήσει βαθιά επίγνωση της κατάστασης.
- Ο θεραπευτής πρέπει να μην δείχνει βιασύνη, να μην επισπεύδει την θεραπεία.
- Ο θεραπευτής δεν θα πρέπει να κατευθύνει την συζήτηση με το παιδί, αλλά το ίδιο το παιδί να ανοίγει τον δρόμο (Martin

Herbet, σελ226, 1996).

Στην ατομική θεραπεία, το παιδί μπορεί να προβάλλει διάφορα συναισθήματα όπως είναι ο θυμός, η μνησικακία, η εχθρότητα, η ενοχή κ.λ.π. Είναι αρκετές οι φορές που το παιδί τοποθετεί τον θεραπευτή στην θέση των γονιών του, εκδηλώνοντας τον ίδιο θυμό που έχει προς τους γονείς. Ο θεραπευτής θα πρέπει να διαβεβαιώσει το παιδί πως ο τρόπος έκφρασης των συναισθημάτων, μπορούν να γίνει με πιο εποικοδομητικό τρόπο αποφεύγοντας αρνητικές αντιδράσεις όπως κατάθλιψη, αυτοκαταστροφική συμπεριφορά και σωματικές επιθέσεις προς άλλους ανθρώπους.

Συνήθως το παιδί πιστεύει πως ευθύνεται για την κατάσταση που επικρατεί στο σπίτι. Εκφράζει συναισθήματα ενοχής και ο θεραπευτής θα πρέπει να είναι σε θέση να ενισχύσει την αυτοπεποίθηση και την αυτοεκτίμηση του, λέγοντας πως αυτό που συνέβη δεν εξυπηρετούσε την ομαλή λειτουργία της οικογένειας. Είναι απαραίτητο το παιδί να νιώσει μεγάλη ασφάλεια στο θεραπευτικό περιβάλλον και άνεση με τα νέα πρόσωπα που θα συνεργασθεί. Να κατανοήσει πως τα καινούργια πρόσωπα, οι αλλαγές και οι διεργασίες που παρεμβαίνουν έχουν στόχο την προστασία του ίδιου του παιδιού αλλά και της οικογένειας του.

Επίσης κατά την ατομική θεραπεία ο θεραπευτής θα πρέπει να « περιμένει το παιδί » να εκφράσει τα συναισθήματα του και τις σκέψεις του. Η ικανοποίηση που λαμβάνει το παιδί είναι πολύ μεγάλη γιατί νιώθει πως ο θεραπευτής μπορεί να αντέξει την σιωπή του έως ότου ετοιμαστεί να μιλήσει. Αποτέλεσμα αυτής της σιωπής είναι η απόκτηση εμπιστοσύνης από το παιδί προς τον ειδικό και έτσι φαίνεται πως η στάση, της σιωπής είναι ο πιο ασφαλής δρόμος για την δημιουργία της θετικής σχέσης. Το παιδί συχνά ελέγχει τον θεραπευτή μέσω αντιφατικών στοιχείων μέχρι να τον εμπιστευτεί ολοκληρωτικά. Έτσι θα πρέπει να δείχνει προσοχή στην διατήρηση της ψυχολογικής

επαφής με το παιδί, κάτι που οι γονείς δεν έκαναν.

Το παιδί παρουσιάζει αντιφατικά στοιχεία και ως προς τους γονείς του. Ο σωματικός και ο ψυχολογικός πόνος που αισθάνεται είναι μεγάλος και αν δεν αντιμετωπισθεί και ελεγχθεί τα αποτελέσματα μπορεί να είναι καταστροφικά. Ωφέλιμο είναι να κατανοήσει πως οι αντιδράσεις των γονιών είναι λαθεμένες, πως λειτούργησαν από παράγοντες ανεξάρτητους από εκείνο και πως υπάρχουν περιθώρια να αποκατασταθούν οι σχέσεις γονέα – παιδιού.

Αποτελέσματα της ατομικής θεραπείας του παιδιού – θύματος είναι το παιδί να πιστέψει στον εαυτό του, να μάθει να ελέγχει τα συναισθήματά του, να δημιουργήσει καλή σχέση με τους γονείς, να μπορέσει να αναπτυχθεί όσο το δυνατόν πιο σωστά ώστε μεγαλώνοντας να αποφευχθούν οι συνέπειες της άσχημης συμπεριφοράς και να ανταποκριθεί σωστά στους ρόλους που θα αναλάβει ως ενήλικας.

Γ 2.1 Θεραπευτική σχέση και καλά προετοιμασμένος θεραπευτής

Σε όλες τις μορφές της θεραπευτικής διαδικασίας με παιδιά, σημαντική αξία έχει θεραπευτική σχέση. Σύμφωνα με την Gwynne Jones σε κάθε μορφή θεραπείας είναι σημαντικό να οικοδομήσει ο θεραπευτής μια ζεστή ανθρώπινη σχέση με το παιδί, βασισμένη στο σεβασμό της προσωπικότητας του παιδιού, την ανεκτικότητα και την συμπαθητική κατανόηση. Σε περιπτώσεις, όπου η θεραπεία τραβάει σε μάκρος ή περιλαμβάνει έντονη διαπροσωπική αλληλεπίδραση, συμβαίνει συχνά να αναπτύσσει το παιδί-ασθενής μια έντονη προσωπική προσκόλληση στον θεραπευτή. (Martin Herbert, 1998, σελ240).

Η θεραπευτική σχέση όμως για να είναι ουσιαστική θα πρέπει ο θεραπευτής να είναι κατάλληλα ετοιμασμένος για την διεκπεραίωση των αναγκών του κάθε παιδιού. Η κατεύθυνση του θεραπευτή θα πρέπει να βασίζεται σε ένα πρόγραμμα που θα αναφέρει τις πραγματικές ανάγκες του παιδιού. Οι συναντήσεις όπως αναφέρθηκε και στο προηγούμενο κεφάλαιο κυμαίνονται από 1 έως 3 φορές την εβδομάδα, σε ένα ασφαλές χώρο κατάλληλο για την θεραπεία, για παιχνίδι και συζήτηση.

Τα περιστατικά κακοποιημένων παιδιών θεωρούνται αρκετά δύσκολα λόγω της ψυχοπαθολογίας του παιδιού αλλά και της οικογένειας και έτσι ο θεραπευτής θα πρέπει να είναι καλά προετοιμασμένος για την δυσκολία των περιστατικών. Να είναι σε θέση να μπορεί να χειριστεί τις αντιδράσεις του παιδιού με ευελιξία και υπομονή. Η εξωτερίκευση των αρνητικών συναισθημάτων που εκδηλώνει το παιδί απέναντι στο πρόσωπο του θεραπευτή, οι δύσκολες και οι πολλές απαιτήσεις, είναι πιθανόν να προκαλέσουν αναστάτωση και δυσφορία στον θεραπευτή.

Σημαντικό βήμα του θεραπευτή για την σωστή προετοιμασία του, είναι η απαλλαγή από τυχόν προκαταλήψεις. Εάν ο θεραπευτής έχει βιώσει αντίστοιχη εμπειρία, χωρίς να έχει χειριστεί τα συναισθήματά του με επιτυχία, δεν θα μπορέσει να αντεπεξέλθει στην θεραπεία του παιδιού και έτσι κρίνεται απαραίτητη η θεραπεία του παιδιού από άλλον ειδικό.

Κατά την διάρκεια της θεραπευτικής προσέγγισης το παιδί θα « αποκαλύψει » τους άσχημους τρόπους αγωγής του από τους γονείς, την άσχημη σχέση με τους γονείς, τα συναισθήματα απογοήτευσης και θυμού. Ο θεραπευτής θα πρέπει να είναι σε θέση να χειριστεί τα συναισθήματα του παιδιού, να κατανοήσει την εμπειρία του ώστε να του συμπαρασταθεί με το σωστό τρόπο, να χειριστεί τα συναισθήματα του, και να δώσει στο παιδί να καταλάβει πως ο ρόλος του δεν είναι ίδιος με τους γονείς του. Πως είναι ένα πρόσωπο που θα το βοηθήσει στην επίλυση των συγκρούσεων που υπάρχουν. Το παιδί από την σωστή σχέση με τον ειδικό θα βιώσει μια σχέση που θα στηρίζεται στην ειλικρίνεια, την αποδοχή και την ασφάλεια. Θα βοηθηθεί ώστε να ενεργοποιήσει την αυτογνωσία του, την αυτοεκτίμηση του βρίσκοντας διέξοδο και υποστήριξη.

Σπουδαίο ρόλο παίζει η οριοθέτηση στην σχέση θεραπευτή – παιδιού λόγω της προσκόλλησης που αναφέρθηκε προηγουμένως. Υποχρέωση του θεραπευτή είναι να εξηγήσει τις υποχρεώσεις και τα δικαιώματα των γονέων, του παιδιού, του θεραπευτή και να επιδιώκει την εμπιστοσύνη και την ανεξαρτησία του παιδιού.

Τέλος, η συμπεριφορά του θεραπευτή πρέπει να χαρακτηρίζεται από αποδοχή, εμπάθεια και ευαισθησία. Να κατανοήσει τις αντιδράσεις του παιδιού. Άλλωστε η ενεργοποίηση της αυτογνωσίας και της αυτοεκτίμησης πραγματοποιείται από την αποδοχή του παιδιού ως άτομο σημαντικό που προσπαθεί να αντιμετωπίσει τα όσα συμβαίνουν

στην ζωή του.

Συνοψίζοντας, θα λέγαμε, πως ο θεραπευτής για να βοηθήσει το παιδί θα πρέπει :

- Να διαθέτει δεξιότητες επικοινωνίας
- Να χρησιμοποιεί τα « όρια », όπου και όταν χρειάζονται
- Να μπορεί να εδραιώσει μια καλή σχέση με το παιδί
- Να δημιουργήσει ένα κλίμα αμοιβαίας εμπιστοσύνης και κατανόησης
- Να έχει τις απαιτούμενες « θεραπευτικές » δεξιότητες συνομιλίας.

(Geraldnt Nelson – Louak, 1987, σελ 254).

Από όλα τα παραπάνω καταλαβαίνουμε την σπουδαιότητα της προετοιμασίας του θεραπευτή, για τον χειρισμό των περιστατικών κακοποιημένων παιδιών. Καθώς επίσης και για τον χειρισμό των δικών του συναισθημάτων.

Γ 2.2 Δυσχέρειες που εμφανίζονται στην ατομική θεραπεία.

Οι πρώτες δυσκολίες στην ατομική θεραπεία έρχονται από τους γονείς του παιδιού. Αντιμετωπίζουν με μεγάλη δυσπιστία την θεραπεία εξαιτίας της δημιουργίας θετικής σχέσης του παιδιού με κάποιο ξένο άτομο, το οποίο έχει ένα είδος εξουσίας. Νιώθουν ενόχληση γιατί με τους ίδιους δεν μπορεί να υπάρξει αυτή η σχέση.

Μέσα από την ατομική θεραπεία έρχονται στο “φως” οι καταστάσεις, τα συναισθήματα και οι δυσκολίες που υπάρχουν στην οικογένεια. Τα αποτελέσματα της άσχημης αγωγής των παιδιών από τους γονείς είναι η επιδείνωση της συμπεριφοράς του παιδιού και είναι προβλήματα που πρέπει να αντιμετωπισθούν από τους ίδιους, τους γονείς. Η αδυναμία τους όμως να αντεπεξέλθουν οδηγεί στην συνέχιση της κακοποίησης του παιδιού.(Αγάθωνος – Γεωργοπούλου, 1991,σελ145).

Επίσης, μια δυσκολία που αντιμετωπίζεται στην ατομική θεραπεία και που οδηγεί γρήγορα στην λήξη της είναι το οικονομικό πρόβλημα αφού στις περισσότερες δημόσιες υπηρεσίες που ασχολούνται με τέτοιου είδους περιστατικά δεν παρέχεται ατομική υποστήριξη. Οι περισσότεροι θεραπευτές εργάζονται ιδιωτικά και οι γονείς κάνουν γρήγορα διακοπή της παρέμβασης.

Ο περιορισμένος αριθμός θεραπειών που υπάρχουν στις αρμόδιες υπηρεσίες δυσχεραίνουν το έργο της ατομικής θεραπείας. Υπάρχει μικρός αριθμός θεραπειών και αρκετά μεγάλος αριθμός κακοποιημένων παιδιών. Έτσι δημιουργείται, η βραχυχρόνια θεραπεία των παιδιών χωρίς ουσιαστικά αποτελέσματα και ο αποκλεισμός άλλων παιδιών από την ατομική θεραπεία.

Τέλος, το πρόβλημα που παρατηρείται από μεριάς των ειδικών είναι πως εξαιτίας του περιορισμένου χρόνου που διαθέτουν η θεραπεία

αφορά μόνο τους γονείς. Τα παιδιά κρατούν τα συναισθήματά τους, καταπιέζοντας τον εαυτό τους και εκδηλώνοντας τα μακροπρόθεσμα με αρνητικές συνέπειες για τα ίδια αλλά και για τους γονείς.

Γ 3. Ομαδική θεραπεία παιδιού – θύματος

Ο δεύτερος και εξίσου σημαντικός τρόπος αντιμετώπισης περιστατικών βίας κατά του παιδιού είναι η ομαδική θεραπεία. Η ομάδα αποτελείται από έναν μικρό αριθμό παιδιών και συντονιστής είναι ο θεραπευτής. Η ομαδική εργασία με άτομα που παρουσιάζουν παρόμοια προβλήματα λειτουργεί εμπειρικά, διδακτικά, κοινωνικά και δυναμικά. Τα παιδιά νιώθουν περισσότερο οικεία και λιγότερο απειλητική την ομάδα, αφού διαπιστώνουν πως και άλλα παιδιά είχαν παρόμοιες τραυματικές εμπειρίες στην οικογένεια τους. Βέβαια, η οικειότητα έρχεται σταδιακά, προχωρώντας οι διαδικασίες της θεραπείας και αφού τα παιδιά γνωριστούν μεταξύ τους και με τον θεραπευτή.

Στόχος της ομαδικής θεραπείας είναι :

1. να απελευθερώσει τις πλευρές της τραυματικής εμπειρίας
2. να απομακρύνει την ενοχή, την κατάθλιψη, την μοναξιά
3. να αποδείξει το αίσθημα του να είσαι κάποιος, σε αντίθεση από το να είσαι ένα θύμα, να εμφυσήσει δηλαδή στα παιδιά τον αυτοσεβασμό.(Αγάθωνος – γεωργοπούλου, 1991, σελ 145)

Μέσα στην ομάδα δίνεται η ευκαιρία στα παιδιά να μιλήσουν για τα βιώματά και τα συναισθήματά τους χωρίς τον φόβο πως θα κατηγορηθούν. Τα συναισθήματα του θυμού, του πόνου, της αγωνίας έρχονται πιο εύκολα στην επιφάνεια γιατί το κάθε παιδί νιώθει την εμπιστοσύνη και την συμπαράσταση της ομάδας. Αποτέλεσμα είναι να αποφορτίζεται, να αισθάνεται πιο δυνατό και να συνειδητοποιεί πως δεν ευθύνεται το ίδιο για την κατάσταση αυτή. Με την επεξεργασία των συναισθημάτων, το μοίρασμα των εμπειριών, το παιδί αποκτά της αυτοπεποίθηση και αυτοεκτίμηση που του χρειάζεται ώστε να αποδεχθεί τον εαυτό του (Kempe, Helfer 1985, σελ 213-224).

Στην ομαδική θεραπεία του παιδιού – θύματος καταπολεμάτε η αντικοινωνική συμπεριφορά του παιδιού και η απομόνωση που δημιουργείτε από την συμπεριφορά των γονέων και ενεργοποιείται η θέληση για διαπροσωπικές σχέσεις. Η ενεργοποίηση αυτή γίνεται όταν το παιδί νοιώσει την καλοσύνη και την υποστήριξη από τα άλλα πρόσωπα.

Η επιθετική συμπεριφορά αντιμετωπίζεται καλύτερα με την ομαδική θεραπεία γιατί οι συμπεριφορές γίνονται εύκολα αποδεκτές από την ομάδα που τις κατανοεί και έτσι κάθε παιδί μπορεί τις επεξεργαστεί και να τις ελέγξει.

Το κοινό στοιχείο της ομαδικής και ατομικής θεραπείας είναι και στις δύο εκφράζονται τα ίδια συναισθήματα. Η διαφορά φαίνεται κατά τον χειρισμό των συναισθημάτων αφού είναι βοηθητική η αποδοχή των άλλων μελών. Για ένα παιδί είναι πιο σημαντικό να γίνεται αποδεκτό από μια ομάδα απ ότι από ένα μόνο άτομο.

Για να είναι αποτελεσματική η ομαδική θεραπεία θα πρέπει:

1. το κλίμα της ομάδας να είναι θερμό, ανεκτικό και καθησυχαστικό.
2. όλα τα μέλη της ομάδας (παιδιά) να συμμετέχουν. Αυτό βέβαια μπορεί να το επιτύχει ο επιδέξιος συντονιστής.
3. οι ομαδικές συνεδρίες με τα παιδιά θα πρέπει να είναι ευχάριστες και σε μερικές περιπτώσεις αστείες
4. η μάθηση να θεωρείται πρωταρχικός σκοπός της ομάδας, να γίνεται προσεκτική, διορατική και σταθερή διαχείριση της ομάδας από τον θεραπευτή.
5. η μάθηση να γίνεται αντιληπτή ως συλλογικό εγχείρημα.

Μέσα από την ομαδική διεργασία ανακαλύπτονται νέοι τρόποι σκέψης, νέοι τρόποι επίλυσης των προβλημάτων που μπορούν να χρησιμοποιήσουν τα παιδιά, ώστε να ξεπεραστούν τα προβλήματα και τις τραυματικές εμπειρίες τους.

Έτσι, στην ομαδική θεραπεία με παιδιά χρειάζεται απαραίτητα να υπάρχει κλίμα ένα εμπιστοσύνης, αποδοχής και ειλικρίνειας. Τα μέλη της ομάδας ανακαλύπτουν την δύναμη στην συνοχή, ενισχύονται και είναι λιγότερο φοβισμένα.

Γ 3.1. Προετοιμασία της ομάδας και του θεραπευτή.

Η ομαδική θεραπεία είναι μια επιστημονική μέθοδος που εφαρμόζεται προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι της. Για την επιτυχία της χρειάζεται συντονισμός, οργάνωση και προετοιμασία από τον θεραπευτή. Ο θεραπευτής παίζει ζωτικό ρόλο στην λειτουργία της ομάδας.

Σύμφωνα με τους David και Frank Johnson, η ομαδική θεραπεία θα είναι επιτυχής όταν στηρίζεται στην καλή προετοιμασία και όταν ανταποκρίνεται στα εξής κριτήρια:

α) στην ατομική αξιολόγηση του κάθε παιδιού. Από την ατομική αξιολόγηση προκύπτουν τα προβλήματα, οι σκέψεις, τα συναισθήματα, ο τρόπος της κακοποίησης για την αγωγή του, η ηλικία του, κ.λ.π. Έτσι σχηματίζεται η πρώτη εικόνα του θεραπευτή για το παιδί και του παιδιού για τον θεραπευτή.

β) ο καθορισμός πρακτικών ζητημάτων δηλαδή του τόπου που θα πραγματοποιούνται οι συναντήσεις, η διαρρύθμιση του χώρου, τα υλικά που θα χρειαστούν κατά την διάρκεια της θεραπείας των παιδιών. Πρέπει το περιβάλλον να είναι άνετο, ευχάριστο, ασφαλές και να ανταποκρίνεται στις ανάγκες των παιδιών.

γ) το επόμενο στάδιο περιλαμβάνει τον καθορισμό κριτηρίων. Από το πρώτο στάδιο των ατομικών συναντήσεων φαίνονται οι ανάγκες του κάθε παιδιού. Είναι βασικό η ομάδα να θέτει κοινούς στόχους, να είναι βοηθητική για όλα τα μέλη της και αυτό μπορεί να συμβεί μόνο όταν τα παιδιά που θα απαρτίζουν την ομάδα θα έχουν κοινά σημεία. Είναι κατανοητό πως θα πρέπει να υπάρχει ομοιογένεια στα μέλη της ομάδας.

δ) ο καθορισμός των συναντήσεων (του χρόνου, της διάρκειας και της συχνότητας). Τοποθετούνται αμέσως όρια κάτι που ίσως να λείπει από το οικογενειακό τους περιβάλλον. Με τον καθορισμό των ορίων τα

παιδιά νιώθουν ότι ανήκουν σε μια ομάδα και είναι το πρώτο βήμα στο να ελέγξουν τον εαυτό τους, τα ξεσπάσματα και τις απαιτήσεις τους. Μαθαίνουν να οριοθετούν τον εαυτό τους χωρίς να συμπεριφέρονται παρορμητικά (Martin Herbet, 1998, σελ260-265).

Ο θεραπευτής θα πρέπει να είναι πολύ καλά προετοιμασμένος έτσι ώστε να μπορεί να αντιμετωπίσει το κλίμα της ομάδας. Στα πρώτα στάδια επικρατεί κλίμα δυσπιστίας από μέρους των παιδιών γιατί ξεκινούν μια συνεργασία με ένα άτομο που δεν γνωρίζουν. Το χαρακτηριστικό των παιδιών στις πρώτες συναντήσεις είναι η έλλειψη συμμετοχής, η σιωπή και αυτό γιατί τα παιδιά νιώθουν ανασφάλεια και αμηχανία. Ο συντονιστής πρέπει να ενισχύει τα παιδιά, δείχνοντάς τους ειλικρίνεια, εμπιστοσύνη και ευαισθησία. Μόνο τότε θα νιώσουν ασφαλή στην ομάδα. Ο θεραπευτής δεν θα πρέπει να κάνει πολλές ερωτήσεις στα παιδιά αλλά να τους δώσει χρόνο να εξοικειωθούν . Πρέπει από μόνα τους τα παιδιά να συνειδητοποιήσουν πως η ομάδα είναι για την δική τους βοήθεια

Επίσης, ο συντονιστής και θεραπευτής πρέπει να έχει την ικανότητα παρατήρησης της μη λεκτικής επικοινωνίας. Μέσω της γλώσσας του σώματος τα παιδιά εξωτερικεύουν καταπιεσμένα συναισθήματα, που έχουν δυσκολία να τα εκφράσουν λεκτικά. Είναι χρήσιμη και απαραίτητη η παρατηρητικότητα και η διορατικότητα, ώστε να αντιληφθεί ο θεραπευτής τις αντιδράσεις που κρύβουν τα δυσάρεστα συναισθήματα του πανικού, του φόβου, του πόνου (Cohn, Social Work, 1979, σελ 517-519).

Τέλος, σκοπός του θεραπευτή είναι να βοηθήσει τα παιδιά να μοιραστούν τα συναισθήματα, τις σκέψεις και τις εμπειρίες τους και όχι να τα κρύβουν. Πρέπει να τους δείξει τον σεβασμό και την αποδοχή από την πρώτη κιόλας συνάντηση.

Η επιτυχία της ομαδικής θεραπείας εξαρτάται από τον

συνδυασμό όλων των παραγόντων που αναφέρθηκαν. Η τυχαία ή απρογραμμάτιστη χρήση της ομαδικής θεραπείας επαυξάνει τα προβλήματα των παιδιών.

Γ 3.2. Δυσκολίες στην ομαδική θεραπεία

Οι δυσκολίες που εμφανίζονται στην ομαδική θεραπεία των παιδιών οφείλονται στους γονείς και στους ίδιους τους θεραπευτές. Επίσης, παρατηρείται έλλειψη υποδομής και κατάλληλου θεραπευτικού χώρου για την διεξαγωγή των ομαδικών συναντήσεων.

Η αρνητική στάση των γονιών απέναντι στην θεραπεία έχει ως αποτέλεσμα να μην πηγαίνουν τα παιδιά στις συγκεντρώσεις της ομάδας. Ο αριθμός των μελών της ομάδας κάθε φορά είναι διαφορετικός και υπάρχει δυσκολία συνοχής και εμπιστοσύνης μεταξύ των μελών.

Στην Ελλάδα υπάρχει μεγάλη έλλειψη στους ειδικούς – θεραπευτές. Στις υπηρεσίες που υπάρχουν ειδικοί καταγράφονται πολλές ανάγκες. Μια από αυτές είναι η ανάγκη της παρατήρησης των παιδιών. Έτσι κρίνεται αναγκαία η παρουσία δύο θεραπευτών στην ομάδα που θα προσφέρουν στα παιδιά διαφορετικά πρότυπα απ ότι προσφέρουν οι γονείς τους.

Η αρνητική και επιφυλακτική στάση των παιδιών δυσκολεύουν το έργο του θεραπευτή διότι του δημιουργούν άγχος και κούραση. Ο θεραπευτής ακόμα και αν είναι άπειρος από ομαδικές θεραπείες παιδιών θα πρέπει να είναι οπλισμένος με υπομονή και επιμονή, να διευκολύνει την ομάδα ώστε η αλλαγή να γίνεται σταδιακά και να μην την αναγκάζει σε αναδίπλωση.

Πολλές φορές ο θεραπευτής αναλαμβάνει τον ρόλο του καθοδηγητή, γιατί εξαιτίας της ηλικίας, τα παιδιά δεν μπορούν να αναλάβουν πρωτοβουλίες. Σκοπός του, δεν είναι να εξουσιάζει αλλά να συνεργάζεται με τα παιδιά, δίνοντάς τις ευθύνες που μπορούν να αντέξουν.

Στην χώρα μας, η ομαδική θεραπεία, εκτός ελαχίστων

περιπτώσεων θεωρείται αδύνατη. Τα παιδιά δεν μπορούν να βιώσουν την εμπειρία της συναλλαγής εμπειριών και συναισθημάτων. Έτσι συνεχίζεται η δύσπιστη συμπεριφορά στις διαπροσωπικές σχέσεις μεταξύ των συνομηλίκων και όχι μόνο.

Γ 4. Οικογενειακή θεραπεία

Η μέθοδος της οικογενειακής θεραπείας είναι πολύ διαδεδομένη στις κλινικές θεραπείες του παιδιού και της οικογένειας. Η θεραπεία της οικογένειας δεν είναι ένα σύστημα θεραπείας, αλλά ένας βασικός επαναπροσδιορισμός της ίδιας της θεραπευτικής εργασίας.

Ο θεραπευτής δουλεύει όχι μόνο με το παιδί, αλλά με ολόκληρη την οικογένεια. Η οικογένεια προσέρχεται σε συνεδρίες ως μονάδα, δίνοντας στον θεραπευτή την δυνατότητα να εξετάσει πώς το κάθε μέλος αλληλεπιδρά με τα άλλα, τις εντάσεις που αναπτύσσονται, τον τρόπο που δημιουργούνται οι παρεξηγήσεις, πόσο καλά γνωρίζουν οι γονείς τα παιδιά τους και συνεννοούνται μαζί τους. Μέσα από την παρατήρηση, του τρόπου συμπεριφοράς και τον τρόπο που συναλλάσσονται συναισθηματικά, ο θεραπευτής θα αντιληφθεί τα δυναμικά της οικογένειας, θα μπορέσει να καταλήξει στον τρόπο παρέμβασης και θα καλλιεργήσει στην οικογένεια ένα πιο ανοιχτό συναισθηματικό προσανατολισμό.

Όταν ο θεραπευτής συνδέεται με την οικογένεια, αναλαμβάνει και την αρχηγία του θεραπευτικού συστήματος.

Στόχος της οικογενειακής θεραπείας, είναι να ανακουφίσει τα μέλη της οικογένειας, να τα βοηθήσει να προσαρμοστούν στο οικογενειακό περιβάλλον και στην πρόληψη των κρίσεων, των συναισθηματικών και κοινωνικών προβλημάτων. Βοηθάει στο να εγκαταλειφθούν εδραιωμένες συνήθειες συμπεριφοράς, οι οποίες εμποδίζουν τα μέλη να βρουν λύσεις στα προβλήματα τους και να αναγνωρίσουν τα καταστροφικά αποτελέσματα της συμπεριφοράς αυτής προς το παιδί. (Martin Herbert , 1997, σελ 234).

Να αντιληφθεί η οικογένεια ότι η χρησιμοποίηση της βίας για την αγωγή του παιδιού είναι πρόβλημα και πως το παιδί που δέχεται βία για

την αγωγή του, δεν ευθύνεται για τα « δεινά » της οικογένειας.

Ο θεραπευτής θα πρέπει να δείχνει κατανόηση και συμπάρασταση στα μέλη της οικογένειας που εμφανίζουν συναισθήματα θύμου και οργής, λόγω του περιστατικού καθώς παρατηρείται έλλειψη ορίων και κανόνων συμπεριφοράς. Συχνά τα μέλη φαίνεται να κατηγορούν και να διαφωνούν μεταξύ τους, αυξάνοντας τις εντάσεις και τις συγκρούσεις. Προσεγγίζει τις συγκρούσεις μέσα από διαδοχικές επεξηγήσεις, έτσι ώστε το ίδιο πρότυπο να φωτίζεται από διαφορετικές οπτικές γωνίες.

Η επιλογή της θεραπευτικής μεθόδου θα πρέπει να γίνεται με προσοχή και ενσυναίσθηση, να ανταποκρίνεται στις ανάγκες της οικογένειας ώστε τα μέλη να προσεγγίσουν το ένα το άλλο και η οικογένεια να ανακτήσει πάλι την λειτουργικότητά της.

Για να υπάρξει αλλαγή της λανθασμένης συμπεριφοράς, ο ειδικός θέτει « συμβόλαια » ή « συμφωνίες » μεταξύ των μελών, και μεταξύ του ειδικού και των μελών που σημαίνει πως θα πρέπει να λειτουργούν με βάση την επικοινωνία, την διαπραγμάτευση και τον συμβιβασμό (Martin Herbert, 1997,σελ247).

Επίσης ο θεραπευτής θέλοντας να αναπτύξει την ικανότητά τους για αυτενέργεια και για δραστηριοποίηση τους, τους ενημερώνει για την ύπαρξη υπηρεσιών και ομάδων οικογενειών που αντιμετωπίζουν προβλήματα ανατροφής, αγωγής και οικογενειακών σχέσεων έτσι ώστε να επιτύχει την προσφυγή τους στους φορείς.

Το περιεχόμενο της συνεδρίας επηρεάζεται από τα ερεθίσματα με τα οποία την τροφοδοτεί ο θεραπευτής. Δύο θεραπευτές μπορεί να καταλήξουν στους ίδιους στόχους , να ακολουθήσουν την ίδια τακτική, όμως τα μέσα για την επίτευξη των στόχων να διαφέρουν σε μεγάλο βαθμό, επειδή τα στιλ των θεραπειών, ως το παράγωγο των δικών τους εμπειριών ζωής, είναι διαφορετικά.(Salvador Minuchin, 2000, σελ

Μεγάλης σημασίας είναι η εμπειρία ανατροφής που προσφέρεται στους γονείς από θεραπευτική αγωγή. Για πολλούς από τους γονείς που κακοποιούν τα παιδιά τους, η ανάγκη για αγάπη και αποδοχή, η επιθυμία για σωματική φροντίδα και προστασία και η ευκαιρία για συναισθηματική τόνωση και στοργή αποτελούν το υλικό πολλών συνεδρίων της οικογενειακής θεραπείας.

Τέλος ο θεραπευτής που εργάζεται με την οικογένεια στηρίζει, κατευθύνει και ενθαρρύνει τα μέλη για αυτοεπίγνωση, ευαισθητοποίηση, υπευθυνότητα, συναίσθηση του 'εμείς' σε σχέση με τους άλλους, θέληση και επιθυμία για δράση. Η ευελιξία του θεραπευτή είναι απαραίτητη, όχι δογματισμοί, αλλά γνώσεις και διαρκή ενημέρωση, επιμόρφωση, εμπειρία, αποφυγή βιαστικών συμπερασμάτων και τέλος, συνεργασία και χρήση πηγών κοινότητας αποτελούν θεμελιώδεις και πολύτιμες τεχνικές για τον οικογενειακό θεραπευτή.

Γ 4.1. Δυσκολίες στην οικογενειακή θεραπεία

Η οικογενειακή θεραπεία μπορεί να βοηθήσει τα μέλη της οικογένειας να βελτιώσουν τις μεταξύ τους σχέσεις. Υπάρχουν ωστόσο κάποιες δυσκολίες που δυσχεραίνουν την εφαρμογή της θεραπείας.

Πολλές φορές τα μέλη της οικογένειας, αποφεύγουν ή αρνούνται να συζητήσουν για το γεγονός της άσχημης αγωγής και κακομεταχείρισης γιατί υπάρχει ο φόβος ότι εκείνος που την προκάλεσε θα κατηγορηθεί ή θα απορριφθεί.

Ο θεραπευτής ο οποίος δεν έχει την επιδεξιότητα να εμποτίσει την οικογένεια με μια ισχυρή αίσθηση, αφενός, του σεβασμού που τρέφει για καθένα από τα μέλη της ως άτομα και αφετέρου της δέσμευσης που αναλαμβάνει για να τα ανακουφίσει και να τα αποθεραπεύσει θα χάσει την οικογένεια από την διαδικασία της αλλαγής (Salvador Minuchin, 2000, σελ 217).

Μία δυσκολία της εφαρμογής, της οικογενειακής θεραπείας είναι λόγω του περιορισμένου αριθμού ειδικευμένων θεραπευτών. Οι ελλείψεις γνώσεις και η ειδική εκπαίδευση των θεραπευτών οδηγούν σε αποτυχία από τις πρώτες συναντήσεις την θεραπεία, προκαλώντας την απροθυμία της οικογένειας για την συνέχιση της. Επίσης, πολλές οικογένειες δεν κατορθώνουν να συναντηθούν στις ομάδες λόγω έλλειψης υποδομής των υπηρεσιών.

Ο θεραπευτής πρέπει να θέτει όρια στην οικογένεια, κατανοώντας τις δυσκολίες και αυτό γιατί σε πολλές περιπτώσεις είναι υποχρεωτική η μακροχρόνια θεραπεία. Η οικογένεια απογοητεύεται και αντιδρά με φυγή, πριν ολοκληρωθούν οι διαγνωστικές διεργασίες.

Τέλος, η αντίσταση στην ολοκλήρωση της οικογενειακής θεραπείας μπορεί να προέρχεται από τον ίδιο τον θεραπευτή. Μπορεί να διακατέχεται από αμφιθυμία – αβεβαιότητα για το αν η οικογενειακή

θεραπεία μπορεί να βοηθήσει την οικογένεια. Επίσης, ο θεραπευτής μπορεί να εκδηλώσει υπερβολική ταύτιση με κάποιο μέλος της οικογένειας ή να απορρίψει κάποιο μέλος αν του επαναφέρουν στο νου, μορφές από τα πρώτα χρόνια της ζωής του.

Έτσι διαφαίνεται η ανάγκη ύπαρξης διεπιστημονικής ομάδας, όπου τα μέλη της θα έχουν την ευκαιρία να ανατροφοδοτηθούν και να αλληλοενθαρυνθούν για την συνέχεια της θεραπείας της οικογένειας.

Γ 5. Μέθοδοι και τεχνικές στην ατομική, ομαδική και οικογενειακή θεραπεία.

Τα παιδιά λόγω της ηλικίας τους πολλές φορές δεν μπορούν να εκφραστούν και να χειριστούν τα συναισθήματά τους όπως θα έκανε ένας ενήλικας. Έχουν μια περιορισμένη ικανότητα να στοχαστούν βαθύτερα τα βιώματα τους. Δεν μπορούν πάντα να πουν στους γονείς τους φόβους και τις απογοητεύσεις τους, πόσο μάλλον σε έναν ξένο. Έτσι δυσκολεύεται η έκφραση και η ανάλυση των συναισθημάτων και των εμπειριών τους.

Ο θεραπευτής για να διευκολύνει τα κακοποιημένα παιδιά να μιλήσουν για την εμπειρία τους και να μπορέσουν να επεξεργαστούν τα συναισθήματά τους χρησιμοποιεί κάποιους μεθόδους και κάποιες τεχνικές. Οι μέθοδοι αυτή είναι ίδιοι τόσο στην ατομική όσο και στην ομαδική θεραπεία των παιδιών που έχουν υποστεί βία από τους γονείς τους.

Οι τεχνικές που χρησιμοποιεί ο θεραπευτής είναι οι προβολικές:

1. παιχνίδι, κατευθυνόμενο ή μη κατευθυνόμενο. Χρησιμοποιούνται κούκλες, μαριονέτες, πάζλ, βιβλία, μινιατούρες, κ.λ.π. μέσα από το παιχνίδι προβάλλονται οι οικογενειακές σχέσεις και τα προσωπικά βιώματα. Είναι το φυσικό μέσο αυτοέκφρασης του παιδιού και παρέχει το πλαίσιο μέσα στο οποίο ο θεραπευτής μπορεί εύκολα να αρχίσει τη συζήτηση με το παιδί και να διερευνήσει τα προβλήματά του.
2. Αφήγηση ή συνέχιση μιας ιστορίας. Το παιδί μπορεί να φτιάξει μια ιστορία όπου το κεντρικό πρόσωπο θα είναι το ίδιο. Συνήθως προβάλλει τα δικά του συναισθήματα, ιδίως τις μη αποδεκτές στάσεις, τις οποίες σπάνια παραδέχεται, πάνω στις φανταστικές μορφές. Αποδίδει διάφορα κίνητρα και ιδέες που είναι ουσιαστικά

δικά του. Έτσι μετά από το παραμύθι γίνεται συζήτηση για την οικογένεια.

3. Role – play. Στην ατομική θεραπεία τον ρόλο του γονέα τον παίρνει ο θεραπευτής, ενώ στην ομαδική θεραπεία κάποιο μέλος της ομάδας. Θεωρείται ως η πιο διαδεδομένη μέθοδος. Με το παιχνίδι των ρόλων, διευκολύνεται η μεταβίβαση και η μετάθεση των αισθημάτων του παιδιού προς τους γονείς, αποκαλύπτονται τα συναισθήματα και μπορούν να συζητηθούν.
4. Το χτύπημα του μαξιλαριού ή του τοίχου με κάποιο αντικείμενο είναι ένα παιχνίδι που προσφέρει στο παιδί την εκτόνωση από το θυμό, την απόγνωση, το μίσους, κ.λ.π.
5. Θεραπεία μέσω τέχνης. Ο θεραπευτής χρησιμοποιεί την ζωγραφική, το κολάζ, κ.λ.π για να συλλέξει πληροφορίες για τα συναισθήματα του παιδιού. Είναι χαρακτηριστικός ο τρόπος που το παιδί ζωγραφίζει την οικογένειά του και τον εαυτό του. Στα σχέδια ζωγραφικής παρατηρούνται συνήθως τα τεράστια χέρια των γονιών, το σωματικό μέγεθος του παιδιού και πολλές φορές η απουσία του από κατά τον σχεδιασμό της οικογένειας. Επίσης χρησιμοποιεί έντονα χρώματα όπως μαύρο και κόκκινο προσθέτοντας πολλές μουτζούρες.
6. Η συμπλήρωση προτάσεων. Ο θεραπευτής ξεκινάει μια πρόταση που την τελειώνει το παιδί όπως για παράδειγμα: μακάρι να....., θα ήθελα πολύ....., μου αρέσει να....., κ.λ.π.
7. Γυμναστική. Λόγω της μειωμένης κινητικής ανάπτυξης που μπορεί να παρουσιάζουν μερικά παιδιά, μέσα από την γυμναστική μαθαίνουν να τρέχουν, να χοροπηδούν, να αγγίζουν διάφορα αντικείμενα χωρίς να φοβούνται. Δημιουργείται ένα κλίμα εμπιστοσύνης, ασφάλειας και προστασίας, δέχοντας την βοήθεια που τους προσφέρεται.

8. Χαλάρωση. Η αποφόρτιση των αρνητικών συναισθημάτων, των παιδιών μέσω της χαλάρωσης γίνεται με κινήσεις των ματιών, της κεφαλής, του σώματος. Τα παιδιά απεγκλωβίζονται από το άγχος και την ένταση

Στόχος των παιχνιδιών εκτός των άλλων είναι τα παιδιά να μάθουν τα όρια και τους κανόνες, την σπουδαιότητα του αλληλοσεβασμού και της ισότιμης συμμετοχής.

Καμία τεχνική δεν είναι πετυχημένη εάν δεν υπάρχει ένας θεραπευτής κατάλληλα προετοιμασμένος για την προσέγγιση του παιδιού και της ομάδας. Μέσω των τεχνικών που αναφέρθηκαν θα εμφανισθούν στην επιφάνεια καταπιεσμένα συναισθήματα και βιώματα και ο θεραπευτής θα πρέπει να μπορεί να τα χειριστεί με σωστό τρόπο και να αντιμετωπίσει τις διάφορες καταστάσεις.

Οι τεχνικές αυτές δεν είναι κατάλληλες για όλα τα παιδιά. Θα πρέπει να γνωρίζει ποιες θα χρησιμοποιεί κάθε φορά, για τις ανάγκες και τα προβλήματα του κάθε παιδιού.

Κατά την οικογενειακή θεραπεία ο θεραπευτής έχει στην διάθεσή του διάφορες τεχνικές όπως:

- 1) Εκδραμάτιση. Είναι μία άμεση παρουσίαση των προβλημάτων που υπάρχουν μεταξύ γονιού και παιδιού. Ενθαρρύνονται να μιλήσουν απευθείας ο ένας στον άλλο και όχι μέσω του θεραπευτή.
- 2) Role – play. Είναι ένα σημαντικό μέσο γιατί προσφέρει την δυνατότητα τα άτομα να “ παίξουν ” τον ρόλο ενός ατόμου και τις αντιδράσεις του σε μια γνωστή κατάσταση (ο γονέας γίνεται παιδί, ενώ το παιδί παριστάνει το γονέα). Η χρήση του role-play βοηθά τους ανθρώπους να αποκτήσουν επίγνωση μιας συγκεκριμένης κατάστασης και να εξερευνήσουν συναισθήματα, αντιδράσεις, συμπεριφορές δικές τους και των άλλων. Να κατανοήσουν περισσότερα πράγματα για την κατάσταση την οποία έπαιξαν.

- 3) Αποσαφήνιση ορίων. Η θέσπιση ή αποσαφήνιση ορίων είναι χαρακτηριστικό της οικογενειακής θεραπείας
- 4) Ανάγνωση βιβλίων. Οι γονείς ενθαρρύνονται να διαβάσουν βιβλία για την ανατροφή των παιδιών. Διδάσκονται και κατανοούν τα λάθη και τις δυσκολίες.
- 5) Τεχνικές – δεξιότητες. Οι ειδικοί διδάσκουν τις τεχνικές και δεξιότητες χειρισμού του θυμού, της απομόνωσης και των εκρήξεων. Έτσι αποφεύγονται άσχημοι τρόποι αγωγής του παιδιού.
- 6) Η αλλαγή του πλαισίου. Είναι λιγότερη άμεση μέθοδος. Αφορά την μεταβολή της συναισθηματικής οπτικής γωνίας από την οποία βιώνεται μια κατάσταση. Η εμπειρία του ατόμου τοποθετείται σε ένα άλλο πλαίσιο το οποίο ταιριάζει εξίσου καλά στα γεγονότα, και έτσι μεταβάλλεται ολόκληρο το νόημα της. (Salvador Minuchin, 2000)

Οι μέθοδοι που αναφέρθηκαν δεν είναι δεσμευτικοί. Ο θεραπευτής θα πρέπει να διαθέτει φαντασία, ευελιξία, οξυδέρκεια, διορατικότητα και ετοιμότητα για να τροποποιεί τις μεθόδους ανάλογα με την κάθε περίπτωση. Το σημαντικότερο από όλα όμως είναι η αποδοχή και η συμπαράσταση του ειδικού και ως προς το παιδί και ως προς τους γονείς. Να υπάρχει μια σχέση βασισμένη στην εμπιστοσύνη και στην ειλικρίνεια.

Δ. ΜΕΣΑ ΔΙΑΠΑΙΔΑΓΩΓΗΣΗΣ

Δ 1.Ενημέρωση για τα μέσα διαπαιδαγώγησης στους γονείς.

Οι γονείς επηρεάζουν σημαντικά την διαμόρφωση του σχεδίου ζωής και της προσωπικότητας του παιδιού. Συχνά ο διάλογος ανάμεσά τους επηρεάζει την εικόνα που σχηματίζει το παιδί για τον εαυτό του. Δίνοντας έμφαση στα λάθη, καλλιεργούν αισθήματα ανεπάρκειας ή αντίδρασης. Οι σκληρές και ανόητες τιμωρίες δεν επιφέρουν καμία παιδαγωγική επιτυχία και φυσικά υπονομεύουν μια υγιή αυτοπεποίθηση. Το « ξύλο » και την τιμωρία που διαρκεί πολλές μέρες ή και εβδομάδες, το αισθάνονται πολλά παιδιά σαν κάτι εξαιρετικά οδυνηρό και ταπεινωτικό με συνέπεια την βαθιά αποξένωση από τους γονείς.

Εάν η μέθοδος ανατροφής που ακολουθούν οι γονείς, έχει λαθεμένα στοιχεία όπως την γκρίνια, την υπερβολική επίβλεψη, την κακοποίηση (σωματική και ψυχολογική), το παιδί θα καταλήξει στο συμπέρασμα ότι δεν αξίζει και δεν θα μπορέσει να διδαχθεί από την ίδια την ζωή.

Όταν οι γονείς προστατεύουν το παιδί από τις λογικές συνέπειες των πράξεών τους, υποκαθιστώντας τις με την γκρίνια και την τιμωρία, αυτόματα καταστρέφεται η σχέση μεταξύ τους, εμποδίζοντας το παιδί να γίνει ανεξάρτητο και υπεύθυνο.

Η ανατροφή του παιδιού από τους γονείς θα πρέπει να διέπεται από τις ακόλουθες βασικές αρχές:

- 1) ο γονιός θα πρέπει να κατανοεί το παιδί του
- 2) η σχέση ανάμεσα στον γονιό και το παιδί θα πρέπει να βασίζεται στον αμοιβαίο σεβασμό

- 3) ο γονιός θα πρέπει να είναι σταθερός (η σταθερότητα δείχνει σεβασμό για τον εαυτό του, και η καλοσύνη σεβασμό για το παιδί του)
- 4) οι γονείς θα πρέπει να αναζητούν και να δίνουν έμφαση στα θετικά σημεία του παιδιού. Θα πρέπει να περνάει περισσότερη ώρα ενθαρρύνοντας το παιδί παρά διορθώνοντάς το.
- 5) Ο γονιός θα πρέπει να έχει το θάρρος να ζει με τις δικές του ανεπάρκειες. Θα πρέπει να παραδεχθεί τον εαυτό του και το παιδί του όπως είναι.
- 6) Οι φυσικές και λογικές συνέπειες που διδάσκουν το σεβασμό για την τάξη, θα πρέπει να αντικαταστήσουν την αμοιβή και την τιμωρία.
- 7) Εάν υπάρχει αρνητική σχέση, οι γονείς πρέπει να έχουν την υπομονή και να διαθέσουν χρόνο για τις διορθωτικές προσπάθειες.

(Ντον Ντινκμεγιερ – Γκαρν ΜακΚαιν, 1980, σελ 41).

Για να υπάρχει μια υγιή ατμόσφαιρα, που να διευκολύνει την ωρίμανση και την συνεργασία, ο γονιός θα πρέπει να μάθει να δέχεται και να σέβεται το παιδί σαν ισότιμο άνθρωπο που έχει βασικά ανθρώπινα δικαιώματα. Θα πρέπει να μάθουν να ακούν και να ενθαρρύνουν το παιδί, καλλιεργώντας την υπευθυνότητα, βάζοντας όρια με δημοκρατικό τρόπο.

Επίσης, στην προσπάθειά του ο γονιός να δημιουργήσει μια υγιή σχέση, δεν σημαίνει ότι θα πρέπει να δέχεται ολόκληρη την συμπεριφορά του. Μπορεί να απορρίπτει κάποιους τρόπους συμπεριφοράς, χωρίς όμως να απορρίπτει το παιδί σαν άνθρωπο. Ο τόνος της φωνής και οι κινήσεις θα πρέπει να δείχνουν εκτίμηση στο παιδί ακόμα και αν δεν εγκρίνεται η πράξη του. Θα πρέπει να μιλούν στο παιδί όπως θα μιλούσαν με έναν καλό φίλο, δείχνοντας σεβασμό,

υπολογίζοντας τα συναισθήματά και την γνώμη του. Το παιδί όταν νιώθει τον σεβασμό ταυτόχρονα έχει την τάση να δείχνει σεβασμό και να είναι συνεργάσιμο.

Πολλές φορές υπάρχει αρνητική σχέση ανάμεσα στο παιδί και στους γονείς. Αυτό συμβαίνει όταν οι γονείς δεν μπορούν να επικοινωνήσουν με το παιδί, όταν δεν είναι σε θέση να το ακούσουν. Έτσι, θα πρέπει να μάθουν διάφορες ειδικές τεχνικές και τρόπους αντιμετώπισης για να ενθαρρύνουν το παιδί να μιλήσει. Αυτό μπορεί να γίνει με λεκτικά και μη λεκτικά μηνύματα, δείχνοντας του, το πραγματικό ενδιαφέρον.

Όταν το παιδί νιώθει παραδοχή και κατανόηση, είναι απαλλαγμένο από απειλές και απόρριψη και είναι σε θέση να αναζητήσει εναλλακτικές λύσεις.

Οι γονείς εφαρμόζοντας θετικούς δημοκρατικούς τρόπους αντιμετώπισης, τα αποτελέσματα των προσπαθειών τους είναι πολύ διαφορετικά από αυτά που θα πετύχαιναν συνήθως με τους αυταρχικούς τρόπους. Το παιδί μεγαλώνοντας γίνεται αυτόνομος και ανεξάρτητος. Είναι προετοιμασμένο να αντιμετωπίσει διάφορες δυσκολίες και απαιτήσεις της ζωής παίρνοντας υπεύθυνες αποφάσεις, χωρίς να φοβάται μια πιθανή αποτυχία

Δ 2. Ενημέρωση για τα μέσα διαπαιδαγώγησης στο σχολείο

Παρόλο που οι δάσκαλοι κάνουν όλοι την ίδια εργασία, διαφέρουν ως προς τον τρόπο που την κάνουν. Ο δάσκαλος αποτελεί όπως και κάθε άνθρωπος μοναδική και ανεπανάληπτη προσωπικότητα, όπως και η κάθε πράξη του. Η συμπεριφορά του προς έναν συγκεκριμένο μαθητή, μια συγκεκριμένη στιγμή μπορεί να έχει διαφορετικό περιεχόμενο από ό,τι σε μια άλλη στιγμή και σε άλλον μαθητή. Αυτό βέβαια οφείλεται στον τύπο του κάθε δασκάλου. Σύμφωνα με τον Caselmann, η διδασκαλία έχει δύο πλευρές: την προσωπική και την αντικειμενική και υπάρχουν δύο τύποι δασκάλων. Υπάρχει ο τύπος του « παιδότροπου », ο οποίος προσαρμόζει την παιδαγωγική δραστηριότητα σύμφωνα με τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα του παιδιού, και του « λογότροπου », ο οποίος τοποθετεί στο κέντρο των δραστηριοτήτων το αντικείμενο που διδάσκει (Καψάλης, 1986, σελ 415). Ανεξάρτητα όμως από τον τύπο στον οποίο ανήκει ο δάσκαλος, θα πρέπει να κάνει σωστά το καθήκον του.

Οι αγωγή από τους δασκάλους θα πρέπει να βασίζεται σε δημοκρατικές αρχές, στην κατανόηση και στην ενθάρρυνση των μαθητών, στην εξέλιξη της κοινωνικότητας τους και στην προετοιμασία τους για τον ενεργό κοινωνικό τους βίο. Στόχος της ενθάρρυνσης είναι να αναπτυχθεί στο παιδί η υπευθυνότητα, η εργατικότητα, το θάρρος, το κοινωνικό συναίσθημα, το ήθος και η καλλιέργεια της δημιουργικής σκέψης. Το παιδί μέσα από την ενθάρρυνση, αναπτύσσει, το κοινωνικό του ενδιαφέρον, την προθυμία και την ικανότητα να προσφέρει την συμβολή του στην κοινότητα. Το μήνυμα της ενθάρρυνσης δείχνει τον σεβασμό και την εμπιστοσύνη από τον δάσκαλο προς το παιδί.

Έτσι η σωστή διαπαιδαγώγηση του παιδιού στο σχολικό περιβάλλον θα πρέπει να περιλαμβάνει τις εξής αρχές:

- I. Την εκτίμηση της αξίας του παιδιού. Ο δάσκαλος θα πρέπει να αξιοποιεί το παιδί, όπως αυτό είναι. Να επιλέγει ενεργητικά και ορθά στοιχεία της συμπεριφοράς του παιδιού και να τα αξιοποιεί κατάλληλα.
- II. Την αξία της πίστης και της πεποίθησης στο παιδί. Ο δάσκαλος θα πρέπει να δείχνει πίστη στο παιδί, έτσι ώστε να οδηγείτε το παιδί να πιστέψει στον εαυτό του.
- III. Στην χρησιμοποίηση της ομάδας. Ο δάσκαλος θα πρέπει να χρησιμοποιεί την ομάδα, για να διευκολύνει την σωστή ανάπτυξη και αγωγή του παιδιού. Η ανάγκη του ανθρώπου να αποτελεί μέρος της ομάδας και να βρίσκει την σημαντικότητά του με το να ανήκει κάπου, εξηγεί πολλούς τρόπους συμπεριφοράς. Ο δάσκαλος θα πρέπει να είναι γνώστης της κοινωνιομετρίας και να κάνει ορθή χρήση της δυναμικής της ομάδας.
- IV. Στην ασφάλεια του παιδιού. Το παιδί παράλληλα με την ανάγκη για αναγνώριση της αξίας του αισθάνεται και την ανάγκη της ασφάλειας. Η ασφάλεια επιτυγχάνεται, δίνοντας στο παιδί η ευκαιρία για δράση, εξασφαλίζοντας τα δικαιώματά του και δικαιολογώντας τα σφάλματά του. Έτσι ικανοποιούνται οι προσπάθειες του και γίνεται αποδεκτό όπως είναι.
- V. Η χρήση σωματικής τιμωρίας ή άλλων μεθόδων όπως ειρωνεία, υποτίμηση, εξευτελισμός πρέπει να αποφεύγονται γιατί είναι τα εργαλεία του κλίματος σε ένα σχολείο γενεσιουργό βίας. Να δεσμευτεί ο δάσκαλος πως δεν θα πρέπει να χρησιμοποιεί σωματική τιμωρία μέσω και έξω από την τάξη.
- VI. Να φροντίσει για την δημιουργία ενός κλίματος στην τάξη που θα προωθεί την αλληλεγγύη, την αλληλοεκτίμηση, την εκτίμηση

του εαυτού, την ανάπτυξη του εαυτού για τα παιδιά και για τον ίδιο τον εκπαιδευτικό.

Επίσης ένα από τα σημαντικότερα μέσα αγωγής του παιδιού, για την ανάπτυξη της αυτενέργειας, του αυτοελέγχου και της αυτοπειθαρχίας, είναι οι διάφορες εκδηλώσεις στην ζωή του σχολείου. Οι κυριότερες εκδηλώσεις της σχολικής ζωής που με την οργάνωση τους μπορεί να αποτελέσουν σπουδαία μέσα αγωγής του παιδιού είναι τα εξής:

- I. Η μαθητική αυτοδιοίκηση : είναι ένα από το πιο αποτελεσματικό μέσο δημοκρατικής αγωγής, το οποίο συντελεί στην κοινωνικοποίηση, στην διαμόρφωση ηθικής και πολιτικής συνείδησης του παιδιού. Με τον θεσμό της μαθητικής αυτοδιοίκησης οι μαθητικές κοινότητες των σχολικών τάξεων συμμετέχουν ενεργά στη διοίκηση του σχολείου. Έτσι οι μαθητές με την βοήθεια των δασκάλων, αναλαμβάνουν προσωπικά την αντιμετώπιση των διαφόρων προβλημάτων της καθημερινής σχολικής ζωής.
- II. Οι μορφωτικές και κοινωνικές εκδηλώσεις της σχολικής ζωής : οι μαθητές με την βοήθεια των δασκάλων, οργανώνουν διάφορες εκδηλώσεις, σύμφωνα με τα ενδιαφέροντα και τις ικανότητες των ίδιων, των μαθητών. Τέτοιες εκδηλώσεις είναι η διοργάνωση σχολικών εορτών, εκδρομών, εκθέσεων μαθητικών έργων, σχολικών αγώνων καθώς και έργων κοινωνικής πρόνοιας και φιλανθρωπίας. (Χ.Φίσελ - Κάρλ, 1984, σελ 203).

Ε Η ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

Ε 1. Γειτονιά – Σχολείο – Μ.Μ.Ε.

Στις περισσότερες περιπτώσεις κακομεταχείρισης του παιδιού, οι γείτονες είναι γνώστες της κατάστασης. Γνωρίζουν ακριβώς τι συμβαίνει μέσα από τις φωνές, τα κλάματα και από τις πιθανόν εκκλήσεις του παιδιού για βοήθεια. Μπροστά σε αυτήν την κατάσταση σιωπούν κλείνοντας ερμητικά τα αυτιά τους, για να μην εισβάλλουν στην ιδιωτική ζωή του γείτονα και για να μην αναγκαστούν να έρθουν σε σύγκρουση με τον γείτονα. Επίσης, οι γείτονες πολλές φορές φοβούνται τα αντίποινα από τον γονέα ή την πιθανή ανάμειξη τους σε νομικές ή δικαστικές διαμάχες. Έτσι, χρησιμοποιούν δικαιολογίες για την στάση τους και αποφεύγουν τις πιθανόν κοινωνικές επαφές με την οικογένεια.

Άλλοτε πάλι, ο περίγυρος πλησιάζει τα παιδιά για να ικανοποιήσει την περιέργειά του. Οι πολλές ερωτήσεις που κάνουν, τα σχόλια, τα κουτσομπολιά και η κριτική βιώνονται από το παιδί ως στιγματισμό και το αναγκάζουν σε άρνηση οποιασδήποτε επαφής με τους γείτονες. Μόνο ένα μικρό ποσοστό γειτόνων προσεγγίζουν το παιδί με ευαισθησία και καταφεύγουν στις αρμόδιες υπηρεσίες για την γνωστοποίηση του προβλήματος. Η γνωστοποίηση γίνεται είτε επώνυμα στις αρμόδιες αρχές είτε ανώνυμα με τηλεφωνική καταγγελία στην αστυνομία ή στον εισαγγελέα.

Η μειωμένη ευαισθητοποίηση του κοινού, αποτελεί πρόβλημα και καθίστανται αναγκαία η αντιμετώπιση του προβλήματος από κάθε άνθρωπο χωριστά. Ο συνειδητοποιημένος συνάνθρωπος πρέπει να εκδηλώνει πραγματικό ενδιαφέρον για τέτοιου είδους περιστατικά, να

επικοινωνεί πάντα με τις αρμόδιες υπηρεσίες για την ενημέρωση και την καταγγελία των περιστατικών, να σέβεται το παιδί και να το αντιμετωπίζει αξιοπρέπεια, στοργή και κατανόηση, να μην κρίνει και κατηγορεί, να αποφεύγει την αντιμετώπιση του γονέα γιατί μπορεί να οδηγηθεί σε συγκρούσεις και διαμάχες μαζί του. Να είναι απαλλαγμένος από δυσπιστία και να μην αμφισβητεί τα λεγόμενα του παιδιού (Kempe, Child abuse and neglect, 1979, σελ 34).

Τα περισσότερα παιδιά που έχουν δεχθεί βία για αγωγή τους παρουσιάζουν αρνητική συμπεριφορά, δυσκολίες προσαρμογής και απομόνωση στο σχολικό περιβάλλον. Συνήθως ο δάσκαλος αντιλαμβάνεται του τι συμβαίνει στο σπίτι από τις συμπεριφορές και τις στάσεις και με το νέο θετικό κλίμα που δημιουργείτε στην σχέση δασκάλου – παιδιού, δίνεται η δυνατότητα στο παιδί να μιλήσει και να εμπιστευτεί το μυστικό του.(αναγνώριση-αντιμέτωπιση κακοποίησης, σελ 70).

Όμως ο μεγάλος αριθμός των παιδιών που πρέπει να ασχοληθεί, το πλήθος των αντικρουόμενων συναισθημάτων, η έλλειψη οδηγιών και η περιορισμένη αναφορά για την αντιμετώπιση του προβλήματος στα πλαίσια του προγράμματος σπουδών, η μειωμένη ευαισθητοποίηση σταματούν κάθε προσπάθεια του εκπαιδευτικού να διερευνήσει το πρόβλημα.

Η απομόνωση του παιδιού από τις σχολικές παρέες βιώνεται από τους άλλους συμμαθητές ως απόρριψη των ίδιων, με αποτέλεσμα και την δική τους απορριπτική στάση. Έτσι το παιδί αδυνατεί να εμπιστευτεί στους συμμαθητές το πρόβλημα και εκείνοι δεν έχουν την ωριμότητα να προσφέρουν συμπαράσταση και αποδοχή.

Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης έχουν σαν στόχο όχι την ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης απέναντι στην παιδική κακοποίηση αλλά στην είδηση με την μεγάλη ακροαματικότητα, στην

εμπορευματοποίηση δηλαδή του περιστατικού.

Οι δημοσιογράφοι έχουν την τάση να παρουσιάζουν τους γονείς σαν τέρατα χρησιμοποιώντας τις περισσότερες φορές αρνητικούς χαρακτηρισμούς. Η στάση τους είναι κατηγορηματική, επιβαρύνοντας τους γονείς με άγχος, πόνο και απόρριψη. Επίσης κάνουν παράλογες ερωτήσεις στους γονείς όπου έχουν κακοποιήσει τα παιδιά τους όπως για παράδειγμα: πως νιώθετε τώρα για το παιδί σας. Τα Μ.Μ.Ε εκτός από την δημοσίευση αυτών των περιστατικών, « κρύβουν » τις δυσλειτουργίες του κράτους, τις ελλείψεις των υπηρεσιών και αποσιωπούν την αναγκαιότητα της πληροφόρησης, της κοινής γνώμης για τα περιστατικά.

Σύμφωνα με κανονισμούς της Ένωσης Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων κατά την ενημέρωση του κοινού για τέτοιου είδους περιστατικά, η τηλεοπτική παρουσίαση των ανηλίκων που υπέστησαν βία. Έμμεσα όμως επηρεάζονται εξαιτίας της δημοσιοποίησης που γίνεται.

Καταλαβαίνουμε λοιπόν πως τα Μ.Μ.Ε δεν λειτουργούν με ορθό και αντικειμενικό τρόπο. Πρέπει κάθε άνθρωπος να μην είναι αντικείμενο προς « πώληση » και εμπορευματοποίησης αλλά να αντιμετωπίζεται από όλους ως κάποιος που μέσα στο δράμα του διακρίνει σεβασμό και ευγένεια.

ΣΤ. Πρόληψη της βίας

Οι περισσότερες προσπάθειες στον χώρο της βίας κατά των παιδιών έχουν επικεντρωθεί μέχρι σήμερα στην διάγνωση και την θεραπεία και όχι στην πρόληψη του προβλήματος. Μέσα από τις περιπτώσεις αυτές, μάθαμε ποιοι γονείς ασκούν βία στα παιδιά τους και για τις ανάγκες των γονέων που έχουν προδιαθεσικούς παράγοντες για βία- κακοποίηση στα παιδιά τους. Η αντιμετώπιση, των αναγκών των παιδιών, μας έμαθε ότι η θεραπευτική παρέμβαση στα παιδιά πρέπει να είναι ένας μακροπρόθεσμος στόχος πρόληψης. (Τσιαντής - Μανωλόπουλος, Σύγχρονα θέματα παιδοψυχιατρικής Ι τόμος , 1987, σελ 364).

Η πρόληψη προκειμένου να καταστεί ουσιώδες και να είναι πραγματικά αποτελεσματική, πρέπει να σχεδιαστεί στα επίπεδα του ατόμου, της κοινότητας, και της ευρύτερης κοινωνίας. Μπορεί να χωριστεί σε τρεις βασικές κατηγορίες που εκπροσωπούν αυτοτελείς αλλά και αλληλένδετους στόχους.

Έτσι μπορούμε να διακρίνουμε την πρόληψη σε τρεις φάσεις :

- 1) πρωτογενείς πρόληψη – 1^η φάση διεργασίας
- 2) δευτερογενής πρόληψη – 2^η φάση διεργασίας
- 3) τριτογενής πρόληψη – 3^η φάση διεργασίας

Ποιο αναλυτικά μπορούμε να αναφέρουμε τα εξής :

- 1) πρωτογενής πρόληψη. Στόχος της πρωτογενούς πρόληψης είναι η βελτίωση των συνθηκών ζωής για τις οικογένειες με παιδιά, για

την άμεση καταπολέμηση των αιτιολόγων παραλόντων της άσκησης βίας-κακοποίησης. Τα μέτρα που αφορούν την πρωτογενή πρόληψη είναι τα εξής:

- βελτίωση των κοινωνικό-οικονομικών συνθηκών διαβίωσης, καλύτερες συνθήκες εργασίας, πρόνοιας, περίθαλψης κ.λ.π.
- εκπαίδευση και διαφώτιση για ζητήματα ενδοοικογενειακών σχέσεων, ορίων και δικαιωμάτων.
- Προγράμματα οικογενειακού προγραμματισμού.
- Αλλαγή των στάσεων σε θέματα της ανατροφής των παιδιών ιδίως στην χρήση της τιμωρίας
- Προγράμματα ενίσχυσης της μητρότητας, άδειες κήησης και τοκετού (Τσιαντής, 1996 ,σελ57).

Είναι ευνόητο ότι η πρωτογενής πρόληψη δεν μπορεί να λειτουργήσει αυτοδύναμα, παρά μόνο σε στενή συνεργασία με ειδικευμένες υπηρεσίες που αναλαμβάνουν να αντιμετωπίσουν τις περιπτώσεις που μοιραία φέρνουν στην επιφάνεια τα προγράμματα της πρωτογενούς πρόληψης.

2) δευτερογενής πρόληψη. Στην δευτερογενή πρόληψη παρατηρούμε την ανάπτυξη προγραμμάτων με στόχο των εντοπισμό οικογενειών και παιδιών που έχουν αυξημένες πιθανότητες εκδήλωσης του προβλήματος. Το στάδιο αυτό επικεντρώνεται στην παρακολούθηση εγκύων και στον εντοπισμό αυτών που ίσως αργότερα διαπαιδαγωγήσουν το παιδί τους με την χρήση βίας.

Τα προγράμματα καλύπτονται κυρίως από ιατρικές υπηρεσίες και με την ειδική θεραπευτική παρέμβαση μπορεί να αποφευχθεί η εκδήλωση του προβλήματος σ αυτές τις οικογένειες.

3) τριτογενής πρόληψη. Στόχος της είναι να μην επανακακοποιηθούν παιδιά που ήδη έχουν κακομεταχειριστεί από τις οικογένειες τους ή τα αδέλφια τους. Η τριτογενής πρόληψη καλύπτει:

- την εκτίμηση της οικογενειακής κατάστασης από την διεπιστημονική ομάδα (παιδοψυχίατροι, ψυχολόγοι, κοινωνικοί λειτουργοί, παιδίατροι, νομικοί)
- θεραπευτική αντιμετώπιση των γονέων
- βελτίωση των κακών κοινωνικοοικονομικών συνθηκών της οικογένειας
- θεραπευτική αντιμετώπιση του παιδιού
- απομάκρυνση του παιδιού από το οικογενειακό περιβάλλον του
- αφαίρεση γονικής μέριμνας

Μελέτες του νοσοκομείου παιδών “Αγία Σοφία ” έδειξαν πως οι γονείς που χρησιμοποιούν την βία για την διαπαιδαγώγηση των παιδιών τους είναι μεγάλο. Το ποσοστό των γονέων αγγίζει το 65% και σχεδόν όλοι πιστεύουν πως η μέθοδος αυτή πρέπει να καταργηθεί. Η σωματική τιμωρία με έμφαση το ξύλο, λειτουργεί σαν πλαίσιο ανοχής ακραίων μορφών που είναι η σωματική βία. Η κατάργηση της τιμωρίας θα αποτελέσει προστατευτικό πλαίσιο για την πρόληψη της βίας στα παιδιά. (Αγάθωνος - Γεωργοπούλου, στρογγυλό τραπέζι I, 1999, σελ 12).

Τα τελευταία χρόνια, το ινστιτούτο υγείας του παιδιού παρέχει την δυνατότητα δημιουργίας προγραμμάτων πρόληψης της παιδικής θυματοποίησης. Στόχος της προσπάθειας αυτής, είναι η ελαχιστοποίηση των περιπτώσεων παιδικής κακομεταχείρισης, λόγω των πράξεων των ενηλίκων, μέσω της κινητοποίησης ομάδων του πληθυσμού. Έτσι το Ι.Υ.Π. σε συνεργασία με εθνικούς και ευρωπαϊκούς εταίρους διεξάγει προγράμματα για την υγεία και τα δικαιώματα του παιδιού στην Ελλάδα όπως:

Α) Το Πρόγραμμα « Η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού. Προαγωγή της επικοινωνίας μεταξύ γονέων και παιδιών: δικαιώματα και υποχρεώσεις » στα ελληνικά πλαίσια το πρόγραμμα περιλαμβάνει :

- συλλογή πληροφοριών μέσω ερωτηματολογίου σχετικά για την ποιότητα και την συμμετοχή των παιδιών στο σπίτι και την οικογένεια.
- Δημιουργία ομάδων παιδιών και νέων, με στόχο την προαγωγή του δικαιώματος στην συμμετοχή.

Β) Το Πρόγραμμα « Προαγωγή της Υγείας στα Δικαιώματα των Παιδιών και των Νέων ». Βασικός στόχος του προγράμματος αυτού, είναι η παροχή εκπαιδευτικού υλικού για εκπαιδευτικούς και εμπνευστές που φιλοδοξούν να μεταδώσουν το μήνυμα της σύμβασης των δικαιωμάτων του παιδιού.

Γ) Προγράμματα Κοινωνικής Ανάπτυξης και Προαγωγής της Υγείας στην Ρόδο. Η δράση του προγράμματος βασίζεται στην παρέμβαση παροχής υπηρεσιών και εκπαίδευσης εκπαιδευτικών. Επίσης, δημιουργούνται δομές προς συμφέρον των παιδιών όπως:

- Ένα κοινοτικό προσχολικό κέντρο για το παιδί και την

οικογένεια.

- Ευκαιρίες για δράση και ελεύθερη έκφραση των παιδιών στα πλαίσια του σχολείου και της κοινότητας. (Αγάθωνος – Γεωργοπούλου & Μ.Τσαγκάρη, 1999, σελ 235).

Οι γονείς πάλι θα μπορούσαν να προλάβουν την ανάπτυξη αντικοινωνικών στάσεων και συμπεριφορών ακολουθώντας τα επόμενα χαρακτηριστικά:

- να γίνεται συνεχής χρήση της λογικής και των εξηγήσεων
- να γίνεται σωστή ανάθεση ευθυνών στα παιδιά
- να υπάρχουν ισχυροί δεσμοί στοργής και σεβασμού ανάμεσα στους γονείς και στα παιδιά.
- να υπάρχει ενθάρρυνση των γονέων έτσι ώστε να ακούν με προσοχή τα παιδιά τους. (Martin Herbert, 1997, σελ181).

Η σημασία της πρόληψης είναι τεράστια. Είναι πιο εύκολο να προλαμβάνεται ένα πρόβλημα παρά να γίνεται προσπάθεια θεραπείας των πολλών επιπτώσεων του. Επίσης, τα οικονομικά οφέλη του κράτους θα ήταν μεγαλύτερα εάν η επένδυση ήταν περισσότερο στην πρόληψη παρά στην θεραπεία. Αυτό που απαιτείται λοιπόν στην εποχή μας είναι δράση σε πρακτικό επίπεδο.

Z. ΑΡΜΟΔΙΟΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ

Z 1. Παιδική προστασία στην Ελλάδα

Η παιδική προστασία στην Ελλάδα καλύπτει τα παιδιά που έχουν υποστεί κακομεταχείριση αλλά και των παιδιών που χρειάζονται οποιαδήποτε βοήθεια. Η κάλυψη αυτή προέρχεται από :

- Το υπουργείο υγείας και πρόνοιας
- Το υπουργείο δικαιοσύνης
- Νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου
- Την ελληνική ορθόδοξη εκκλησία
- Από οργανισμούς που εποπτεύονται από το υπουργείο υγείας και πρόνοιας όπως ο Ε.Ο.Κ.Φ (Π.Ι.Κ.Π.Α, Μητέρα, Ε.Ο.Π). (Αγάθωνος-Μαραγκός, Κοινωνική Εργασία, 1986, σελ 101).

Τα προγράμματα παιδικής προστασίας χωρίζονται σε δύο κατηγορίες : α) στην κλειστή ιδρυματική περίθαλψη και β) στην ανοιχτή περίθαλψη.

Τα ιδρύματα κλειστής περίθαλψης είναι κρατικά όπως ορφανοτροφεία, βρεφοκομεία κ.λ.π. Στόχος της παρέμβασης των κλειστών ιδρυμάτων, είναι η βελτίωση των οικογενειακών συνθηκών έτσι ώστε να επιστρέψει το παιδί στην οικογένεια. Τα αποτελέσματα της κλειστής περίθαλψης στην Ελλάδα είναι θλιβερά εκτός από ελάχιστες περιπτώσεις. Παρατηρείται μεγάλος αριθμός παιδιών και οι ειδικοί δεν συνεργάζονται με την οικογένεια του παιδιού ώστε να προγραμματιστεί η επιστροφή του παιδιού ή να διακοπεί η επικίνδυνη συμπεριφορά. επίσης το πνεύμα που επικρατεί προς τους γονείς, σε μεγάλα ιδρύματα, είναι συνδυασμός επιθετικότητας, απόρριψης και

αδιαφορίας. Αυτό εκδηλώνεται κατά την διάρκεια των επισκέψεων με υποτιμητική συμπεριφορά του προσωπικού προς τους γονείς (Αγάθωνος – Γεωργοπούλου, Κοινωνική Εργασία, 1986, σελ 101).

Λόγω της περιορισμένης χρηματοδότησης του τομέα της κοινωνικής πρόνοιας τα περισσότερα ιδρύματα είναι ανεπαρκή.

Η ανοιχτή περίθαλψη περιλαμβάνει:

- 1) Παιδικούς σταθμούς
- 2) νηπιαγωγεία, νηπιοτροφεία
- 3) χρηματικά επιδόματα των παιδιών (δίνονται σε παιδιά που λείπει ο ένας γονέας ή σε οικογένειες που δεν μπορούν να φροντίσουν τα παιδιά τους).

Στόχος της ανοιχτής περίθαλψης είναι η δημιουργική απασχόληση, ψυχαγωγία και σωστή αγωγή των παιδιών (Π.Σταθοπούλου, Κοινωνική Πρόνοια, σελ 277).

A) Ινστιτούτο Υγείας Του Παιδιού

Το Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού ξεκίνησε να λειτουργεί πιλοτικά το 1978, με στόχο την έρευνα για το παιδί, την ομαλή ή μη ανάπτυξή του σε όλους τους τομείς εξέλιξης του, τη μελέτη του προβλήματος, τη κατανόηση του, την θεραπεία και την πρόληψη στην Ελλάδα . Η πρώτη διεπιστημονική ομάδα που δημιουργήθηκε αποτελούνταν από έναν παιδίατρο και μια κοινωνική λειτουργό.

Ένα χρόνο μετά την λειτουργία του στην διεπιστημονική ομάδα προστέθηκαν δύο επιπλέον κοινωνικοί λειτουργοί, δύο ψυχολόγοι, ένας ψυχίατρος και ένας νομικός σύμβουλος. Η βασική φιλοσοφία της επιστημονικής ομάδας στηρίχθηκε σε τρεις άξονες :

- α) στην περισσότερη εμπλοκή της οικογένειας στην προστασία του παιδιού
- β) στην προστατευτική κάλυψη της οικογένειας από την “ εισβολή ” ανεξάρτητων υπηρεσιών
- γ) την διασύνδεση των υπηρεσιών μέσω του συντονισμού από την ομάδα που αναλαμβάνει την περίπτωση. (Αγάθωνος, στρογγυλό τραπέζι, 1999, σελ 15).

Η αντιμετώπιση των περιστατικών γινόταν με την συνεργασία των μελών, συζητώντας τις ανάγκες της οικογένειας και τον τρόπο παρέμβασής τους. Η κύρια μέθοδος που ακολουθούσαν οι ειδικοί ήταν η παρέμβασή τους στην κρίση, σε συνδυασμό με την “ επιθετική ή παρεμβατική κοινωνική εργασία ”. Μια μέθοδος που απευθύνεται σε πληθυσμό ακινητοποιημένο, με μειωμένα κίνητρα για την αναζήτηση βοήθειας (Αγάθωνος - Γεωργοπούλου, Κακοποίηση - παραμέληση

παιδιών, 1991, σελ 166) . Πρόκειται για την κινέζικη γραμματολογία όπου η λέξη κρίση σημαίνει κίνδυνος και ευκαιρία. Τα δυναμικά δηλαδή που δημιουργούνται σε μια κρίση είτε από την οικογένεια είτε από τους θεραπευτές, γίνονται πολύτιμα εργαλεία για την θεραπευτική ομάδα και υγιείς νησίδες για το τέλμα των προβλημάτων που βρίσκεται η οικογένεια.

Μετά την διαγνωστική συνέντευξη, η παροχή υπηρεσιών γινόταν στο σπίτι της οικογένειας. Σκοπός ήταν η αναγνώριση του προβλήματος από τους γονείς και η παραδοχή της διάθεσης της ομάδας ειδικών για πραγματική βοήθεια.

Η θεραπευτική παρέμβαση του Ι.Υ.Π περιελάμβανε επιμέρους θεραπευτικά σχήματα όπως :

- 1) Ψυχιατρική βοήθεια. Η ψυχιατρική κάλυψη περιορίστηκε στην διαγνωστική εκτίμηση και στην υποστηρικτική συμβουλευτική των γονέων. Οι γονείς αυτοί που είχαν μεγάλη δυσκολία στην ανάπτυξη εμπιστοσύνης συνεργάστηκαν πολύ εύκολα με τους κοινωνικούς λειτουργούς διότι η προσέγγιση τους κάλυπτε τις συναισθηματικές και πρακτικές τους ανάγκες.
- 2) Ομάδα γονέων. Σκοπός της ομάδας ήταν η αλληλογνωριμία των γονέων ώστε να ξεφύγουν από την κοινωνική τους απομόνωση, να μοιραστούν τα προβλήματά τους, να αναγνωρίσουν τις εξωπραγματικές απαιτήσεις που είχαν από τα παιδιά τους και να συζητούν θέματα όπως μέθοδοι πειθαρχίας, προβλήματα ύπνου και φαγητού. Οι συναντήσεις γινόταν δυο φορές την εβδομάδα στο νοσοκομείο Παιδών « Αγία Σοφία », για δύο περίπου ώρες με δύο επαγγελματίες, έναν κοινωνικό λειτουργό και έναν παιδίατρο.
- 3) Βοηθοί μητέρων. Μια μικρή ομάδα γυναικών από την Ν.Σμύρνη ανέλαβαν την φροντίδα και την προστασία του παιδιού.

Αποκλειστική απασχόληση τους ήταν να προσφέρουν μια ζεστή μητρική αγκαλιά αλλά σε συνεργασία με την πραγματική μητέρα χωρίς να κάνουν κριτική ή να την ανταγωνίζονται.

Η φροντίδα αυτή απέδωσε περισσότερο απ' ό,τι φανταζόταν αν και ήταν σε περιορισμένη κλίμακα. Οι γονείς από την παρέμβαση αυτή υιοθέτησαν έναν καλύτερο δεσμό γονέα-παιδιού.

4) Μονάδα ΚαΠα – Μονάδα κακοποιημένων παιδιών.

Άρχισε να λειτουργεί στην Ελλάδα από τον Ιούλιο του 1984. Η μονάδα λειτούργησε στο πρότυπο των μονάδων κρίσεων και ασχολήθηκε με παιδιά που είχαν υποστεί ψυχολογική και σωματική βία από την οικογένεια τους. Η μονάδα τους παρείχε προστασία από την περαιτέρω κακομεταχείριση τους. Στόχος του προγράμματος ήταν η βοήθεια του παιδιού για την επούλωση των τραυμάτων της κακομεταχείρισης του(σωματικά, ψυχολογικά) και η αντιμετώπιση των γονέων για την καλύτερη συμβίωση με τα παιδιά τους χωρίς αυτά να διατρέχουν κίνδυνο.

Από τον Δεκέμβρη του 1987, η λειτουργία της μονάδας διακόπηκε για να δημιουργηθεί στο χώρο, ένα πρόγραμμα μελέτης παιδιών σχολικής ηλικίας.

Από το 1988, η κύρια λειτουργία του Ι.Υ.Π είναι η ενημέρωση των επιστημών, των υπηρεσιών που συνεργάζονται και του ευρύτερου πληθυσμού της χώρας. Η ενημέρωση αυτή πραγματοποιείται μέσω επιστημονικών περιοδικών, πανελληνίων ιατρικών και παιδιατρικών συνεδρίων.

B) Π.Ι.Κ.Π.Α

Το Π.Ι.Κ.Π.Α (Πατριωτικό Ίδρυμα Κοινωνικής Πρόνοιας και Αντίληψης) ιδρύθηκε το 1914 με πρωτοβουλία της βασίλισσας Όλγας και ασχολείται με περιπτώσεις που αφορούν το παιδί και την οικογένεια. Με την πάροδο του χρόνου εξελίχθηκε σε προνοιακό οργανισμό, για ειδικές ομάδες πληθυσμού.

Στο τμήμα παιδικής προστασίας περιλαμβάνονται τέσσερα προγράμματα :

- παιδιά σε ανάδοχες οικογένειες
- παιδιά σε συγγενικές ανάδοχες οικογένειες
- επιδότηση των γονέων με κοινωνικοοικονομικά προβλήματα
- υιοθεσία
- επιδόματα στα παιδιά μέχρι το 18^ο έτος της ηλικίας τους.

Περιστατικά κακοποιημένων παιδιών φθάνουν εκεί μετά από παραπομπή υπηρεσιών που ασχολούνται με το παιδί και μετά από εισαγγελική άδεια πραγματοποιείται η μόνιμη ή προσωρινή παραμονή του παιδιού στο ίδρυμα. Όταν η επιστροφή του παιδιού στο σπίτι του δεν είναι δυνατόν να επιτευχθεί τότε εφαρμόζεται το πρόγραμμα της ανάδοχης οικογένειας.

Σημαντικό μειονέκτημα είναι ο μεγάλος αριθμός παιδιών σε συνδυασμό με την έλλειψη υποδομής, οργάνωσης και επιστημονικού προσωπικού. Τα παιδιά μένουν όλα μαζί, χωρίς να γίνεται διάκριση των αναγκών τους και χωρίς να τους παρέχεται η απαραίτητη φροντίδα. Το αποτέλεσμα για τα παιδιά είναι ότι βρίσκονται σε έναν χώρο απόμακρο όπως το σπίτι τους. Παρά τις προσπάθειες των ειδικών η κατάσταση δεν βελτιώνεται αφού δεν εφαρμόζονται νέα θεραπευτικά προγράμματα.

Γ) ΚΕΝΤΡΟ ΒΡΕΦΩΝ « ΜΗΤΕΡΑ »

Το κέντρο βρεφών « ΜΗΤΕΡΑ » λόγω των αυξημένων περιστατικών κακομεταχείρισης του παιδιού οργάνωσε ένα πρόγραμμα για την κακοποίηση του παιδιού το Νοέμβριο του 1988.

Η διεπιστημονική ομάδα εργάζεται για την αντιμετώπιση του φαινομένου και αποτελείται από ψυχίατρο, ψυχολόγο, κοινωνικό λειτουργό, παιδαγωγό και έναν νομικό σύμβουλο. Οι ενέργειες του χωρίζονται σε τέσσερις φάσεις:

- 1) στην διάγνωση και αξιολόγηση του προβλήματος. Η εκτίμηση της κατάστασης θα βοηθήσει στην απομάκρυνση ή όχι του παιδιού από την οικογένεια του και την τοποθέτηση του στο κέντρο.
- 2) Στην αναλυτική περιγραφή των προβλημάτων της οικογένειας καθώς και των χαρακτηριστικών των γονέων. Ζητήματα όπως οικονομικά, σχέσεων, προσωπικότητας των μελών, τρόποι συμπεριφοράς εξετάζονται από την ομάδα ειδικών.
- 3) Στην επιλογή κατάλληλης θεραπευτικής μεθόδου για την κάθε περίπτωση. Στόχος της βοήθειας είναι η αντιμετώπιση των πρακτικών προβλημάτων τους και η ψυχοκοινωνική τους στήριξη.
- 4) Η απόφαση της επιστροφής του παιδιού στο σπίτι του ή απομάκρυνση του. Εάν οι γονείς δεν μπορούν να αναλάβουν το παιδί τότε εξετάζεται η λύση της υιοθεσίας ή της ανάδοχης οικογένειας.

Εκτός από την μονάδα για την διαμονή, παρακολούθηση και θεραπευτική αγωγή κακοποιημένων παιδιών λειτουργεί μονάδα ημερήσιας φροντίδας για τα παιδιά που διανυκτερεύουν με τους γονείς τους. Η ρύθμιση αυτή πραγματοποιείται αφού γίνει ειδική μελέτη από

τους κοινωνικούς λειτουργούς για την ασφάλεια των παιδιών.

Στόχος της διεπιστημονικής ομάδας είναι η ομαλή ανάπτυξη του παιδιού και ένα υγιές οικογενειακό περιβάλλον.

Η διεπιστημονική ομάδα του προγράμματος βρίσκεται σε διαρκή συνεργασία με άλλες υπηρεσίες όπως την εισαγγελία ανηλίκων, δικαστήριο ανηλίκων, τα αστυνομικά τμήματα κ.λ.π.

Για το συγκεκριμένο πρόγραμμα, έχουν ειπωθεί αρνητικά σχόλια και κριτικές. Αναφέρουν πως η στρατηγική του κέντρου είναι η απομάκρυνση του παιδιού από τους γονείς και η τοποθέτηση του σε άλλη οικογένεια παρά η ενίσχυση και στήριξη της οικογένειας του παιδιού.

Δ) ΞΕΝΩΝΑΣ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ « ΧΑΜΟΓΕΛΟ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ »

Ο ξενώνας δημιουργήθηκε το 1999 στην Νίκαια – Αττικής με πρωτοβουλία του χαμόγελου του παιδιού. Στόχος των υπευθύνων εκτός της φιλοξενίας είναι η διενέργεια προγραμμάτων εκπαίδευσης, ψυχολογικής στήριξης των παιδιών κ.λ.π.

Ε) ΕΙΣΑΓΓΕΛΙΑ ΑΝΗΛΙΚΩΝ

Στην εισαγγελία ανηλίκων τα περιστατικά φθάνουν μετά από παραπομπή των κοινωνικών υπηρεσιών ή μετά από επώνυμες και ανώνυμες καταγγελίες όπως: καταγγελίες γειτόνων.

Ο εισαγγελέας σε διαρκή συνεργασία με τους ειδικούς (κοινωνικό λειτουργό, ψυχολόγο, γιατρό κ.λ.π) συζητάει την κατάσταση του παιδιού σωματική και ψυχολογική. Αρκετές φορές

ζητάει και την ψυχοκοινωνική εξέταση των γονέων. Μετά την εκτίμηση του περιστατικού συνεχίζει στην εκδίκαση της υπόθεσης με την ποινική ή όχι δίωξη των γονέων.

Εάν αποφανθεί πως για την προστασία του παιδιού απαιτείται ποινική δίωξη ή αφαίρεση της επιμέλειας του παιδιού, τότε ο κοινωνικός λειτουργός προχωράει στην απομάκρυνση του παιδιού από την οικογένεια του και την τοποθέτηση του σε ειδικά κέντρα φιλοξενίας.

Ο φόρτος εργασίας των δικαστικών λειτουργών, η έλλειψη γνώσεων τους για το πρόβλημα τους αναγκάζουν στην επιφανειακή αντιμετώπιση των περιστατικών.

ΣΤ) ΕΤΑΙΡΙΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

Ιδρύθηκε το 1940 και τα περιστατικά που δέχεται είναι παιδιά προσχολικής ηλικίας.

Η θεραπευτική αντιμετώπιση γίνεται μέσω α) της υποστηρικτικής θεραπείας της οικογένειας και β) της θεραπευτικής συμβουλευτικής της οικογένειας.

Σκοπός της εταιρίας, είναι η προστασία των παιδιών και η εξάλειψη των συνεπειών της άσχημης αγωγής και της βίας εναντίον του παιδιού.

Για να το επιτύχουν καταφεύγουν στους εξής τρόπους :

- Με δικαστική και νομική αρωγή προστασίας ανηλίκων
- Με την προστασία των ανηλίκων από διάφορους κινδύνους
- Με την εφαρμογή προγραμμάτων πρόληψης
- Με την παροχή υπηρεσιών που στόχο έχουν την ομαλή συμπεριφορική ανάπτυξη του παιδιού

Οι κοινωνικοί λειτουργοί στον χώρο χρησιμοποιούν τις τρεις μεθόδους της κοινωνικής εργασίας δηλαδή ΚΕΑ (κοινωνική εργασία

με άτομα), ΚΕΟ (κοινωνική εργασία με ομάδα), ΚΕΚ (κοινωνική εργασία με κοινότητα). Αρκετές φορές συνεργάζονται με τους κοινωνικούς λειτουργούς του Π.Ι.Κ.Π.Α και του νοσοκομείου « ΜΗΤΕΡΑ» όταν η συνεργασία με τους γονείς είναι αδύνατη να συμβεί.

Το πρόβλημα που παρατηρείται στην εταιρία είναι ο μικρός αριθμός κοινωνικών λειτουργών και η έλλειψη της εξειδικευμένου επιστημονικού προσωπικού. Έτσι η εργασία των Κ.Λ στην εφαρμογή των προγραμμάτων καθίστανται αρκετά δύσκολη.

Ζ) ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟ ΠΑΙΔΩΝ « ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑ »

Στο νοσοκομείο παιδών « Αγία Σοφία » δημιουργήθηκε η πρώτη παιδοψυχιατρική υπηρεσία. Η υπηρεσία αντιμετωπίζει περιστατικά κακοποιημένων παιδιών, συναισθηματικών και συμπεριφορικών δυσκολιών, κ.λ.π. Παρέχει στα παιδιά και στις οικογένειες τους την δυνατότητα να αντιμετωπίζουν τις δύσκολες καταστάσεις.

Η παιδοψυχιατρική υπηρεσία περιλαμβάνει επιμέρους μονάδες που είναι:

- Μονάδα ψυχοθεραπείας παιδιών
- Μονάδα συμβουλευτικής
- Μονάδα κοινοτικής παιδοψυχιατρικής
- Μονάδες ειδικού αντικειμένου
- Μονάδα ενδονοσοκομειακής νοσηλείας

Όλες οι διεπιστημονικές ομάδες αναπτύσσουν τις εξής δραστηριότητες:

- Πρόληψη παιδικής κακοποίησης για οποιονδήποτε σκοπό

- Διάγνωση των περιστατικών
- Θεραπεία της οικογένειας
- Εκπαίδευση και έρευνα σχετικά με το πρόβλημα

Η χρηματοδότηση του γίνεται από κρατικά κονδύλια και υπάρχει δυσκολία στην εξάπλωση των δραστηριοτήτων του.

Η) ΤΗΛΕΦΩΝΙΚΗ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ

Ρόλος των τηλεφωνικών γραμμών υποστήριξης είναι η καθοδήγηση αυτών που καταγγέλλουν περιστατικά κακοποίησης παιδιών, για τις αρμόδιες υπηρεσίες αποκατάστασης.

Οι ειδικοί που εργάζονται εκεί δίνουν την ευκαιρία στο άτομο να ζητήσει βοήθεια, να μιλήσει για το πρόβλημα που το απασχολεί και να νιώσει την συμπαράσταση που τυχόν ζητάει. Η αποκάλυψη του προβλήματος γίνεται με την σωστή συμπεριφορά των ειδικών αφού βοηθήσουν το άτομο να ξεπεράσει το άγχος και τον φόβο του.

Οι τηλεφωνικές γραμμές που λειτουργούν στην Ελλάδα σήμερα είναι:

- γραμμή S.O.S 1056, της υπηρεσίας « Χαμόγελο του Παιδιού »
- γραμμή ζωής 175, του κέντρου Ψυχικής Υγείας

Ζ) ΞΕΝΩΝΑΣ ΦΙΛΟΞΕΝΙΑΣ ΚαΠα ΣΤΟ ΔΗΜΟ ΑΘΗΝΑΙΩΝ

Στον ξενώνα φιλοξενούνται έως τρεις μήνες παιδιά, που χρήζουν άμεση προστασία από το οικογενειακό πλαίσιο μετά από αξιολόγηση

της ομάδας ειδικών. Κατά την διάρκεια παραμονής των παιδιών στον ξενώνα, τους παρέχεται ηθική στήριξη με την συνδρομή του συμβουλευτικού σταθμού του δημοτικού βρεφοκομείου.

Οι προσπάθειες που γίνονται αφορούν την επανένταξη των παιδιών στην οικογένεια τους ή την φιλοξενία τους σε μόνιμο πλαίσιο αναδοχής ή υιοθεσίας.

Η) ΚΕΝΤΡΟ ΥΠΟΔΟΧΗΣ ΚαΠα ΣΤΟ ΔΗΜΟ ΑΘΗΝΑΙΩΝ

Πρόκειται για μια νέα δομή στα πλαίσια του Δήμου Αθηναίων. Η διεπιστημονική ομάδα που αποτελείται από παιδοψυχίατρο, ψυχολόγο, κοινωνικό λειτουργό, σύμβουλο υγείας και λογοθεραπευτή αξιολογεί το είδος, τις ανάγκες και την σοβαρότητα κάθε περίπτωσης, παραπέμποντας και κινητοποιώντας δομές παιδικής προστασίας και φροντίδας.

Z3. Δυσκολίες που αφορούν τους γονείς και τις υπηρεσίες στην Ελλάδα

Τα προγράμματα παιδικής προστασίας στην Ελλάδα αδυνατούν να καλύψουν τις ανάγκες των παιδιών που έχουν υποστεί κακομεταχείριση και βία. Καθημερινά ο ημερήσιος τύπος αναφέρει νέα περιστατικά. Η παραδοχή του προβλήματος είναι άσκοπη εφόσον δεν υπάρχει πολιτική ευαισθητοποίηση για την ύπαρξη του προβλήματος.

Σύμφωνα με το Ι.Υ.Π βασικές δυσκολίες αντιμετώπισης είναι:

- I. Η ατελής ευαισθητοποίηση των ειδικών και η έλλειψη ομάδας εξειδικευμένων επιστημών σε αρκετές υπηρεσίες. Οι επαγγελματίες βιώνουν τον φόρτο των περιστατικών χωρίς να γνωρίζουν τρόπους παρέμβασης. Πολλές φορές για την αντιμετώπιση των περιπτώσεων αυτοσχεδιάζουν χωρίς ουσιαστικά αποτελέσματα. Επίσης ο τρόπος συμπεριφοράς προς τους γονείς που αντιδρούν με την χρησιμοποίηση βίας, πολλές φορές είναι γεμάτος από αρνητική κριτική και προκατάληψη. Έτσι οι γονείς νιώθουν την ενοχή και φοβούνται την τιμωρητικότητα του περιβάλλοντος.
- II. Τα προγράμματα παιδικής προστασίας είναι ανεπαρκή στο να καλύψουν τις ανάγκες των παιδιών και των οικογενειών τους. Υπάρχει τρομερή έλλειψη θεραπευτικών προγραμμάτων λόγω της μειωμένης ευαισθησίας του κράτους καθώς και αδυναμία εφαρμογής των ερευνητικών δεδομένων σε πρακτικό επίπεδο.

Στο Ι.Υ.Π παρατηρήθηκε η μείωση του τομέα της έρευνας καθώς δεν παρέχεται η υποστήριξη για διενέργεια θεραπευτικών προγραμμάτων.

Για να υπάρξουν ουσιαστικές αλλαγές στις δυσκολίες των γονέων και των υπηρεσιών καθίστανται αναγκαία είναι η δραστηριοποίηση της πολιτείας, του κράτους και των ειδικών.

Η. ΝΟΜΙΚΗ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΒΙΑΣ

Η 1. Νομικές προβλέψεις

Σύμφωνα με το ελληνικό δίκαιο, η οικογένεια προστατεύεται με βάση της ρυθμίσεις και τα διάφορα διατάγματα. Υπό την προστασία του κράτους θέτεται ο γάμος, η οικογένεια και η παιδική ηλικία σύμφωνα με το άρθρο 21 παράγραφος 1.

Η διάταξη του άρθρου 16 της παγκόσμιας διακήρυξης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και το άρθρο 14 της ευρωπαϊκής σύμβασης ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι δεσμευτικοί κανόνες για την Ελλάδα.

Όπως γνωρίζουμε, από το οικογενειακό δίκαιο οι σχέσεις των μελών της οικογένειας διαμορφώνονται σύμφωνα με υποχρεώσεις και δικαιώματα. Μπορούμε όμως να διακρίνουμε και περιπτώσεις οικογενειών όπου οι μεταξύ τους σχέσεις οριοθετούνται με τρόπο αναμφισβήτητο και ρευστό.

Με τις νέες διατάξεις που θέσπισε ο νόμος 1329/1983, πρέπει να εκλείψει η αντίληψη που οι γονείς έχουν το δικαίωμα του σωφρονισμού των παιδιών τους, που μπορεί να φτάνει και μέχρι τη « λελογισμένη » σωματική τους κάκωση.

Όπως ορίζεται από το άρθρο 1518 του Αστικού Κώδικα οι γονείς κατά την ανατροφή του παιδιού, το ενισχύουν, χωρίς διάκριση φύλου, να αναπτύσσει υπεύθυνα και με κοινωνική συνείδηση την προσωπικότητά του. Η επιτρεπτή χρήση σωφρονιστικών μέτρων γίνεται όταν :

- α) είναι παιδαγωγικός αναγκαίο
- β) δεν θίγουν την προσωπικότητα του ανηλίκου

Εφόσον είναι επιτρεπτή η χρήση σωφρονιστικών μέτρων, τι μπορεί να

συμβεί όταν ο σωφρονισμός ξεπερνά τα φυσιολογικά όρια. Όταν δεν πραγματοποιείται για παιδαγωγικούς λόγους και γίνεται με πράξεις που θίγουν την τιμή του ανηλίκου (επίπληξη), την προσωπική ελευθερία (περιορισμός) ακόμα και την σωματική του ακεραιότητα (σωματικές βλάβες). Οι σωματικές ποινές δεν επιτρέπονται για τον σωφρονισμό των ανηλίκων. Το παιδί δεν είναι αντικείμενο εξουσίας των γονιών του μέσα στην οικογένεια.

Χαρακτηριστικό είναι το άρθρο 1507 όπου « γονείς και παιδιά οφείλουν αμοιβαία μεταξύ τους βοήθεια, στοργή και σεβασμό ».

Η ελληνική νομοθεσία τιμωρεί τον βάνουσο γονέα και οι επιπτώσεις είναι τόσο ποινικές όσο και αστικές, δηλαδή ανατρέπουν την νομική δομή της οικογένειας και στερούν τα δικαιώματα του γονέα που μέχρι τότε λειτουργούσε με βία στο τέκνο.

Σύμφωνα με τον ποινικό κώδικα του 1950, αναγορεύεται σε ιδιώνυμο αδίκημα σωματική βλάβη όχι μόνο των ενηλίκων αλλά και κάθε προσώπου, που ενώ τελεί υπό την επιμέλεια του προσώπου αδυνατεί να υπερασπιστεί τον λόγω σωματικής βλάβης (Αγάθωνος - Γεωργοπούλου, 1991, σελ 249).

Με την διάταξη του άρθρου 312 του ποινικού κώδικα τιμωρείται όποιος με την άσχημη συμπεριφορά προκαλεί κακώσεις ή βλάβες στον ανήλικο (οπ. Σελ 249).

Σε περιπτώσεις όπου πραγματοποιείται χρήση βίας και χρήζει νομική παρέμβαση, εμπεριέχονται δύο σκέλη :

- 1) την εφαρμογή ασφαλιστικών μέτρων, με σκοπό την αφαίρεση της επιμέλειας προσωρινά ή μόνιμα.
- 2) την ποινική δίωξη του δράστη (Ι. Μανωλεδάκη, 1984, σελ 273)

Η νομική παρέμβαση που χρησιμοποιείται αφορά την λήψη ασφαλιστικών μέτρων για την προστασία και το συμφέρον του παιδιού. Ωστόσο η άσκηση ποινικής δίωξης δεν σημαίνει και την απομάκρυνση

του παιδιού από το περιβάλλον του. Η δίωξη μπορεί να προκαλέσει τον εξοργισμό των γονέων με περισσότερες επιπτώσεις για το παιδί. Αυτός είναι ένας σοβαρός λόγος όπου τα περιστατικά αυτά δεν γίνονται συχνά, γνωστά στις αρμόδιες αρχές και υπηρεσίες.

Τέλος, σύμφωνα με Προεδρικό Διάταγμα το 1981 απαγορεύεται οποιαδήποτε σωματική ποινή στα πλαίσια της εκπαίδευσης.

Έτσι το νομικό καθεστώς της Ελλάδας θέτει κυρώσεις και οι « δράστες » διώκονται, καθώς προσβάλλουν το συμφέρον και τα δικαιώματα των παιδιών τους.

Η 2. Κωλύματα εφαρμογής του νόμου

Σύμφωνα με τις διατάξεις του ποινικού κώδικα, η παιδική ηλικία, χαρακτηρίζεται σαν έννομο αγαθό. Δυστυχώς όμως το πρόβλημα της χρήσης βίας δεν αντιμετωπίζεται με την σοβαρότητα και την αυστηρότητα που απαιτείται.

Συγκεκριμένα, το μεγαλύτερο πρόβλημα, που αντιμετωπίζεται σε περιστατικά βίας είναι η έλλειψη νομοθεσίας που να διώκει τον δράστη αλλά να εξασφαλίζει ταυτόχρονα το παιδί δίχως να μένει ακάλυπτο. Είναι γνωστό ότι απουσιάζουν από την Ελλάδα τα ειδικά κέντρα που υποδέχονται τους « μικρούς ταλαιπωρημένους αρρώστους » που έχουν υποστεί βία.

Τα περιστατικά βίας εκδικάζονται από τα ποινικά δικαστήρια και τα πρωτοδικεία αφού απουσιάζει από την χώρα μας το ειδικό επιτροπικό ή οικογενειακό δικαστήριο. Αποτέλεσμα της απουσίας, της συγκεκριμένης υπηρεσίας είναι η χρονοβόρα και μακρά διαδικασία της αντιμετώπισης του προβλήματος. (Αγάθωνος-Γεωργοπούλου, συζήτηση στρογγυλού τραπέζιου).

Εξαιτίας της έλλειψης γνώσεων για τις περιπτώσεις αγωγής μέσω της βίας, κάποιων εισαγγελέων, των ποινικών δικαστηρίων, υπάρχει καθυστέρηση στην εξέταση της υπόθεσης με αντίκτυπο την κατάσταση του παιδιού. Η έλλειψη κοινωνικής υπηρεσίας κοντά στον αστικό δικαστή, η εκδίκαση των υποθέσεων μαζί με άλλες εξωοικογενειακού περιεχομένου κατά την διαδικασία ασφαλιστικών μέτρων, η εκδίκαση σε δημόσιο χώρο και όχι στο γραφείο του δικαστή, ώστε να αποδραματοποιείται η διαδικασία και να γίνεται από όλες τις πλευρές σε χαμηλούς τόνους, είναι τροχοπέδη για την έκδοση μιας απόφασης που πραγματικά θα υπηρετεί το συμφέρον του παιδιού. Όπως και ότι ο νόμος δεν δίνει το δικαίωμα στους κοινωνικούς λειτουργούς

για την παρέμβαση τους χωρίς εντολή εισαγγελέα.

Επίσης, η έλλειψη ποινικών κυρώσεων σε ανθρώπους που γνωρίζουν περιπτώσεις βίας για την διαπαιδαγώγηση και γενικότερα παιδικής κακοποίησης και σιωπούν καταδικάζουν πολλά παιδιά σ αυτήν την κατάσταση.

Άλλοτε πάλι, επιβάλλεται στους γονείς ποινή με αναστολή, που τους επιτρέπει την επιστροφή στο σπίτι και στην συνέχεια της φροντίδας του παιδιού.

Έτσι παρατηρούμε ότι τα δικαστηρίων δεν λειτουργούν υπέρ των παιδιών λόγω των δυσλειτουργιών.(Peckham, Η κακοποίηση του παιδιού, 1982, σελ 68).

Καταλαβαίνουμε με τα παραπάνω ότι το ελληνικό δίκαιο δεν παρέχει απόλυτη προστασία στα παιδιά. Η νοοτροπία του κράτους θα πρέπει να αλλάξει ώστε η παρέμβαση στις προβληματικές οικογένειες να γίνεται πιο εύκολη. Θα πρέπει να αντιμετωπίζονται τα παιδιά με την απόλυτη πολιτική ακεραιότητα, καθώς και να υπάρξουν αλλαγές στις νομοθετικές διατάξεις.

Θ. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΟΜΑΔΑΣ ΕΙΔΙΚΩΝ

Θ 1. Ο ρόλος του παιδοψυχιάτρου και ο τρόπος παρέμβασής του.

Ο ρόλος του παιδοψυχιάτρου είναι ιδιαίτερα σημαντικός γιατί ενεργεί με γνώμονα το απόλυτο συμφέρον του παιδιού. Προσφέρει ουσιαστικό έργο στην διάγνωση μαζί με την υπόλοιπη διεπιστημονική ομάδα.

Στα σημεία που υποχρεούται να αναλάβει δράση ο παιδοψυχίατρος είναι τα εξής:

A) στη διαγνωστική εκτίμηση των γονέων, όταν υπάρχει η εντύπωση πως παρουσιάζουν προβλήματα ψυχικής υγείας.

B) την διαγνωστική εκτίμηση του παιδιού, όταν υπάρχει ιστορικό εξελικτικών ή ψυχολογικών προβλημάτων πριν την κακοποίηση.

(Τσιαντής, 1996, σελ 59)

Ο παιδοψυχίατρος προσπαθεί να αντιμετωπίσει με ευελιξία τους γονείς και τα παιδιά. Συζητά μαζί τους με τρόπο επαγγελματικό, αλλά διακριτικό, για τις ανάγκες τους, αναγνωρίζοντας τα αισθήματα λύπης και απόγνωσης. Παρατηρεί με τρόπο προσεκτικό το παιδί, τον τρόπο δηλαδή που αντιδρά και κινείται, ακούγοντας το προσεκτικά

(Τσανίρα, 1997, σελ 87).

Όμως είναι περισσότερο υποστηρικτικός και συμβουλευτικός, στα μέλη της διεπιστημονικής ομάδας που βρίσκονται στην πρώτη γραμμή αντιμετώπισης τέτοιων περιστατικών. Συμβάλλει στην εκπαίδευση του προσωπικού σε θέματα που αφορούν την κοινωνία με παιδιά και γονείς, όπως και την ψυχοκοινωνική εξέλιξη και τις διαταραχές του παιδιού. Επίσης παρεμβαίνει σε περιστατικά όπου οι ειδικοί δεν είναι καλά εξοικειωμένοι με την ψυχολογική εξέλιξη του

παιδιού. Έτσι βοηθά στην αδυναμία της θεραπείας.

Ένα ακόμα βήμα του παιδοψυχιάτρου είναι η παραπομπή σε άλλες ψυχιατρικές δομές όταν η διάγνωση παρουσιάζει ψυχικές διαταραχές του παιδιού και των γονέων. Όταν η διαταραχή εντοπίζεται μπορεί και ο ίδιος να αναλάβει την θεραπευτική προσέγγιση.

Θ 2. Ο ρόλος του γιατρού

Ο γιατρός στην καθημερινή πράξη βλέπει παιδιά που έχουν υποστεί βία και που χρειάζονται όπως και σε κάθε άλλη αρρώστια διάγνωση, θεραπεία, πρόγνωση και πρόληψη. Έτσι οφείλει κατά την διάγνωση και αργότερα κατά την αντιμετώπιση να κάνει τα εξής βήματα:

- Να αντιμετωπίσει το περιστατικό σαν επείγον ζήτημα
- Να γίνει εκτίμηση της οικογενειακής κατάστασης δίχως πιέσεις και εντάσεις. Να βεβαιωθεί ότι το παιδί υπέστη κακομεταχείριση από τους γονείς.
- Πρέπει οι παραδοχές, η κριτική, η επιρρίψεις ευθυνών και οι κατηγορίες να αποκλεισθούν.
- Το παιδί να εισαχθεί στο νοσοκομείο, για την προστασία του έως ότου για επιβεβαιώσει ο γιατρός τις υποψίες του
- Εάν δεν είναι δυνατή η εισαγωγή σε νοσοκομείο, ένας τοπικός φορέας μπορεί να αναλάβει την επιμέλεια και την φροντίδα του παιδιού.
- Να μιλήσει με ειλικρίνεια, με τους γονείς για το πρόβλημα και την κατάσταση του παιδιού.
- Να περιγράψει λεπτομερώς τις βλάβες και τραυματισμούς του παιδιού.
- Να γίνουν εξετάσεις, οι οποίες θα δείξουν τυχόν τραύματα που δεν είναι ορατά με γυμνό μάτι.
- Εάν υπάρχουν και άλλα ανήλικα μέλη στην οικογένεια, να εξετασθούν διότι η αγωγή μέσω της βίας μπορεί να ισχύει και σ' αυτά.
- Να αποφύγει τη σύνδεση της σοβαρότητας του τραύματος με την κατάσταση της οικογένειας.

- Να παραπέμψει τα περιστατικά σε ειδικά νοσοκομεία για την θεραπευτική αντιμετώπιση του προβλήματος. Να συμβουλευθεί και να συμπαρασταθεί στους γονείς.
- Να ενημερώσει τη διεπιστημονική ομάδα του νοσοκομείου για την οικογενειακή κατάσταση, την κατάσταση του παιδιού (σωματική, ψυχολογική)
- Να παραπέμψει τα περιστατικά στην Κοινωνική Υπηρεσία των νοσοκομείων. Όταν υπάρχει έλλειψη διεπιστημονικής ομάδας, οι κοινωνικοί λειτουργοί έχουν το βάρος αντιμετώπισης τέτοιων περιπτώσεων. (Βαλάση Αδάμ, Κακοποίηση παραμέληση παιδιών 1990, σελ 38-40).

Ο γιατρός με την ενσυνείδητη στάση του και την υπευθυνότητα του, συμβάλει στην γνωστοποίηση του προβλήματος καθώς και στην θεραπευτική του αντιμετώπιση.

Όμως στοιχεία από την διεθνή βιβλιογραφία επιβεβαιώνουν την απροθυμία και αμηχανία κάποιων γιατρών, να αναφέρουν περιστατικά βίας προς τα παιδιά. (Π.Κουτσούμπος, Η κακοποίηση του παιδιού, 1985, σελ 98) .

Στις μέρες μας, το ποσοστό αυτών των γιατρών έχει μειωθεί αισθητά και μπορούμε να μιλάμε για ένα μικρό ποσοστό μη υπεύθυνων γιατρών.

Θ 3. Ο ρόλος της νοσηλεύτριας και της επισκέπτριας Υγείας

Όταν το παιδί βρίσκεται στο χώρο του νοσοκομείου τις περισσότερες ώρες είναι μαζί με την νοσηλεύτρια. Παρατηρεί την συμπεριφορά και τις αντιδράσεις του παιδιού δίνοντας σημαντικά στοιχεία στην ομάδα ειδικών για την διεξαγωγή της θεραπευτικής παρέμβασης. Δημιουργώντας θετική σχέση μαζί του, μια σχέση εμπιστοσύνης, το παιδί δέχεται τις φροντίδες της νοσηλεύτριας με ευχαρίστηση και όχι με δυσχέρεια και άγχος. Οι νοσηλευτές, στην νοσηλευτική φροντίδα περιλαμβάνουν και το παιχνίδι. Χρησιμοποιείται από αυτούς σαν μέσο έκφρασης των αισθημάτων, απασχόληση του παιδιού, σαν μέθοδος επικοινωνίας και επιτυχίας θεραπευτικού σκοπού.(Μ.Πάνου, 1998, σελ3).

Η συμπεριφορά τους προς τους γονείς δεν πρέπει να χαρακτηρίζεται επιθετική, με αρνητική κριτική. Δεν θα πρέπει, προσπαθώντας να ικανοποιήσουν την περιέργεια τους, να κάνουν ερωτήσεις ,μηδενίζοντας την ανάγκη της διακριτικής αντιμετώπισης.

Ο ρόλος των επισκεπτριών υγείας ξεκινάει συνήθως με την απομάκρυνση του παιδιού από το νοσοκομείο και επιστρέφοντας στο οικογενειακό περιβάλλον. Στόχος τους, είναι να παρέχουν πρακτικές συμβουλές και να κατευθύνουν την προσοχή στο παιδί. Η επισκέπτρια υγείας δεν θα πρέπει να δίνει πολλές συμβουλές αλλά να ακούει, να είναι υπομονετική, και να μην φαίνεται ότι καθοδηγεί. Συλλέγει στοιχεία για την συμπεριφορά των γονιών και του παιδιού, ενημερώνοντας την διεπιστημονική ομάδα. Πρέπει να τονιστεί ότι η δουλειά της επισκέπτριας υγείας δεν είναι δουλειά « επιθεωρητή » ούτε « επόπτη ». Παρέχει βοήθεια στους γονείς, ώστε να αποκτήσουν κατανόηση για το παιδί τους και να απολαμβάνουν την παρουσία του. Οι συναντήσεις θα πρέπει να σταματήσουν όταν το παιδί δεν θα

διατρέχει πια κανέναν κίνδυνο.(Π.Κουτσούμπος, 1985, σελ 219).

Η συμπαράσταση που τους παρέχεται από τις επισκέπτριες υγείας είναι στην ουσία και προληπτικά μέτρα εναντίον της χρησιμοποίησης της βίας από τους γονείς για την διαπαιδαγώγηση των παιδιών τους.

Ι. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥ

Ι 1. Αξίες και αρχές του κοινωνικού λειτουργού

Ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού στον οδυνηρό κόσμο της κακοποίησης των παιδιών είναι ο ρόλος του θεραπευτή και καθορίζεται σύμφωνα με τις αρχές, τις αξίες, τις γνώσεις και τις δεξιότητες που διέπουν τον ίδιο.

Ο κοινωνικός λειτουργός σε τέτοιες καταστάσεις και σύμφωνα με τα δικαιώματα του παιδιού θα πρέπει να λειτουργεί ως εξής:

- A) με την πίστη στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια και στη μοναδικότητα του κάθε ανθρώπου.
- B) με την πίστη και την πεποίθηση πως κάθε άνθρωπος πρέπει να αντιμετωπίζεται με σεβασμό και κατανόηση
- Γ) με την αποδοχή του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης του κάθε ανθρώπου.
- Δ) με την τήρηση του απορρήτου των συναντήσεων με το άτομο
- E) με την υπεράσπιση του δικαιώματος κάθε ανθρώπου να ικανοποιεί τις ανάγκες του και ζει σε ένα αξιοπρεπές περιβάλλον.
- Στ) να μην λειτουργεί με προκαταλήψεις απέναντι σε διάφορες ομάδες του πληθυσμού που αντιμετωπίζουν την άσχημη αυτή κατάσταση.
- Z) με την υποχρέωση να συμπαραστέκεται στο άτομο και να είναι δίπλα του μέχρι να επιλυθεί το πρόβλημα (Davoren , The battered child, 1971, σελ 150)

Επίσης κάποια κύρια χαρακτηριστικά της προσωπικότητας του κοινωνικού λειτουργού διευκολύνουν την εργασία του στον χώρο της κακοποίησης του παιδιού και είναι:

- a) Να είναι πρόθυμος να ξεπεράσει τα επαγγελματικά του όρια για να

βοηθήσει την οικογένεια, αλλά να μην έχει την τάση να “ θυσιάζεται ,
” για τους άλλους που συνήθως δυσανασχετούν.

- b) Να έχει ο ίδιος αρκετές ικανοποιήσεις στη ζωή του εκτός από τη δουλειά του, ώστε να μην αναζητά από τους πελάτες του να αναπληρώσουν αυτές τις ανάγκες.
- c) Να έχει επαρκείς γνώσεις γύρω από την ανάπτυξη και την συμπεριφορά των παιδιών ώστε να μπορεί να τις μοιράζεται με τους γονείς, όταν χρειάζεται. (Αγάθωνος - Γεωργοπούλου, σελ 198)

Ο κοινωνικός λειτουργός πρέπει να έχει την ικανότητα να παίρνει αποφάσεις για τους άλλους με στόχο πάντα το απόλυτο συμφέρον του παιδιού, να είναι αντικειμενικός και να μπορεί να θέτει όρια. Η κατάλληλη χρήση εξουσίας σε συνδυασμό με την σταθερότητα της στάσης προς τους γονείς καλύπτει βαθιές συναισθηματικές ανάγκες των γονιών, ενώ συγχρόνως εξασφαλίζει την συνεργασία.

Ο κοινωνικός λειτουργός που ασχολείται με περιπτώσεις άσχημης αγωγής προς τα παιδιά, δεν κρίνει, δεν κατηγορεί αλλά αντιμετωπίζει τα άτομα με ευαισθησία, παρέχοντας ευκαιρίες αυτοδιάθεσης και αυτενέργειας. Στο επόμενο κεφάλαιο, θα δούμε με ποιόν τρόπο ο κοινωνικός λειτουργός παρεμβαίνει σε περιπτώσεις κακοποίησης παιδιών.

12. Τρόπος παρέμβασης του κοινωνικού λειτουργού

Ο κοινωνικός λειτουργός, όπως είδαμε, και σε προηγούμενο κεφάλαιο είναι αυτός που βρίσκεται στην πρώτη γραμμή αντιμετώπισης περιστατικών βίας στα παιδιά, αναλαμβάνοντας το μεγαλύτερο μέρος της ευθύνης, της αποκατάστασης.

Σύμφωνα με το ινστιτούτο υγείας του παιδιού, ο οδηγός για επαγγελματίες τονίζει πως τα στοιχεία που διευκολύνουν τον κοινωνικό λειτουργό στον ορθό χειρισμό των περιπτώσεων είναι τα στοιχεία της προσωπικότητας του. Έτσι, ο κοινωνικός λειτουργός που θα επιλέξει να εργαστεί στον χώρο της κακοποίησης του παιδιού θα πρέπει να είναι πρόθυμος να ξεπεράσει τα επαγγελματικά του όρια για να βοηθήσει την οικογένεια, να έχει αρκετές ικανοποιήσεις στην προσωπική του ζωή, ώστε να μην αναζητά από τους πελάτες να αναπληρώσουν τις ανάγκες του και τέλος έχει επαρκείς γνώσεις για την ανάπτυξη και συμπεριφορά των παιδιών.(Αγάθωνος-Γεωργοπουλου, Ι.Υ.Π, 1998, σελ 198).

Ο κοινωνικός λειτουργός πρέπει να είναι σε ετοιμότητα για να δουλέψει μέσα στην κρίση της οικογένειας, με αντικειμενικότητα και γι' αυτό θα πρέπει να βασίζεται στα πρότυπα της παρέμβασης της κοινωνικής εργασίας.

Στόχος της παρέμβασης του κοινωνικού λειτουργού συνήθως είναι:

- ❖ Η προσπάθεια του να ανατρέψει πιθανή κακομεταχείριση του παιδιού,
- ❖ Η θεραπευτική συνεργασία του με την οικογένεια, για την βελτίωση των ενδοοικογενειακών σχέσεων τους και βελτίωση της ποιότητας ζωής τους.(Μουζακίτης, Κοινωνική Εργασία, 1993,σελ 157-158).

Ένας επαγγελματίας κοινωνικός λειτουργός θα πρέπει να γνωρίζει τους παράγοντες, τις επιπτώσεις, τα χαρακτηριστικά σημάδια

του προβλήματος που θα ασχοληθεί. Αυτά τα στοιχεία θα τον βοηθήσουν να αξιολογήσει σωστά και να αντιμετωπίσει το περιστατικό με σοβαρότητα.

Ο κοινωνικός λειτουργός θα πρέπει να συνεργάζεται με τον γιατρό που παρακολουθεί το παιδί. Η εξειδικευμένη βοήθεια του γιατρού θα τον βεβαιώσει για την ύπαρξη ή μη του προβλήματος μέσω των ιατρικών εξετάσεων.

Στην συνέχεια, ο κοινωνικός λειτουργός πραγματοποιεί την διαγνωστική εκτίμηση της οικογένειας και του παιδιού μέσω της συνέντευξης. Λαμβάνει το ιστορικό της οικογένειας, συγκεντρώνοντας στοιχεία για τον τρόπο που τα μέλη της οικογένειας συμπεριφέρονται και επικοινωνούν μεταξύ τους και τις σχέσεις τους με το κοινωνικό περίγυρο. (Αγάθωνος – Γεωργοπούλου, 1998, σελ 199).

Με τα στοιχεία αυτά ο κοινωνικός λειτουργός σχεδιάζει το πρώτο μέρος της θεραπευτικής παρέμβασης. Έρχεται σε επαφή με κάθε μέλος της οικογένεια χωριστά ώστε να τον βοηθήσουν να οργανώσει την παρέμβασή του. Έτσι αναπτύσσει μια θετική, εμπιστευτική σχέση μεταξύ του ίδιου και των μελών της οικογένειας. Με την ευελιξία του, τους σωστούς χειρισμούς δημιουργεί κλίμα συνεργασίας, ασφάλειας και στήριξης προς συμφέρον του παιδιού καθώς και στην αντιμετώπιση προβλημάτων που θα προκύψουν κατά την θεραπευτική διαδικασία.

Μετά την διαγνωστική εκτίμηση, ο κοινωνικός λειτουργός επισκέπτεται το σπίτι της οικογένειας για επικοινωνία πέρα από το υπηρεσιακό πλαίσιο, να τους ακούσει και να τους διαβεβαιώσει για την βοήθειά του χωρίς να κάνει άσχημη κριτική. Όμως πρέπει να δοθεί μεγάλη προσοχή σε θέματα που αφορούν την ενημέρωση των γονέων για την ανατροφή των παιδιών τους, την πειθαρχία τους και την εκπαίδευση σε θέματα οικογενειακού προγραμματισμού που πιθανόν να σχετίζονται με το περιστατικό. Ο επιτυχημένος χειρισμός των θεμάτων

αυτών ενισχύει τους δεσμούς συνεργασίας μεταξύ του Κ.Λ. και των πελατών.(Martin Herbert, ψυχολογικά προβλήματα της παιδικής ηλικίας, σελ19, 1992).

Τίθεται το ερώτημα σε τέτοιες περιπτώσεις, εάν ισχυροποιείται η εξάρτησή τους από τον Κ.Λ. Η στάση του κοινωνικού λειτουργού θα πρέπει να είναι τέτοια ώστε να κινητοποιεί τους γονείς σε πρωτοβουλία και ανάληψη ευθυνών σύμφωνα με τον Χ. Μουζακίτη. Μέσω της εξάρτησης οι γονείς , βιώνουν ξανά τα γονεϊκά πρότυπα και νέες μορφές εξουσίας που μπορούν να χειρισθούν τις καταστάσεις. Θα πρέπει να τους καθοδηγήσει να αναλάβουν ευθύνες, λειτουργώντας αυτοδύναμα και αυτόνομα.

Υπάρχουν περιπτώσεις που κρίνεται απαραίτητη η μεταφορά του παιδιού στο νοσοκομείο ή σε άλλο περιβάλλον. Στις περιπτώσεις αυτές η συνεργασία είναι εντελώς διαφορετική. Όταν κριθεί ότι οι γονείς είναι επικίνδυνοι και επιθετικοί απέναντι στο παιδί ο κοινωνικός λειτουργός δεν θα πρέπει να κάνει πίσω. Η χρήση της εξουσίας του πρέπει να είναι αποτελεσματική, ενημερώνοντας τους γονείς ότι η απομάκρυνση αυτή είναι προσωρινή και πως γίνεται για την προστασία του παιδιού αλλά και των ίδιων. Η δυσπιστία τους, στην επιθυμία, να τους βοηθήσουμε μεταφράζεται σε αμφιθυμία και καχυποψία, με εξαίρεση εκείνους που έχουν κατακλυστεί από τα προβλήματά τους και μας βλέπουν σαν « από μηχανής θεούς ».

Η διαγνωστική εκτίμηση από τον κοινωνικό λειτουργό ξεκινάει όσο το παιδί είναι μακριά από το σπίτι του. Συνεργάζεται με τους γονείς, ακούει τις ανάγκες τους, τους ενθαρρύνει να αντιμετωπίσουν τα προβλήματά τους, τους συμβουλεύει και τους συμπαραστέκεται διατηρώντας το κοινωνικό απόρρητο των συναντήσεων. (Davoren E., THE ROLE OF THE SOCIAL WORKER, 1985, σελ 153).

Σε τέτοιες καταστάσεις ο Κ.Λ είναι σε επαφή με άλλους ειδικούς

οπού συζητούνται με λεπτομέρειες οι ανάγκες της οικογένειας, οι δυνατότητες της ομάδας καθώς και της ευρύτερης κοινωνικής υποδομής. Οι ειδικοί που μπορούν να βοηθήσουν είναι ο παιδοψυχίατρος, ο γιατρός, η κοινωνική πρόνοια και άλλες υπηρεσίες. Η συνεργασία στο σπίτι συνεχίζεται πάντα στους ρυθμούς της οικογένειας.

Ο κοινωνικός λειτουργός μετά την διαγνωστική συνέντευξη μπορεί να παραπέμψει το περιστατικό σε άλλη αρμόδια υπηρεσία εάν η υπηρεσία που εργάζεται δεν επαρκεί για την οικογένεια.

Σημαντικός είναι ο ρόλος του Κ.Λ. και ο τρόπος παρέμβασής του με το παιδί. Ακούγοντας προσεκτικά τα λεγόμενα του, λαμβάνοντας σοβαρά την γνώμη του παιδιού, του δίνει την δυνατότητα να συζητήσει μαζί του τις δυσκολίες της αγωγής του στο σπίτι, να μιλήσει το παιδί για τα συναισθήματά του και για τους φόβους του. Το παιδί στο πρόσωπο του κοινωνικού λειτουργού βλέπει έναν άνθρωπο που θέλει πραγματικά να βοηθήσει, κερδίζοντας έτσι την εμπιστοσύνη του και την συνεργασία του. Βασικός στόχος του κοινωνικού λειτουργού, είναι να νιώσει το παιδί πως δεν ευθύνεται για την κατάσταση στην οποία βρίσκεται. Μέσω αυτής της συμπεριφοράς προσφέρεται στο παιδί η δυνατότητα χειρισμού των άσχημων βιωμάτων που προκλήθηκαν από τους γονείς του (Martin Herbert, σελ 103-104, 1985).

Όπως αναφέρθηκε και πιο πάνω, ο κοινωνικός λειτουργός λαμβάνει το ιστορικό της οικογένειας, και ταυτόχρονα δημιουργεί φάκελο του περιστατικού, τον οποίο ενημερώνει συχνά με καινούργια στοιχεία που συλλέγει από την συμπεριφορά των μελών και αφού βρίσκεται ακόμα σε επαφή μαζί τους. Έτσι έχει την δυνατότητα, να αξιολογήσει την παρέμβασή του, την τυχόν περαιτέρω κακομεταχείριση του παιδιού και τον βαθμό αποτελεσματικότητας του.

Το στοιχείο που παρατηρείται σε περιστατικά βίας από τους

γονείς είναι ενώ απαιτούν στοργή από τα παιδιά τους γίνονται βίαιοι, με αφορμή απλούστατες προϋποθέσεις της ανατροφής των παιδιών που οι ίδιοι δεν αντέχουν και έτσι απαιτούν αυστηρή πειθαρχία. Το συμπέρασμα που παρατηρείται είναι ότι οι γονείς συμπεριφέρονται στα παιδιά τους όπως τους συμπεριφέρθηκαν και οι δικοί τους γονείς. (Αγάθωνος -γεωργοπουλου, 1998, σελ 206).

Όταν ο κοινωνικός λειτουργός συμπεριφέρεται στους γονείς με εμπάθεια και ενσυναίσθηση τότε η παρέμβασή του μπορεί να έχει τα αναμενόμενα θετικά αποτελέσματα. Στόχος της παρέμβασης του, είναι η πρόληψη του προβλήματος και η θεραπεία αυτών που πάσχουν.

13. Δυσκολίες του κοινωνικού λειτουργού

Οι δυσκολίες του κοινωνικού λειτουργού στην παρέμβαση διαπαιδαγώγησης μέσω της βίας μπορεί να προέρχονται από τον ίδιο αλλά και από άλλους παράγοντες.

Η πρώτη δυσκολία που πιθανόν να αντιμετωπίσει, είναι η σοβαρότητα της κατάστασης και η αρνητική συμπεριφορά των γονέων απέναντι στην βοήθεια που προσφέρεται. Πολλοί είναι οι γονείς που βλέπουν με καχυποψία και δυσπιστία τον Κ.Λ. Νιώθουν έντονα το αίσθημα της ενοχής και φοβούνται την τιμωρητικότητα του περιβάλλοντος, ιδιαίτερα όταν εκπροσωπείται από οποιαδήποτε μορφή εξουσίας. Όταν απαιτείται απομάκρυνση του παιδιού από το οικογενειακό περιβάλλον ο Κ.Λ γίνεται αυτόματα εστία εκτόξευσης αρνητικής κριτικής εις βάρος του. Γίνεται αυτόματα ο υπεύθυνος για την διάλυση της οικογένειας ανεξάρτητα αν τα κίνητρά του είναι προς το συμφέρον του παιδιού.

Σημαντική δυσκολία του κοινωνικού λειτουργού, πολλές φορές, είναι η έλλειψη διεπιστημονικής ομάδας. Δεν του παρέχεται η δυνατότητα συμβουλής, συμπαράστασης και απαντήσεις σε κάποια ερωτήματα από τους άλλους ειδικούς που ασχολούνται με παιδιά που έχουν υποστεί κακομεταχείριση, όταν θα πρέπει να δώσει την εμπειρία της σωστής γονικής φροντίδας σε άτομα καχύποπτα, εχθρικά και ψυχολογικά τραυματισμένα. Η έλλειψη αυτή οδηγεί τον Κ.Λ στην επαγγελματική εξάντληση αφού δουλεύει στην « πρώτη γραμμή ». Φορτίζεται συναισθηματικά και παραιτείται από το πραγματικό αντικείμενο της δουλειάς του. (Αγάθωνος-Γεωργοπούλου, Κακοποίηση παραμέληση παιδιών ,σελ 254,1990).

Όπως είδαμε και στο κεφάλαιο των νομικών ζητημάτων, παρεμπόδιση του έργου του Κ.Λ είναι κάποια διατάγματα και

νομοθεσίες. Ο νόμος στερεί το δικαίωμα του να ενεργήσει χωρίς δικαστική απόφαση σε περιπτώσεις κινδύνου της σωματικής και ψυχολογικής ακεραιότητας του παιδιού. Οι διαδικασίες του νόμου είναι χρονοβόρες με αποτέλεσμα ο Κ.Λ να μην μπορεί να « προστατεύσει το παιδί ».(Αγάθωνος & Τσαγκάρη, 1999, σελ118)

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Σκοπός της μελέτης που έγινε, ήταν η συλλογή στοιχείων για την έκταση της βίας ως μέσο διαπαιδαγώγησης στα παιδιά, για την καταγραφή των παραγόντων του προβλήματος και των επιπτώσεων του. Τους τρόπους με τους οποίους το παιδί δεν επηρεάζεται αρνητικά, το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο και τους τρόπους παρέμβασης κατά την διάγνωση, θεραπεία αλλά και πρόληψη του προβλήματος.

Σύμφωνα με μελέτες του Ι.Υ.Π στην Ελλάδα το 65% του πληθυσμού χρησιμοποιεί την βία για την παιδική αγωγή. Δέκτες της βίας είναι τόσο τα αγόρια όσο και τα κορίτσια, με διάκριση τα αγόρια που έχουν διπλάσιες πιθανότητες να τιμωρηθούν. Όπως και παιδιά που έχουν αδέρφια αφού συχνά μαλώνουν μεταξύ τους.

Δράστες της κακοποίησης είναι συνήθως οι γονείς όταν προσπαθούν να διαμορφώσουν σωστό χαρακτήρα στο παιδί αλλά και όσοι έχουν την ευθύνη για την φροντίδα τους. Ο δράστης συνήθως απομονώνεται ή κρύβει το γεγονός από τον κοινωνικό περίγυρο και οι ειδικοί ' περιμένουν ' να ζητήσει ο ίδιος βοήθεια, όταν νιώσει ότι το έχει ανάγκη.

Αρκετοί είναι οι ψυχολόγοι που υποστηρίζουν πως η προσωπικότητα των γονέων επηρεάζει σημαντικά την ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού. Οικογένειες από την κατώτερη τάξη παρουσιάζουν μεγαλύτερες τάσεις ενίσχυσης της εξάρτησης των παιδιών απ' ότι στην μεσαία και ανώτερη τάξη. Η σωματική τιμωρία είναι το κύριο χαρακτηριστικό που επικρατεί στην κατώτερη τάξη ενώ στην μεσαία και ανώτερη είναι συνήθως η στέρηση επιθυμιών.

Οι επιπτώσεις που παρατηρούνται σε παιδιά που έχουν κακομεταχειριστεί είναι κυρίως ψυχολογικές όπως μειωμένη αυτοεκτίμηση, παθητικότητα, απόσυρση, παλινδρομημένη συμπεριφορά και καθυστέρηση στην ανάπτυξη (νοητική, συναισθηματική, σωματική). Βέβαια δεν εξαιρούνται και οι σωματικές επιπτώσεις όπως κακώσεις, κατάγματα, εγκαύματα, κ.λ.π. Επίσης παρουσιάζουν κάποιες παράξενες κινήσεις του προσώπου, των χεριών και των ώμων. Καταλαβαίνουμε λοιπόν πόσο σοβαρές είναι οι επιπτώσεις της βίας στην ψυχοκοινωνική υγεία και ανάπτυξη του παιδιού, και πόσο σημαντικός είναι ο τρόπος αντιμετώπισης τους.

Η αντίληψη που επικρατεί ακόμα και σήμερα στην κοινωνία είναι πως για την πειθαρχία του παιδιού είναι απαραίτητη η χρήση βίας. Έτσι υπάρχει μια σοβαρή δυσκολία στους ειδικούς που αφορά την παρέμβαση τους. Όταν, όμως, πραγματοποιείται η αντιμετώπιση, γίνεται με διάφορες μεθόδους και πάντα βασίζεται στις πραγματικές ανάγκες του παιδιού. Στην Ελλάδα εφαρμόζονται δύο θεραπευτικές προσεγγίσεις (ατομική και ομαδική) και σε περιορισμένα κέντρα. Παρατηρείτε επίσης μειωμένος αριθμός θεραπειών δυσχεραίνοντας την αντιμετώπιση. Επίσης, οι ειδικοί δεν συνεργάζονται μεταξύ τους για καλύτερα αποτελέσματα και ένας λόγος είναι ότι εφαρμόζουν τις ίδιες μεθόδους με διαφορετικό τρόπο.

Τέλος, ο τρόπος που η κοινωνία ενημερώνεται για περιστατικά τέτοιου είδους δεν είναι ο κατάλληλος αφού τα Μ.Μ.Ε παρουσιάζουν τον δράστη ως εγκληματία, παραβλέποντας την γενικότερη ψυχική, κοινωνική και οικονομική κατάσταση του δράστη αλλά και της οικογένειας με αντίκτυπο πάντα στην « παιδική ψυχή ».

Στις μέρες μας, μέρες χρηματολαγνίας και υπερκατανάλωσης είναι δύσκολο να διατηρηθούν οι ισορροπίες και τα παιδιά θυσιάζονται στον βωμό της τηλεθέασης.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Τελειώνοντας την εργασία μας, θεωρούμε απαραίτητο να εκφράσουμε ορισμένες προτάσεις για το πρόβλημα και την αντιμετώπιση της βίας ως μέσο διαπαιδαγώγησης στην παιδική ηλικία.

- I. Βασική προϋπόθεση για την γνωστοποίηση και αντιμετώπισης του προβλήματος είναι η γνώση όλων των ειδικών που έρχονται σε επαφή με παιδιά. Πολλές μορφές παιδικής κακομεταχείρισης δεν παρουσιάζουν ορατά χαρακτηριστικά σημάδια. Έτσι, θα πρέπει να διοργανωθούν ειδικά επιμορφωτικά σεμινάρια από το κράτος, προσφέροντας περισσότερες και εξειδικευμένες γνώσεις στους ειδικούς. Επίσης, να διοργανωθούν σεμινάρια με σκοπό την παροχή πληροφοριών, για τον ρόλο των υπηρεσιών που αντιμετωπίζουν τέτοιου είδους περιστατικά.
- II. Κρίνεται αναγκαία κατά την γνώμη μας, η ύπαρξη διεπιστημονικής ομάδας συνεργασίας που θα αποτελείται από παιδίατρο, παιδοψυχίατρο, ψυχολόγο, κοινωνικό λειτουργό και επισκέπτρια υγείας, για την ορθή αντιμετώπιση των περιστατικών. όπως παρατηρήσαμε από την βιβλιογραφική έρευνα, η διεπιστημονική ομάδα στις περισσότερες υπηρεσίες είναι ανύπαρκτη.
- III. Να δίνεται το δικαίωμα στους Κοινωνικούς Λειτουργούς αλλά και σε όλους του ειδικούς, από τον νόμο, να παρεμβαίνουν χωρίς εισαγγελική εντολή όταν κρίνεται αναγκαίο για την σωματική και ψυχολογική ακεραιότητα του παιδιού.
- IV. Το νομοθετικό σύστημα να διαμορφωθεί και να αντιμετωπίζει τα περιστατικά και στον τομέα της αποκατάστασης μετά την απομάκρυνση από το δικαστήριο. Θα πρέπει λοιπόν να

- λειτουργήσει το ειδικό επιτροπικό ή οικογενειακό δικαστήριο. Σε περιπτώσεις που το επιτροπικό δικαστήριο κρίνει αναγκαία την τοποθέτηση του παιδιού σε ξενώνα φιλοξενίας, ιδρύματα ή σε ανάδοχες οικογένειες, να γίνεται άμεσα χωρίς καθυστερήσεις.
- V. Να δημιουργηθούν Κέντρα Οικογενειακού Προγραμματισμού με σκοπό να αναπτυχθεί περισσότερο η πρωτογενής και δευτερογενής πρόληψη. Επίσης προγράμματα προετοιμασίας των νέων για τον σημαντικό, ευχάριστο και ταυτόχρονα δύσκολο γονεϊκό ρόλο.
- VI. Να ενημερωθούν τα παιδιά για τα δικαιώματά τους, μέσα από το σχολείο, ώστε να προστατεύονται από τους κινδύνους που πιθανά, τα απειλούν. Να διεκδικούν προστασία από την παραβίαση των δικαιωμάτων τους.
- VII. Τα Μ.Μ.Ε θα πρέπει να ενημερώνουν το κοινό, με τέτοιο τρόπο ώστε να μην στιγματίζουν ανθρώπους και οικογένειες, να μην παρουσιάζουν τον δράστη σαν τέρας. Μέσα από διάφορες ενημερωτικές εκπομπές να παρουσιάζουν τις επιπτώσεις της βίας για την αγωγή στα παιδιά και να γνωστοποιούν τις θεραπευτικές παρεμβάσεις που πραγματοποιούνται στην χώρα μας. Μ' αυτόν τον τρόπο θα ενισχύεται η ευαισθητοποίηση των πολιτών.
- VIII. Τα μέλη, της κοινωνίας, τέλος, δεν θα πρέπει να κρύβουν, περιστατικά κακοποίησης για την αγωγή του παιδιού, επειδή τυχόν να φοβούνται τις αντιδράσεις του δράστη. Άλλωστε τα τελευταία χρόνια η καταγγελία μπορεί να γίνει και ανώνυμα. Μέσω της αγωγής κοινότητας, θα πρέπει να γνωστοποιούνται οι λύσεις αυτών των αδιεξόδων.

Το πρόβλημα όμως υπάρχει σε μεγάλο βαθμό και ο καθένας με τον τρόπο του και την προσπάθειά του, θα πρέπει να προχωράει με θετικά βήματα έτσι ώστε να σταματήσει η «βαρβαρότητα » κατά την παιδική ηλικία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1) Αγάθωνος-Γεωργοπούλου Ελένη, «Κακοποίηση-Παραμέληση παιδιών», Εκδόσεις ΓΡΗΓΟΡΗ, Αθήνα, 1991.
- 2) Αγάθωνος-Γεωργοπούλου Ελένη, «Οδηγός για την αναγνώριση και αντιμετώπιση της κακοποίησης και παραμέλησης του παιδιού», Ινστιτούτο υγείας του παιδιού, Αθήνα, 1998.
- 3) Αγάθωνος-Γεωργοπούλου Ελένη και Τσαγκάρη Μαρία, «Εγχειρίδιο για τα δικαιώματα του παιδιού», Ινστιτούτο υγείας του παιδιού, Αθήνα, 1999.
- 4) Αγάθωνος – Γεωργοπούλου, « Οικογένεια, παιδική προστασία, κοινωνική πολιτική », Ι.Υ.Π., Αθήνα, 1993.
- 5) Άλφρεντ Αντλερ, «Η αγωγή του παιδιού», ΕΠΙΚΟΥΡΟΣ, Αθήνα, 1978.
- 6) Βρύζας Κ., « Μέσα επικοινωνίας και παιδική ηλικία », ΒΑΝΙΑΣ, Θεσσαλονίκη, 1997.
- 7) Δανάσσης Α., « Μάθηση και ανάπτυξη », Αθήνα, 1994
- 8) Ηλιόπουλος ι., « Για να γνωρίσουμε και να διαπαιδαγωγήσουμε σωστά το παιδί », ΦΩΤΟΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΤΙΚΗ, Πάτρα, 1979
- 9) Καλαβά-Μυλωνά Νίνα, «Συμβουλευτική και δημοκρατική παιδεία», ΠΑΤΑΚΗΣ, Αθήνα, 1989.
- 10) Καψάλης Α, « Παιδαγωγική ψυχολογία », ΑΦΟΙ ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ, Θεσσαλονίκη, 1986.
- 11) Κοσμόπουλος Α., « Ψυχολογία και οδηγητική της παιδικής και νεανικής ηλικίας, ΓΡΗΓΟΡΗΣ, Αθήνα, 1999.
- 12) Κρουσταλάκη Γ.Σ, « Διαπαιδαγώγηση, πορεία ζωής », Αθήνα

- 13) Μανωλεδάκης Ι., « Η παιδική ηλικία ως αυτοτελές έννομο αγαθό », 1984
- 14) Ματσανιώτης Ν., «Εμείς και το παιδί μας», Κεντρική διάθεση: Χριστάκης Αθανάσιος, Αθήνα.
- 15) Μπερνάρ Ντουέ, «Πειθαρχία και τιμωρίες στο σχολείο», ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ, Αθήνα, 1992.
- 16) Ντήτριχ Χένς, «Η καταπιεστική οικογένεια», ΕΠΙΚΟΥΡΟΣ, Αθήνα, 1973.
- 17) Πάνου Μ., « Παιδιατρική νοσηλευτική », ΒΗΤΑ, Αθήνα, 1998.
- 18) Παπαιωάννου Κ., « Παιδιά- γονείς- κοινωνικοί λειτουργοί », ΕΛΛΗΝ, Αθήνα, 2000.
- 19) Παπάς Αθανάσιος Ε., «Η αντιπαιδαγωγικότητα της παιδαγωγικής», Εκδόσεις ΔΕΛΦΟΙ, Αθήνα, 1995.
- 20) Δρ. Παπαδόπουλος Νίκος Γ., «Σύγχρονη Ψυχολογία. Θέματα και προβλήματα», Κέντρο Ψυχολογικών Μελετών, Αθήνα, 1988.
- 21) Πυργιωτάκης Ιωάννης, «Κοινωνικοποίηση και εκπαιδευτικές ανισότητες», Εκδόσεις ΓΡΗΓΟΡΗ, Αθήνα.
- 22) Τσαρδάκης Δ., « Μαζική επικοινωνία και πραγματικότητα », ΠΑΠΑΖΗΣΗ, Αθήνα, 1990.
- 23) Σαλτζμπέργκερ-Ουιτένμπεργκ Ίσκα, «Η αυτογνωσία από ψυχολογική θεώρηση και οι ανθρώπινες σχέσεις. Μια κλασική προσέγγιση», Εκδόσεις ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ.
- 24) Τσιαντής Γιάννης, «Ψυχική υγεία του παιδιού και της οικογένειας», Εκδόσεις ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ, Αθήνα, 1996.
- 25) Τσιαντής Γιάννης - Μανωλόπουλος Σωτήρης, « Σύγχρονα θέματα παιδοψυχιατρικής », ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗΣ, Αθήνα, 1987.
- 26) Τσιαντής Γιάννης - Μανωλόπουλος Σ., « Σύγχρονα θέματα

- παιδοψυχιατρικής », ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗΣ, Αθήνα, 1989.
- 27) Τσαρδάκης Δημήτρης, «Η γένεση του κοινωνικού ανθρώπου», Εκδόσεις ΠΑΠΑΖΗΣΗ, Αθήνα, 1993.
  - 28) Σαλκιτζόγλου Π., « Νομοθεσία και οικογένεια », Αθήνα, 1990
  - 29) Τζεραλντ Νέλσον, « Ποιος είναι το αφεντικό », ΓΛΑΡΟΣ, Αθήνα, 1987
  - 30) Φράγκου Χρήστος Π., «Ψυχοπαιδαγωγική. Θέματα παιδαγωγικής ψυχολογίας, παιδείας, διδακτικής και μάθησης», GUTENBERG, Αθήνα, 1983.
  - 31) Φράγκου Χρήστος Π., «Βασικές παιδαγωγικές θέσεις», GUTENBERG, Αθήνα, 1985.
  - 32) Χ.Φίσλε – Κάρλ, « Αγωγή του παιδιού με στοργή και κατανόηση », ΝΟΤΟΣ, Αθήνα, 1984.
  - 33) Χαραμπόπουλος Γιάννης, «Γενική παιδαγωγική», Αθήνα, 1983.
  - 34) Χουντουμάδη Αναστασία, «Παιδιά και γονείς στο ξεκίνημα μιας σχέσης», ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ, Αθήνα, 1998.
  - 35) Χριστόφορος Α. Χριστοφίδης, « Ψυχικές διαταραχές και η αντιμετώπισή τους », Λευκωσία, 1991.
  - 36) Courtecuisse V., Forltin J., Μπεζε Λ., Pain J., Selosse J, «Βία στο σχολείο», ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ, 1998.
  - 37) David Fontana, «Ψυχολογία για εκπαιδευτικούς», Εκδόσεις ΣΑΒΒΑΛΟΣ, 1995, 1998
  - 38) Greenfield P., « Μέσα ενημέρωσης και παιδί », ΚΟΥΤΣΟΥΜΠΟΣ, Αθήνα, 1988.
  - 39) Martin Hebert, «Ψυχολογική φροντίδα του παιδιού και της οικογένειάς του», ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ, Αθήνα, 1997.
  - 40) Martin Herbert, « Ψυχολογικά προβλήματα της παιδικής ηλικίας », ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ, 2^ο τόμος, Αθήνα, 1998.

- 41) Salvador Minuchin (Εργαστήριο Ανθρωπίνων Σχέσεων), «Οικογένειες και οικογενειακή θεραπεία», ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ, Αθήνα, 2000.
- 42) Silver – Kempe, « Συνοπτική παιδιατρική », ΠΑΡΙΣΙΑΝΟΣ, Αθήνα, 1994.
- 43) THE OPEN UNIVERSITY (Ανοιχτό Πανεπιστήμιο), «Η κακοποίηση του παιδιού», Εκδοτικές επιχειρήσεις: Π. ΚΟΥΤΣΟΥΜΠΟΣ Α.Ε., 1985.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

- 1) Παιδιατρική Βορείου Ελλάδος, Τόμος 8-Τεύχος 3, Ιούλιος-Σεπτέμβριος 1996.
- 2) Κοινωνική Εργασία, Επιθεώρηση Κοινωνικών Επιστημών, έτος 11^ο, τεύχος 44^ο, Αθήνα, 1996.
- 3) Τετράδιο ψυχιατρικής, Νο 58, 1998.
- 4) Δελτίο Α΄ παιδιατρικής κλινικής, Πανεπιστήμιο Αθηνών, τόμος 46, Συμπληρωματικό τεύχος Ι, 1999.
- 5) Τετράδιο ψυχιατρικής Νο 62, 1999

ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΕΣ

- 1) Νέο Υπερλεξικό της Νεοελληνικής Γλώσσας, 2^{ος} τόμος, Εκδόσεις ΠΑΓΟΥΛΑΤΟΙ.
- 2) Νέος θησαυρός γνώσεων, τόμος 6^{ος}, Παπαιωάννου Γεώργιος Δ., Εκδόσεις ΔΩΡΙΚΟΣ, Αθήνα.
- 3) Σύγχρονα Θέματα Παιδοψυχιατρικής, 1^{ος} τόμος, Τσιαντής

- Γιάννης και Μανωλόπουλος Σωτήρης, Εκδόσεις ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ, Αθήνα, 1998.
- 4) Σύγχρονα Θέματα Παιδοψυχιατρικής, 3^{ος} τόμος, Τσιαντής Γιάννης και Μανωλόπουλος Σωτήρης, Εκδόσεις ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ, Αθήνα, 1998.
- 5) Ψυχολογικά Προβλήματα της Παιδικής Ηλικίας, 2^{ος} τόμος, Hebert Martin, ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ, Αθήνα, 1989.

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

- 1) “How Do We Stop Child Violence?”, on line, <http://www.rubak.com/article.cfm?ID=4>, 08/04/2003.
- 2) Δοδούρα Έφη, «Η Βία Κατά των Παιδιών και των Ζώων στην Σύγχρονη Κοινωνία», on line, <http://www.petland.gr/articles/article04-1.htm>, 06/08/2003.
- 3) Δοδούρα Έφη, «Η βία Κατά των Παιδιών και των Ζώων στην Σύγχρονη Κοινωνία(...συνέχεια)», on line, <http://www.petland.gr/articles/article04-1.htm>, 06/08/2003.
- 4) « Ευρωπαϊκό φόρουμ. Οικογένεια – Ευρώπη – 21^{ος} αιώνας, όραμα και θεσμοί », <http://childfamily.gr/CFFHomeGR/europeforum.html>, 1/11/23.
- 5) Καστόρης Σπύρος, «Παιδαγωγικά θέματα», on line, http://www.kalipefki.site.gr/efimerida/F96-97/παιδαγωγικά_θέματα.htm, 10/08/2003.
- 6) « Κοινωνικές υποθέσεις », http://www.parliament.gr/vouliefivwn/praktika/nf/sintheseis_a/tomos1_57_63.htm, 1/11/203.

- 7) Μακεδόνας Κώστας, « Η Ελλάδα της κρίσης προς το 2000. μέρος πρώτο : Κοινωνικοοικονομικό πλαίσιο αναφοράς », on line,
<http://www.teikoz.gr/emeis/12/thema1.html>, 1/11/23.
- 8) Παπαδημητρίου Απόστολος, «Βία σε βάρος παιδιών, η μελανότερη εικόνα του πολιτισμού μας», on line,
<http://www.telkoz.gr/dynamei/teuxos5/bia.html>, 10/08/2003.
- 9) Σερεμέτης Βασίλης, « Η σημασία της ειρήνης για την προσωπική και κοινωνική πρόοδο του ανθρώπου και των λαών»,
<http://techcity.gr/dromoi/eirini.htm>, 1/11/203

